

Національна академія педагогічних наук України
Інститут проблем виховання

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

🔍 Методичні рекомендації ✕

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ
ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА У СИСТЕМІ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Методичні рекомендації

Кропивницький

2022

УДК [37.032:17.024.4]:373(049.3)

М– 41

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту проблем виховання
НАПН України (протокол № 8 від 23 червня 2022 р.)*

Рецензенти:

Петрочко Ж. В., професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор;

Докукіна О. М., старший науковий співробітник лабораторії виховання в сім'ї та закладах інтернатного типу Інституту проблем виховання НАПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник.

Авторський колектив: В. І. Кириченко (вступні уваги, 1.1., 1.3., 2.1.), В. Б. Нечерда (1.2., 1.3.), К. О. Безрук (2.3., упорядкування додатків), І. В. Лаврентьєва (2.2.)

М– 41

Методика формування соціально успішної особистості старшокласника в системі загальної середньої освіти: метод. рек. / Кириченко В. І. (ред.), Нечерда В. Б., Безрук К. О., Лаврентьєва І. В. – Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. – 133 с.

ISBN 978-966-189-652-8

У методичних рекомендаціях узагальнено виклики і тренди виховної діяльності сучасного закладу освіти; окреслено методичні поради щодо актуальних принципів, форм і методів формування соціально успішної особистості. Запропоновано розроблений на цій основі авторський методичний інструментарій вирішення зазначених завдань.

Видання адресовано адміністраторам, класним керівникам, психологам, соціальним педагогам закладів загальної середньої освіти, науково-педагогічним працівникам, аспірантам і студентам педагогічних вищих освітніх закладів та фахівцям соціальної роботи.

УДК [37.032:17.024.4]:373(049.3)

ISBN 978-966-189-652-8

© Інститут проблем виховання, 2022

© Авторський колектив, 2022

ЗМІСТ

ВСТУПНІ УВАГИ	5
 РОЗДІЛ І.	
1.1. Виклики і тренди у вихованні соціально успішної особистості	7
1.2. Методичні дороговкази на шляху формування соціально успішної особистості	20
1.3. Ключові складники методики формування соціально успішної особистості старшокласника	31
 РОЗДІЛ ІІ	
2.1. Матеріали тренінгу для педагогів «Впровадження портфоліо у сучасному закладі освіти»	44
2.2. Використання креолізованих текстів для формування соціально успішної особистості	76
2.3. Освітній буктрейлер як технологія розвитку особистості	103
 ДОДАТКИ	 117
Додаток А. Формування соціальної успішності старшокласників: конструктор для роботи з учнями	118
Додаток В. Учнівський барометр «Соціально успішна особистість: мозаїка думок учнів»	123
Додаток С. Портфоліо висловів з проблеми «Виховання соціально успішної особистості»	125
Додаток Д. Бібліографічний покажчик літератури з проблеми «Формування соціально успішної особистості у закладах освіти»	127

ВСТУПНІ УВАГИ

Програма виховання «Нова українська школа» у поступі до цінностей» наголошує, що складність сучасних виховних проблем потребує комплексного підходу у їх розв'язанні та розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання. Основою такої парадигми виступають загальнолюдські цінності (гідність, чесність, повага до себе й інших людей, взаємодопомога, турбота, піклування), на засадах яких формуються соціально значуща мотивація життєдіяльності, життєвий оптимізм, солідарна відповідальність і партнерська взаємодія, соціальна успішність особистості.

Виховні зусилля педагогів мають допомогти старшокласникам усвідомити, що власні активність, ініціативність і мобільність, діяльність на користь інших людей, громади і суспільства в цілому та обрання ними соціально значущих видів діяльності є необхідною умовою успішної самореалізації, власного і суспільного благополуччя.

Авторки спробували узагальнити теоретичні знання щодо феномену соціальної успішності й досвід, накопичений педагогами експериментальних закладів освіти лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України щодо формування соціально успішної особистості старшокласника, а також на цій основі розробити конкретний методичний інструментарій вирішення цього завдання.

Ми розуміємо, що універсальних рецептів формування соціально успішної особистості не існує, однак у кожному окремому закладі освіти педагоги разом з учнями можуть створювати й переживати ситуації успіху, які постануть основою варіативних виховних планів, програм чи методик розвитку особистості.

Відмінністю пропонованих методичних рекомендацій є привернення уваги педагогів до сучасних викликів системі освіти й сприяння усвідомлення ними пріоритетних напрямів виховної діяльності закладу освіти, підвищення

обізнаності щодо методологічних підходів, принципів, змістових актуалітетів, методичного інструментарію формування соціально успішної особистості.

У методичних рекомендаціях матеріал згруповано за двома розділами. Перший, присвячений питанням змістово-методичного забезпечення формування соціально успішної особистості старшокласника, включає аналіз викликів і трендів виховної діяльності закладу освіти, акцентує на методичних дороговказах формування соціально успішної особистості та пропонує коментовані описи інструментарію виховної роботи з означеної проблеми.

Другий розділ акумулює авторські методики, які презентують матеріали семінару-тренінгу для педагогів і покрокові інструкції створення та використання у виховній роботі зі старшокласниками креолізованих текстів, а саме – буктрейлерів, мотиваторів, постерів, логотипів, хмари тегів (хмари слів), пантбуків тощо.

Доповнюють загальну авторську пропозицію додатки, які складаються із методичного конструктора-формотеки для роботи з учнями, добірки роздумів старшокласників і портфоліо висловів відомих діячів щодо розуміння поняття «соціально успішна особистість», бібліографічного покажчика на зазначену проблематику.

Ми щиро вдячні нашим багаторічним партнерам – методистам відділу психолого-методичного забезпечення Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва за творчі ідеї, оригінальність методичних розробок (частина з яких представлені у додатках), наснагу пошукових зусиль і неймовірну продуктивність та задоволення від командної роботи.

Зібрані матеріали повною мірою можуть бути використані в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, педагогічних коледжів, вищих закладів освіти, курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо.

РОЗДІЛ І

1.1. Виклики і тренди у вихованні соціально успішної особистості

Виклики і ціннісні актуалітети виховання у закладі освіти. Тектонічні зсуви у соціально-політичній та економічній сферах, що відбуваються в сучасному світі під тиском різноманітних кризових факторів, висувують нові вимоги до системи освіти.

Наразі найголовнішими викликами, що загрожують ефективному функціонуванню закладів загальної середньої освіти України, є сполучений вплив руйнівних соціальних факторів (військова агресія Росії, масова еміграція населення з окупованих територій і територій, де відбуваються жорстокі бойові дії, соціальна апатія і втрата життєвого оптимізму у значної частини населення, стресова напруга, безробіття, відчуження дитини від позитивної емоційної підтримки різноманітних дитячо-дорослих спільностей тощо). Це тягне за собою порушення прав і свобод окремих громадян і спільнот, зокрема, прав дитини на життя (стаття 6), на освіту і на рівень життя, достатній для фізичного, інтелектуального, морального, культурного, духовного і соціального розвитку (статті 28-29), визначених Конвенцією ООН про права дитини [5] ускладнює здійснення виховних впливів на зростаючу особистість з боку родини і педагогів закладів освіти. Програма виховання «Нова українська школа» у поступі до цінностей» наголошує, що «складність сучасних виховних проблем потребує комплексного підходу у їх розв'язанні та розвитку соціально-педагогічної парадигми виховання. Основою нової парадигми виступають особистість дитини, визнання її найвищою цінністю, орієнтація педагога на гуманні, демократичні принципи спільної з дитиною життєдіяльності» [8, с. 4–5].

Відтак, основою виховання постають загальнолюдські цінності (гідність, чесність, повага до себе й інших людей, взаємодопомога, турбота, піклування), на засадах яких формуються соціально значуща мотивація життєдіяльності, життєвий

оптимізм, солідарна відповідальність і партнерська взаємодія, соціальна успішність особистості, тому що українське суспільство як ніколи потребує діяльних, активних, творчих громадян, здатних на духовне, моральне й соціально-культурне самотворення і здатних конструктивно адаптуватися до сучасних реалій, постійно підживлювати власний саморозвиток, підвищувати рівень своєї компетентності, відшукувати креативні шляхи вирішення проблемних ситуацій, організовувати себе та оточуючих на просоціальне служіння державі та суспільству.

Гуманістичний вектор розвитку освітніх процесів в Україні привертає посилену увагу педагогічної науки до завдань ціннісної орієнтації учнів у кризових реаліях суспільного життя, формування підґрунтя їх життєвої успішності у вигляді життєвого оптимізму, самодостатності та просоціальної активності. Учні мають виплекати у собі сили і вміння для зростання відповідальними й ініціативними громадянами, відкритими до змін і впевненими у своїх силах конкурентоздатними фахівцями, активними учасниками демократичного відродження країни [11, с. 146].

На планово-стратегічному рівні для цього слід моніторити виклики, з якими стикається система освіти, а на організаційно-тактичному рівні – своєчасно добирати адекватне викликам змістове та інструментально-технологічне забезпечення навчання, виховання, розвитку і соціалізації здобувачів освіти.

Досягнення цих завдань можуть забезпечити лише кардинальні зміни всіх освітніх ланок, вдумлива методична рефлексія класичної педагогічної спадщини, комплексне осмислення нововведень сучасної педагогіки, інтенсифікація партнерської взаємодії науковців і педагогів у забезпеченні необхідних і достатніх умов формування життєво компетентної особистості, здатної акумулювати внутрішні й зовнішні ресурси, виробляти адекватні відповіді на виклики й загрози

сучасного світу і, водночас, використовувати породжувані ним можливості для саморозвитку й самореалізації.

Тренди сучасного освітнього процесу. Наразі працівники освітньої сфери мають зосередити зусилля на забезпеченні мобільної переорієнтації педагогіки, її швидкої адаптації до кризових умов сьогодення, свідомого використання результатів науково-дослідницького пошуку в царині оновлення дидактики і врахування психонейрологічних особливостей сучасних здобувачів освіти (так званих покоління Z (зет) і покоління A (альфа), вмілого відстеження й використання трендів суспільного і особистісного розвитку, перетворюючи їх на змістово-інструментальну основу виховних впливів.

Термін «*тренд*» ми розуміємо як домінуючий напрямок у розвитку, в громадській думці. Звідси, бути в тренді означає «йти в ногу з часом» і залишатися в курсі останніх новинок у даній темі.

Включені спостереження масової освітньої практики дають нам підставу стверджувати, що для формування соціальної успішності та життєвого оптимізму учня в кризових умовах найбільш актуальними трендами вбачаються: орієнтація на результат у вигляді компетенцій, подальше поглиблення цифровізації, віртуальна та доповнена реальність, STEM-підхід як підготовка до професій майбутнього, креолізовані тексти, проєктне навчання, медіаосвіта, гейміфікація, формувальне оцінювання. Зупинимося на них докладніше.

Цифровізація. Сучасна людина повинна відчувати себе комфортно в цифровому середовищі, тому що від цього залежить, наскільки вона успішна і результативна в житті. Карантинно-обмежувальні заходи, пов'язані із пандемією COVID-19, та реальні воєнні дії у рази посилили необхідність поліпшення якості освіти засобами цифровізації, тобто широкого використання педагогами у роботі з учнями та їхніми батьками можливостей і переваг мережевої взаємодії, що надає Web 2.0., та різноманітних цифрових інструментів.

Це можуть бути:

- *інформаційні інструменти*: застосунки, що надають інформацію у різних форматах (текст, звук, графіка чи відео, мультимедійні енциклопедії або ресурси в Інтернеті); організаційно це може виглядати як навчання на основі дистанційних (масових відкритих) онлайн-курсів;
- *пошуково-дослідницькі інструменти*: моделювання, тренажери, навчальні ігри та віртуальна реальність;
- *інструменти конструювання*: застосунки у соцмережах, які дозволять організовувати свої ідеї чи роздуми, оформляти свої думки й ділитися ними з іншими за допомогою хмарних технологій;
- *комунікаційні інструменти*: електронна пошта, скайп, чат, групи у мережі, відеоконференція, соціальні медіа і т. ін.

Завдяки цифровізації все більше стирається межа між реальним і віртуальним світами, полегшується доступ учня до інформації.

Компетенізація освіти – це орієнтація освіти на результат у формі вироблення ціннісних ставлень і розвитку ключових компетентностей учнів, сприяння їхній успішній самореалізації у професії та житті. З огляду на вищезазначене, одним зі стратегічно важливих напрямів діяльності сучасного закладу освіти постає впровадження компетентнісного підходу у навчанні, а конкретно кожного педагога – забезпечення формування компетентностей дидактичними засобами й інструментами, які відповідають особливостям сучасних здобувачів освіти. У такому разі *результатом навчання* постануть знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особистісні якості, набуті учнями у процесі навчання, виховання, розвитку, які можна співвідносити з вимогами навчальних програм.

Вже зрозуміло, що у майбутньому найбільш успішними і затребуваними працівниками будуть не ті люди, які колись засвоїли багато інформації, а ті, які

вміють ефективно підлаштовуватися під нові умови, вчитися впродовж життя, віднаходити необхідну і коректну інформацію, продукувати нестандартні рішення і вміти працювати з іншими на результат. Враховуючи це, працедавці все більше звертають увагу на так звані «soft skills», зокрема, на сформованість чотирьох з них:

- критичне мислення (уміння побачити, сформулювати і оцінити проблему),
- креативність (уміння нестандартно розв'язувати проблеми),
- колаборація (уміння працювати в команді),
- комунікація (уміння розбудовувати систему продуктивних взаємин).

Саме на них мають зосередити увагу і педагоги-виховники.

STEM-освіта. Освіта має приносити користь для осіб, що її здобувають, та бути випереджальною, тобто відповідати тенденціям розвитку суспільства в майбутньому. Маємо констатувати, що заклади освіти здебільшого поки що не готують учнів до успішної життєдіяльності шляхом обрання пріоритетних професій майбутнього (на кшталт інженера з кліматології, проєктувальника роботів, менеджера космотуризму, проєктувальника особистої безпеки, дизайнера віртуальних світів, сіті-фермера, персонального бренд-менеджера, дизайнера емоцій, тренера з майнд-фітнесу тощо). Однак, вже зараз існує STEM-освіта або напрям інноваційного розвитку природничо-математичної освіти, заснований на інтегруванні міждисциплінарного і прикладного підходу в єдину схему навчання. Він дозволяє випускникам закладів освіти розвинути якості і вміння соціально успішної особистості, оскільки завдяки STEM-освіті учні розвивають логічне мислення та технічну грамотність, навчаються вирішувати поставлені задачі, стають новаторами, винахідниками.

Ще одне завдання, яке виконує STEM, – сприяння кращій соціалізації особистості, адаптація системи освіти до потреб реального життя: учень не просто опановує певну кількість інформації з окремих наук, а отримує конкретний

результат на практиці від синергії всіх предметів. Організаційно-педагогічними умовами успішного STEM-навчання визнаються:

- розвинена проєктна культура;
- опора на практику;
- впровадження перевернутого навчання;
- підтримка курсів в онлайн середовищі;
- використання онлайн-сервісів;
- мейкерство (DIY-підхід).

Креолізовані тексти. Перехід на дистантанційне навчання закономірним чином підвищив інтерес до візуалізації інформації в освіті: поєднання тексту та зображення стало мало не головною сполучною ланкою між учнем і новим знанням, оскільки візуальну інформацію мозок сприймає в 60 разів швидше, ніж текстову [3, с. 355].

Увагу сучасного покоління учнів привернути непросто, але реально, і тут на допомогу приходять креолізовані тексти. Креолізовані тексти – це комбіноване текстове утворення, яке може містити візуальні та аудіальні елементи. Термін «візуалізація» походить від латинського «visualis» – той, що сприймається візуально, наочний. Мається на увазі процес представлення окремих текстових даних у вигляді зображення з метою максимальної зручності їх розуміння. Основна мета візуалізації – зробити текстову інформацію цільною, читабельною і функціональною, додати потрібні ефекти і виключити зайве.

Відтак, креолізовані тексти можуть містити текст, картинки, символи, схеми, діаграми, шрифтові композиції, але ключову роль відіграють у ній саме зображення. До таких текстів можна віднести комікси, мотиватори, постери, логотипи, дудли, фотоколажі, буклети, буктрейлери, анімовані навчальні ролики, хмарки тегів, кросенси, скрайбінги, пантбуки, скрапбукінги, емодзі-історії, інфографіка, інтелект-карти тощо [2]. Зазвичай учні з великим бажанням беруть

участь у створенні креолізованих текстів, оскільки вправно володіють різноманітними цифровими засобами і пристроями, а отже, можуть отримати досвід успішної діяльності і презентувати свої вміння. Важливість виховного ефекту такої діяльності для учнів підкреслює академік Бех: «Якщо школяр вправлятиметься у творчо-діяльнісній самостійності, то згодом він перенесе її й у побудову життєвих планів» [1, с. 71].

Імерсивне навчання – використання технологій *віртуальної* Virtual Reality (VR) і *доповненої реальності* Augmented Reality (AR) у освітньому процесі.

Імерсивний формат дозволяє, по-перше, створити реалістичне середовище, максимально наближене до реального життя; а, по-друге, дозволяє цілеспрямовано тренуватися у конкретних діях, стираючи межі між теорією і практикою. Як підсумок – потрібні навички засвоюються швидше і краще. Віртуальна та доповнена реальність дозволяють додати до навчання елементи гри та інтерактиву, зробити його більш наочним та, безперечно, цікавішим. *А ще вони допомагають учням:*

- легко опанувати навіть дуже складні навчальні теми;
- без проблем зосередитися на процесі навчання;
- зрозуміти, як застосовувати отримані знання на практиці.

Учасники освітнього процесу отримують завдяки віртуальній та доповненій реальності чудову можливість спільно аналізувати складні життєві ситуації, сприяти набуттю учнями навичок продуктивного вирішення конфліктів, мотивувати їх до самоосвіти і саморозвитку. Слід зауважити, що нині ці технології дуже дорогі, однак, у майбутньому VR стануть доступними, окуляри і шоломи будуть все більш якісними і дешевими, а отже, і накопичиться продуктивний досвід створення і використання VR-проектів з метою розвитку особистості.

Гейміфікація є використанням ігрового мислення, динаміки ігрової діяльності, елементів і технік, притаманних іграм, у неігрових процесах з метою

підвищення мотивації учнів, полегшення їхнього залучення до усвідомленого розв'язування різних освітніх завдань. Іншими словами – це освіта у розважальному форматі, або *едьютейнмент*. Звичайні методики навчання дітей ігнорують доконаний факт – не важливо, в яку «обгортку» запаковувати освітні меседжі, важлива суть – діалогова взаємодія з інтеграцією елементів розваги, ігор і навчання. Сучасні технічні засоби дозволяють зробити «*fun*» (почуття задоволення) синонімом навчання. За такого підходу гра може виступати як канва освітньої діяльності [3].

Отримання задоволення від процесу пізнання є основою стійкої цікавості до навчання, тому не дивно, що якість і кількість едьютейнмент-проектів в усьому світі постійно зростає. В кризові часи, коли учні багато днів змушені навчатися вдома, їм особливо потрібне заохочення для отримання знань – ігрофікація якраз додає драйву, пробуджує інтерес та бажання пізнавати нове. Вона:

- розвиває навички роботи в команді, підтримки один одного, креативність;
- покращує увагу, підтримує змагальність і привчає до конкурентоспроможності;
- здійснює позитивний вплив на мотивацію, сприяє поступовій успішній динаміці та нарощування досягнень;
- дарує емоційну користь, підвищує настрій і зміцнює життєвий оптимізм.

Персоналізація навчання. Персоналізація – це зсув акцентів у центруванні освітнього процесу не на навчальних стандартах та вимогах, а на учневі. Його індивідуальність, слабкі та сильні сторони, таланти й здібності, навчальне середовище та культурний контекст – усе це ті фактори, які персоналізація пропонує врахувати та взяти на озброєння.

Прогресивна частина педагогічного співтовариства переконана в тому, що настав час змінити дидактичну парадигму, сконцентровану на репродуктивному варіанті (класичний вид), на індивідуальне навчання. Основним в освітньому

процесі є орієнтація на інтереси, зацікавлення та досвід учнів, врахування їхніх потреб, опертя на їхні вікові та індивідуальні особливості.

Цьому сприяє індивідуальна освітня траєкторія, тобто персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті. Під особистісним потенціалом учня тут мається на увазі сукупність його здібностей – діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних та інших. Процес виявлення, реалізації та розвитку даних здібностей учнів відбувається під час освітнього руху учнів індивідуальними траєкторіями.

Можливість забезпечити персоналізацію навчання для кожного учня та реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії, враховувати методи і темпи освоєння навчального матеріалу, гарантовано розвивати необхідні дитині компетентності допомагають *цифровізація освіти* і *штучний інтелект*, які роблять навчальний процес інтерактивним та безпечним.

Проектне навчання завжди передбачає пропонування варіантів розв'язання певної актуальної проблеми, що, з одного боку, здійснюється з використанням різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегруванням знань, умінь з різних галузей науки, техніки, технології, мистецтва тощо. Результати виконаних проєктів повинні бути «відчутними»: якщо це теоретична проблема, то конкретне її рішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до впровадження.

Даний вид діяльності є обов'язковим елементом сучасного освітнього процесу, одним із провідних засобів оволодіння учнями навичками планування власної діяльності, відбору засобів та шляхів успішного здійснення життєвих планів, формування та актуалізації життєвого досвіду учнів. Недарма проєктне навчання відносять до *технологій XXI століття*, які привчають, перш за все, адаптуватися до стрімко мінливих умов життя людини у кризовому суспільстві.

Участь у проєктній діяльності сприяє розвитку метапредметних компетентностей і власне життєвої компетентності, формує навички розроблення

власної стратегії життєздійснення і розгортання власного життя як проєкту. Це потужний механізм долучення учнів до вирішення гострих соціальних проблем закладу освіти і місцевої громади, практики соціального служіння, отримання досвіду успішної реалізації багатьох соціально значущих ідей.

Медіаосвіта. Фахівців, дотичних до проблем виховання учнів, напружує недосконалість засобів їхнього захисту від низько моральних ідеологем та цінностей, інших соціально шкідливих інформаційних впливів, що переповнюють медіаконтент. Споживанням недоброякісної інформації сучасне покоління учнів спотворює своє уявлення про оточуючий світ, суспільні норми і моральні засади взаємодії людей, руйнує психічне здоров'я, тому «ще ніколи не було так важливо вміти відокремлювати факти від особистих суджень, розумні думки від безглуздих, правду від брехні» [9, с. 137]. Це актуалізує потребу у медіаосвіті, або цілеспрямованій підготовці зростаючої особистості до впевненого і безпечного користування різноманітними медіа-ресурсами, що потужно, однак суперечливо впливають на її становлення.

Вважається, що медіаосвіта пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковими, візуальними тощо) і різними інформаційно-комунікаційними технологіями. Вона має допомогти людям зрозуміти, як масова комунікація використовується в їхніх соціумах і навчитися продуктивно використовувати медіа в комунікації з іншими людьми [6]. Звідси можна зробити висновок, що головні завдання шкільної медіаосвіти полягають у *сприянні формуванню медіа-імунітету* особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіа-середовищу, забезпечує психологічне благополуччя при споживанні медіа-продукції та *розвитку рефлексії і критичного мислення* як психологічних механізмів медіа-грамотності, що забезпечують свідоме споживання медіа-продукції. Таким чином заклади освіти можуть озброїти своїх випускників знаннями та вміннями активно використовувати інформаційне поле

преси, радіо, телебачення, кінематографа, Всемережжя для вибудови власної стратегії життєдіяльності і позитивної самореалізації.

Асинхронний режим навчання. Це чудовий підхід, що дарує більше свободи і учням, і вчителям. Особливо в умовах дистанційного та змішаного навчання, які переважають у кризові часи. Асинхронний режим дає учням можливість працювати над навчальними завданнями у власному темпі, зменшуючи стресове навантаження. Немає необхідності намагатися з останніх сил наздогнати клас, можна спокійно приділити більше уваги темі, яка видалася складною. Втім, асинхронне навчання неможливе без навичок самоорганізації, самодисципліни та вміння керувати часом, відповідального ставлення до власного життєздійснення, тож підійде воно не всім учням.

Проактивність. Одним із найважливіших освітніх трендів у формуванні успішної особистості і життєвого оптимізму є проактивність, яка вказує на здатність людини діяти самостійно, брати на себе відповідальність за своє життя, не чекати слушного часу, не бути заручником чужої думки, швидко реагувати на зміни [2]. Проактивність є *однією з необхідних навичок успішної людини*, оскільки успішні люди «спрямовують свою енергію на те, що підвладне їхньому впливу», що розширює їх можливості у досягненні успіху в обраній царині діяльності [4, с. 86]. Бути проактивною людиною означає, що людина усвідомила свої глибинні цінності та цілі, діє згідно зі своїми життєвими принципами, незалежно від умов та обставин, вільно розпоряджається свободою вибору, є ефективною у досягненні успіхів, відповідальною за власне життя, свій настрій, свої досягнення та помилки [7].

Проактивність можна розглядати і як якість особистості, і як стиль поведінки. На думку вченого Єрзіна, проактивність є стійкою характеристикою зрілої особистості, яка виражається як мінімум у п'яти аспектах: а) у самодетермінованій поведінці, тобто поведінці, яка обумовлена внутрішніми

мотивами особистості, а не зовнішніми стимулами; б) у здатності ефективно протистояти ситуаціям та вимогам середовища, які потенційно можуть викликати дистрес; в) в умінні прогнозувати настання певної життєвої події, а також вибудовувати поведінкові стратегії, зорієнтовані на майбутнє; г) у здатності ставити довгострокові цілі та прагнути їх досягнення; д) у готовності активно впливати на умови середовища на відміну від пасивного пристосування [10]. Проактивність як патерн поведінки, який виражається у вигляді персональної відповідальності, допомагає долати перешкоди та складності, створювати нові можливості та справлятися з труднощами, і як результат – породжує здорові взаємини між людьми.

У другому випадку проактивність відіграє важливу роль в ефективному подоланні важких життєвих ситуацій, у створенні потенціалу для розвитку особистості.

Формувальне оцінювання – це послідовна змістовна взаємодія між учнем, учителем і батьками щодо визначення його досягнень на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв, а також внесення змін в освітні програми і добір методів навчання та виховання відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії учня.

Формувальне оцінювання – оцінювання поступу учня у навчанні, формування у нього впевненості у собі шляхом наголошення на його сильних сторонах, а не на помилках чи прорахунках. Таке оцінювання надзвичайно важливе для формування соціальної успішності і життєвого оптимізму учня, оскільки воно забезпечує рефлексивне осмислення його освітнього поступу, набуття впевненості у собі шляхом усвідомлення власних сильних сторін, а не помилок чи прорахунків, що саме по собі значно прискорює просування учня на шляху до успіху в різноманітній діяльності.

Сучасним засобом формувального оцінювання, який допомагає аналізувати здібності та інтереси учнів у процесі їхнього навчання і розвитку, органічно

поєднувати і врахувати результати навчальної, творчої та соціально значущої діяльності, дослідникам видається портфоліо. Його особлива значущість полягає у можливості забезпечувати накопичене формувальне оцінювання, що допомагає виявити обшир досягнень учня в цілому, закріпити й оцінити його готовність застосовувати отримані знання, уміння та навички у практичній життєдіяльності [12].

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. *Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія*. Київ-Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
2. Богосвятська А-М. 10 освітніх трендів на 2021-2022 н.р. : дистант, людиноцентризм, якість або ?.. URL: <https://bogosvyatska.com/2021/08/16/10>
3. Драйден Г., Вос Дж. *Революція в навчанні*. Львів: Літопис, 2005. 542 с.
4. Кові С. Р. *Сім звичок надзвичайно ефективних людей : Потужні інструменти розвитку особистості*. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2012. 375 с.
5. Конвенція ООН про права дитини. 2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/uk/convention>.
6. Медіаграмотність в українських школах. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-pidtrimuye-iniciativu-prezidenta-ukrayini-shodo-provedennya-urokiv-mediagramotnosti-v-shkolah>.
7. Проактивність. 2019. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%>
8. Програма виховання «Нова українська школа» : у поступі до цінностей». 2019. URL: <https://ipv.org.ua/prohrama-nova-ukrainska-shkola/>.
9. Робінсон К., Ароніка Л. *Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту*. Львів : Літопис, 2016. 258 с.
10. Erzin A. I. A perspective for future research the proactivity in clinical psychology and health psychology. *Clinical and Health Psychology: research, education, practice*. 2014. № 4. P. 79–83.
11. Kyrychenko V. I., Necherda V. B. Formation of pupil successfulness in conditions of post-war reality: to the problem of research. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XX-ої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Бухарест, 07 травня 2022 р.) / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ; Бухарест: ГО «ВАДНД», 2022. С. 146–150.
12. Sánchez N., González N. Using the Portfolio to develop formative assessment and cooperative learning in Environmental Education. A case study of high school students. *Profesorado, Revista De Currículum Y Formación Del Profesorado*. 2015. № 19. P. 389–407.

1.2. Методичні дороговкази на шляху формування соціально успішної особистості

Оптимізація процесу формування соціально успішної особистості учня можлива за умов організованої педагогічної діяльності у закладах загальної середньої освіти, відтак упровадження методики формування соціально успішної особистості старшокласника в освітній процес закладу освіти передбачає готовність психолого-педагогічних колективів до вирішення пов'язаних із цим завдань.

Сучасні дослідники відзначають, що готовність вчителя виконувати певний вид діяльності передбачає як його професійні знання, вміння й навички, так і педагогічні якості, зокрема, професійну пам'ять і мислення, уважність, працездатність, емоційність, емпатійність, що загалом забезпечує успішне виконання професійних функцій [6]. З цього приводу академік Бех зауважує: «Науково-духовна вищість педагога повинна бути вихідним пунктом у його особистісно-професійній самобутності» [3, с.13]. *Готовність педагога до формування соціально успішної особистості старшокласника* ми розглядаємо як комплекс знань, мотивів, особистісних якостей, умінь і навичок вчителя, які забезпечують ефективність процесу формування соціально успішної особистості учня.

Вважаємо доцільним структурувати готовність учителя до формування соціально успішної особистості учня на три компоненти, а саме: *мотиваційний* (бажання самовдосконалення, сприйнятливність до нового, прагнення до самопізнання, переконаність у необхідності формування соціально успішної особистості учня й залучення соціальних партнерів до цього процесу), *когнітивний* (наявність системних знань з феномену соціальної успішності та особливостей формування соціально успішної особистості учня, поінформованість щодо інноваційних технологій, форм і методів роботи з учнями, креативність і

оригінальність мислення) і *процесуальний* (володіння професійними навичками і вміннями формування соціально успішної особистості, самокорекція, самоаналіз, ініціативність, організованість, організація спільної творчої діяльності у педагогічному колективі, здатність до оцінки ефективності досягнення результатів формування соціально успішної особистості учня).

Відтак, важливою умовою виконання завдань формування соціально успішної особистості є готовність і професійна компетентність педагогічного колективу в організації сприятливого виховного середовища, що об'єднує усіх учасників освітнього процесу для досягнення спільної мети. Американські вчені наголошують, що сучасний педагог має бути одночасно лідером, мотиватором та гарним організатором [15], за його допомогою у закладі освіти засвоюються моделі поведінки, зразки соціальних норм і цінностей [16, с. 79]. Формування в учнів навичок незалежного мислення, критичного осмислення дійсності й вироблення власних суджень, необхідних для успішної соціалізації, відбувається у процесі оволодіння знаннями. До того ж, прагнення та життєві ідеали учнів можуть формуватися під впливом особистості окремого педагога, що стає рушійною силою навчальних досягнень учня й водночас взірцем для наслідування.

Успіхи у навчанні – джерело внутрішніх сил учня, що породжує енергію для подолання ним труднощів на шляху до успіху, викликає у нього бажання вчитися, вдосконалюватись. Це передбачає таку організацію освітнього процесу, за якої створюються умови для досягнення високих навчальних результатів та самореалізації усіх учнів як суб'єктів освітнього процесу, зокрема, застосування наступних *принципів роботи з учнями*.

1. *Акцентування на одній ключовій ідеї запропонованого матеріалу.* Для успішності учня у навчанні його пам'ять грає неабияку роль. А їй властиво, у першу чергу, зберігати суть будь-чого, з чим вона стикається. Деталі події, уроку

чи тексту відновлюються лише після згадки про сенс. Саме тому необхідно спочатку зосередитись на ключовій ідеї заняття, яка згодом «обросте» подробицями.

2. Структурування інформації на невеликі змістові блоки.

Вчитель не має забувати, наскільки велика прірва пролягає між його знаннями й досвідом та можливостями учнів, що вперше опановують певний матеріал. Для поліпшення процесу засвоєння інформації її потрібно подавати «порційно», чергуючи маленькі змістові блоки із відпочинком. В ідеалі, на презентування однієї ідеї має витратитись не більше 10 хвилин [12], упродовж яких необхідно сформулювати конкретну тезу, пояснити її зміст та звернути увагу на деталі.

3. Не робити з учня «Юлія Цезаря». Успіх можливий лише за умов однозадачності для зосередження на проблемі заняття і якісної обробки інформації. Для покращання навчальних результатів необхідно створити для учнів такі умови, за яких мінімізується вплив факторів, що можуть відволікати від основної мети.

4. Вічна актуальність давньої приказки «Repetitio est mater studiorum». Повторення важливе для успіхів у навчанні, оскільки пам'ять не є постійною. Для зміцнення знань бажано періодично повторювати певні теми, повертаючись до того ж самого матеріалу із урахуванням прогресу учнів (найкраще – декілька разів упродовж доби, через декілька днів та через декілька місяців). Кількість повторень та інтервал між ними критично важливі для переходу з короткочасної пам'яті у довготривалу.

5. Заохочення вродженої цікавості. Шкільний вік – вік дослідників від народження. Невгамовна допитливість зростаючої особистості, її бажання спробувати нові види діяльності, проаналізувати властивості предметів, пізнати світ навколо себе, поекспериментувати, «протестувати» оточуюче середовище,

отримати задоволення від зроблених власноруч відкриттів мають неодмінно знаходити підтримку у вчителя. Заохочення прагнень учнів до пізнання дозволить їм здобути перші досвіди успішності.

6. Орієнтація на інтерес учня та емоційну складову навчального матеріалу.

Одним із секретів високої успішності у навчанні є уважність. Вона нерозривно пов'язана з інтересом до змісту матеріалу, що опановується. Якщо інформація містить цікаві факти, вражаючі повідомлення, подається незвичним для учня способом, увага до неї зростає, й інформація краще «закодовується» для зберігання у пам'яті. До того ж, на середньостатистичному уроці учень може втратити інтерес вже через 10 хвилин після його початку [11], тому бажано привернути увагу учнів емоційно значущими стимулами, пов'язаними із темою уроку, – цікавою новиною, промовистим практичним прикладом, злободенною оповідкою з проблеми уроку чи навіть просто жартом.

7. Мультисенсорне середовище як запорука більш успішного засвоєння інформації.

Інформація засвоюється і запам'ятовується тим краще, чим більше органів чуттів задіюється у процесі навчання. Вчені вважають, що прогресивний вчитель має орієнтуватись у своїй діяльності на застосування разом із традиційними способами подачі матеріалу таких стимуляторів пам'яті й уваги, як смак, нюх, доторк і т.ін. Але поки що найпоширенішим у практиці сучасного вчителя є поєднання можливостей зору і слуху учнів. Саме тому одним із ефективних засобів покращання навчальної успішності на сьогодні є використання можливостей мультисенсорного середовища, у якому інформація подається не лише у вербальній, але й у візуальній формі, наприклад, за допомогою анімації, відеороликів зокрема. В цьому плані вчителів можуть стати у пригоді такі методи формування соціально успішної особистості, як інфографіка і скрайбінг, фото-відео-технології, а також різноманітні девайси [7].

8. *Сприяння розвитку навичок самоосвіти у процесі оволодіння знаннями.*

Самоосвіта здобувачів освіти в умовах обмежень, зумовлених пандемією COVID-19, а також обставин, пов'язаних із введенням військового стану в Україні, стає однією із важливих форм навчання, що вимагає від учня самостійного розвитку якостей і навичок соціально успішної особистості, зокрема, креативності у вирішенні навчальних проблем та доборі методів навчання, варіативності у формуванні траєкторії особистісного зростання, самоконтролю своєї навчальної активності, саморефлексії власних досягнень і невдач, а від вчителя – вчасного надання учневі допомоги і врахування залежності сучасного покоління старшокласників від різного роду гаджетів, а також особливостей роботи учнів з інформацією, відбір і узагальнення якої відбувається ними швидше й легше за допомогою не книжок, а інтернет-ресурсів.

Відтак «сучасний заклад освіти повинен орієнтуватися на створення хмароорієнтованого освітнього середовища, яке враховуватиме потреби та особливості використання інформаційно-комп'ютерних технологій всіх суб'єктів освітнього процесу, зокрема, створення електронного контенту із застосуванням сучасних веб-сервісів і програмних додатків» [9, с. 184] та стане однією із визначальних ознак середовища успіху.

Зауважимо, що в оцінній практиці закладів загальної середньої освіти й досі існує небезпека зрівняння навчальної успішності і соціальної успішності, відмінника і соціально успішної особистості, що протирічить самій сутності феномена соціальної успішності, визначальними ознаками якого є залученість особистості до системи продуктивних соціальних зв'язків і взаємин, її ефективна соціалізація та досягнення нею соціально значущих статусів. Саме тому результативності у формуванні соціально успішної особистості старшокласника сприятиме розбудова у закладі освіти *середовища успіху*, що передбачає дотримання наступних умов:

1. Створення «ситуацій успіху».

Однією із визначальних ознак комфортного для учня освітнього середовища, що сприяє самовдосконаленню, самовизначенню і самореалізації старшокласника, є створення ситуацій успіху. Як психолого-педагогічний феномен *ситуація успіху* являє собою організовану сукупність дій учасників освітнього процесу і факторів освітнього середовища, що забезпечують успіх – значущі результати вирішення певних завдань [10; 17].

У практиці закладів загальної середньої освіти *створення ситуації успіху* є фактично моделюванням певної ситуації, в ході якої учень (група учнів, колектив) має змогу пережити емоції, пов'язані з успіхом, і отримати позитивний досвід успішності. «Проживання» і «переживання» учнями ситуацій успіху сприяє:

- підвищенню мотивацію учнів бути успішними;
- стимулюванню працездатності учнів і їх навичок самовдосконалення;
- корегуванню тих особистісних рис учнів, що перешкоджають успіху, зокрема, тривожності, замкнутості, невпевненості, безвідповідальності, низької самооцінки;
- розвитку якостей, необхідних для досягнення життєвої і соціальної успішності, а саме – дисциплінованості, цілеспрямованості, активності, креативності, ініціативності.

Вчені Турції відзначають важливість для учнів довгострокової перспективи ситуації успіху, коли вона, разом із позитивними емоціями від подолання труднощів і отримання результату, формує усвідомлення недостатньо високого рівня знань і вмінь, необхідних для майбутніх досягнень, та стійку потребу у самопізнанні і самоосвіті [18, р. 16]. Погоджуючись із цією науковою позицією, зазначимо, що *ситуація успіху* стає для учня точкою відліку для налагодження гармонійної взаємодії з дорослими й однолітками, загартування характеру, формування здатності до протидії негативним чинникам оточуючого світу,

підвищення життєстійкості, своєрідним пусковим механізмом подальшого всебічного розвитку особистості.

При створенні ситуації успіху необхідно:

- знайти в учня сильні індивідуальні сторони і з огляду на це проєктувати його особистісний розвиток;
- визначити ті види діяльності, у яких успіх цього учня є реальним;
- пропонувати складні й водночас досяжні саме для цього учня завдання;
- оцінювати його діяльність, не порівнюючи її з іншими учнями;
- вміти «знеболити» відсутність успіху при вирішенні певного завдання акцентуванням на успішних діях у процесі його виконання;
- сприяти успіху дозованою допомогою і моральною підтримкою;
- використовувати можливості партнерської взаємодії з родиною учня, зокрема, обговорювати алгоритми створення ситуацій успіху в сімейному середовищі;
- спонукати учня до формування адекватної самооцінки та самовиховання;
- стимулювати мотивацію учня бути успішним.

Ситуація успіху, таким чином, має потужний педагогічний потенціал у вихованні успішної особистості з інноваційним мисленням і поведінкою, здатної до пізнавальної активності, самоідентифікації і ефективної соціалізації. Створення ситуацій успіху в освітньому середовищі закладів загальної середньої освіти сприятиме бажанню учнів стати успішними не лише в закладі освіти, але й поза ним, та, найголовніше, слугуватиме становленню віри учнів у власний успіх.

2. Створення безпечного освітнього середовища.

Проблема захищеності учнів у освітньому середовищі є необхідною умовою зростання соціально успішної особистості. Саме тому реалізація завдань створення середовища успіху спирається на пріоритет фізичної і психологічної комфортності та безпечності освітнього середовища, вільного розвитку унікальної

і неповторної індивідуальності учня, задоволення його інтелектуальних, психо-емоційних і соціальних потреб, забезпечення його прав і свобод, що в кінцевому результаті допомагає учневі отримати позитивний досвід соціальної успішності.

Характерною ознакою безпечного освітнього середовища є «унеможливлення харасменту, булінгу, сегрегації, насильства, самогубства серед учасників освітнього процесу» [5, с. 244], разом з тим, як наголошує академік І. Бех, важливу роль відіграє довіра вихованців до вчителя, його доброзичливість, відсутність подвійних моральних стандартів та стійка особистісна позиція [2, с. 20], завдяки якій він, за необхідності, впливає на деструктивні ситуації із соціально несхвальними поведінковими схемами й обирає для учня розвивально-оптимальні ситуації [1, с. 3].

При цьому для якісного забезпечення підтримки й супроводу формування соціально успішної особистості учня необхідно акцентувати увагу на уразливих категоріях учнів, оскільки вони не «загартовані» проти негативних впливів суспільства, погано закріплюють навички адекватної самооцінки й самоконтролю, частіше за однолітків стають соціально дезорганізованими, невмотивованими до успіху й втрачають спроможність отримати досвід соціальної успішності.

Ефективним інструментом посилення безпеки життєдіяльності закладу освіти є Кодекс безпечного освітнього середовища [8], положення якого мають відповідати наступним вимогам:

- відповідати вимогам чинного законодавства;
- регулювати всі напрями діяльності закладу освіти, пов'язані з правами особистості на безпеку;
- бути лаконічними і зрозумілими для всіх учасників освітнього процесу;
- бути орієнтованими на застосування інноваційних педагогічних методів і технологій, що сприятимуть перетворенню закладу освіти на інституцію нової формації, комплексною характеристикою якої буде дружність до учасника

освітнього процесу, його фізична, психологічна, інформаційна та соціальна безпека.

3. Взаємодія закладу освіти і соціальних партнерів.

Включені спостереження освітнього процесу експериментальних закладів освіти дозволили дійти висновків, що відкритий для соціального партнерства заклад освіти ефективніше вирішує поставлені перед ним системою освіти завдання, швидше реагує на суспільні зміни, збагачується більшими ресурсами і відшукує оптимальні шляхи для успішного розвитку. Це дає підстави стверджувати, що формування соціально успішної особистості учня відбувається більш планомірно й повно за рахунок налагодження системи партнерської взаємодії із родинами учнів та громадськими організаціями, переважно тими, що працюють за принципом «peer-to-peer education», згідно з яким старшокласники беруть активну участь у роботі з однолітками, зокрема, «Міжнародною школою рівних можливостей», «Всеукраїнською лігою історії та культури хортингу», «Лігою розвитку людини» й ін. [19].

Відтак, засадничим принципом соціального партнерства є спілкування, конструктивна взаємодія і співпраця об'єднаних спільними цілями і прагненнями учителів, учнів, батьків і членів громадських організацій, що «є добровільними й зацікавленими стейкхолдерами, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [4, с. 133]. Важливість партнерської взаємодії усіх учасників освітнього процесу, їхнього конструктивного співробітництва у створенні середовища успіху підкреслюють дослідники Румунії, на думку яких стан успіху і досвід успішності мають пережити не лише учні, але й інші суб'єкти освітнього процесу – вчителі й батьки [14, р. 551], саме тому, як підкреслюють молдавські вчені, «соціальне партнерство між школою і родиною повинно бути цілісним і гармонійним та мати однакову мету» [13, р. 183].

У розбудові соціального партнерства між вчителями й батьками старшокласників вважаємо вартими уваги організацію онлайн-взаємодії з метою формування активної педагогічної позиції батьків, зокрема, індивідуальні і тематичні консультації, відео-конференції, віртуальні батьківські збори, онлайн-майстер-класи для батьків, чат-наради за допомогою чат-технологій, viber-групи для опрацювання відео-матеріалів, звукових листів тощо, а також інформаційно-комунікаційні технології, зокрема, спільні з батьками різноманітні веб-квести, онлайн-марафони і челенджі.

Партнерська взаємодія із громадськими організаціями допомагає закладам освіти у формуванні нових принципів і підходів до організації освітнього процесу. Для учнів старшої школи співпраця із громадськими організаціями у ролі активістів, волонтерів, учасників заходів є потужним соціалізуючим фактором, оскільки вони долучаються до обговорення і розв'язання різних складних для них життєвих ситуацій, активізують процеси рефлексії і самоконтролю, осмислюють важливість відповідальності й організаторських умінь. Таким чином, учні отримують можливість інтеріоризації соціально значущих норм і цінностей та розвитку якостей і навичок, необхідних для життєвої і соціальної успішності.

Партнерська взаємодія у створенні середовища успіху сприятиме «формуванню учнів як відповідальних членів суспільства, здатних самостійно долати проблеми повсякденного життя, свідомо ставитися до обрання шляхів власного життєздійснення, брати активну участь у розбудові громадянського суспільства і держави» [7, с. 76–77].

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Духовно-моральна безпечність-напруженість у психологічній безпеці особистості: наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. № 3 (1). С. 1–4.
2. Бех І. Д. Зростаюча особистість у психометодичних контурах. *Методист*. 2020. № 5 (101). С. 16–27.

3. Бех І. Д. Педагог у психологічно доцільній виховній самопрезентації. *Сучасний виховний процес : сутність та інноваційний потенціал*. 2014. № 4. С. 13–16.
4. Вірста С., Жалко Т. Ключові компетентності та педагогіка партнерства як основа сучасного освітнього процесу. *Сучасні наукові дослідження : досягнення, інновації та перспективи розвитку* : матеріали Міжнародної наукової конференції (Латвія, м. Рига, 01-02 жовтня 2021 р.). Рига : «Baltija Publishing», 2021. С. 131–134.
5. Гончар О. А. Особливості формування безпечного освітнього простору в закладах освіти України. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції (Естонія, м. Тарту, 07 лютого 2022 р.). Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С. 241–245.
6. Кириченко В. І., Єжова О. О., Нечерда В. Б., Тарасова Т. В., Демянчук О. Л. *Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу : монографія* / за ред. Кириченко В. І. Тернопіль : Терно-Граф, 2016. 244 с.
7. Нечерда В. Б., Кириченко В. І. *Підлітки уразливих категорій : типологія і особливості виховання в умовах закладів загальної середньої освіти : методичний посібник*. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 134 с.
8. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. *Кодекс безпечного освітнього середовища : методичний посібник*. Київ : Український фонд «Благополуччя дітей», 2018. 56 с.
9. Яндола К., Бабич А. Освітнє середовище для організації самостійної роботи. *Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Development Prospects: International Scientific Conference Proceedings* (Latvia, Riga, 1-2 October, 2021). Latvia, Riga: Baltija Publishing, 2021. С. 183–186.
10. Chunkenova S., Ybyraimzhanov K., Yelubayeva M., Turkmenbayev A., Bakradenova A. Formation of the Personality of Future Teachers for the Implementation of Professional Activities in Modern Conditions. *Review of International Geographical Education (RIGEO)*. 2021. № 11 (5). P. 4587–4599.
11. Corcoran R. P., O'Flaherty J. Personality Development during Teacher Preparation. *Frontiers in Psychology*. 2016. № 7. P. 1670–1677.
12. Danciu E. L. The process of formation and perfection of teachers between hope and reality. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2011. № 30. P. 2204–2209.
13. Darii L. School-family partnership on the development of primary school students' personality in terms of values. *Studia Universitatis Moldaviae*. 2019. № 129. P. 183–189.
14. Dumitru V. The Aspiration to Success in School and the Need for Performance of the Pupils. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. № 180. P. 549–553.
15. Effective Leadership of Sports Programs. *Online Master of Athletic Administration*. USA: Ohio University, 2020. Retrieved from: <https://onlinemasters.ohio.edu/masters-athletic-administration/>
16. Göncz L. Teacher personality: a review of psychological research and guidelines for a more comprehensive theory in educational psychology. *Open review of educational research*. 2017. № 4. P. 75–95.
17. Karimova N. A. The essence of education, upbringing and their place in the formation of personality. *European science*. 2019. № 1 (43). P. 65–67.
18. Kaya G. I. Construction of academic success and failure in school Memories. *Educational Research and Reviews*. 2018. № 13 (1). P. 12–20.
19. Kyrychenko V., Necherda V. Partnership interaction in forming a socially successful personality of a pupil. In: *Moderní aspekty vědy: XVIII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut, 2022. P. 65–78.

1.3. Ключові складники методики формування соціально успішної особистості старшокласника

Аналіз контенту сучасних зарубіжних і вітчизняних наукових джерел, присвячених проблемному полю соціальної успішності, засвідчує, що згідно з науковими розвідками американських дослідників, успішність є динамічним конструктом, тісно пов'язаним із соціальною природою людини, її соціальним досвідом [12, с. 255]. Суголосною є думка польської вченої D. Hildebrandt-Wypych щодо суб'єктивних (мотивація досягнення успіху, самоповага і впевненість у власних силах) та об'єктивних (схвальна оцінка соціального оточення, прагнення конструктивних соціальних взаємин) сторін успішності [14, с. 135].

Дослідниці І. Лаврентьева та О. Хомич [5] виявили, що окремі аспекти феноменів успіху, успішності, соціальної успішності вивчали й багато вітчизняних дослідників: феномен успіху в соціологічному вимірі (А. Ярема), філософський та психолого-педагогічний контекст успішності особистості (Г. Михайлишин, М. Довга), соціальна успішність в соціально-психологічному та історичному контекстах (І. Терелянська), соціальна успішність в шкільному віці: показники і можливості діагностики (Н. Калініна), становлення соціальної успішності підлітка у виховній діяльності школи (Н. Токарева) тощо.

Специфіку саме соціальної успішності вчені О. Романовський та А. Ярема [7; 11] вбачають у тому, що, на відміну від життєвої успішності, вона ґрунтується лише на тих досягненнях, які отримали визнання з боку суспільства відповідно до певних існуючих у ньому стандартів. Її обов'язковими елементами визначаються соціальні практики, реалізація яких посприяла досягненню успіху, та соціально значуща ціль діяльності.

З цього приводу сучасна дослідниця В. Шахрай зауважує, що «соціальна успішність є свідченням розвиненості соціальної компетентності людини, проте лише в тому випадку, коли досягнення не йдуть у розріз із потребами суспільства,

інших людей, забезпечуючи певний баланс суспільних та індивідуальних інтересів» [10, с. 38].

Пристаємо до наукової позиції вітчизняних дослідників О. Митник та А. Стрижак, які розглядають соціально успішну особистість, як людину, що здатна «створити у своїй майбутній діяльності матеріальні та духовні цінності, змінити соціальне життя та саму себе на краще, проаналізувати та оцінити наслідки цих змін, довести цінність власної думки до інших» [6, с. 24].

Погоджуючись із наведеними вище науковими поглядами, зазначимо, що формування соціально успішної особистості однаково важливі як для самої особистості, так і для усіх учасників освітнього процесу, а також для суспільства в цілому. Відтак, реалізація цієї мети має розгортатись на засадах співробітництва, солідарності, взаємодопомоги, співучасті, які є ключовими характеристиками педагогіки партнерства.

На її концептуально-методологічних засадах нами було обґрунтовано основні положення методики формування соціально успішної особистості старшокласника, яка окреслює логічно доцільну сукупність базових підходів, принципів, змісту, методів і форм виховної діяльності.

З огляду на нейропсихологічні особливості сучасного покоління учнів і соціокультурні умови їхнього дорослішання, формування соціально успішної особистості ефективніше відбувається у річищі *аксіологічного* (допомагає усвідомити зміст та значення певної цінності, виявити позитивне ставлення до неї та включити її у взаємини з оточуючими), *акмеологічного* (передбачає максимальний прояв особистісного ресурсу та постійне самовдосконалення), *особистісно орієнтованого* (базується на врахуванні нахилів, здібностей, потреб окремої людини), *компетентнісного* (визнає здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), *діяльнісного* (мотивує, заохочує та забезпечує

вправління особистості в обраних видах діяльності) та *проектно-технологічного* (дозволяє визначити й узгодити етапність реалізації виховних впливів і уможливорює отримання запланованого результату) підходів.

Змістовно методика базується на твердженні, що формування соціально успішної особистості старшокласника відбувається поступово від організації педагогічного супроводу у визначенні сильних сторін особистості дитини до розуміння як їх можна використати для успішної самореалізації; від педагогічної підтримки в отриманні першого досвіду соціальної успішності в окремих справах і сферах діяльності до розвиненої готовності розробляти та реалізовувати власні життєві проекти. Кінцевим результатом виховних впливів щодо формування соціально успішної особистості мають бути чітко визначені ціннісно-сміслові орієнтири і розвинуті життєві компетентності старшокласників, тобто усталена здатність успішно діяти у конкретних життєвих ситуаціях мінливого середовища.

Суголосно зазначеному вище, дослідниці О. Хомич та І. Лаврентьєва прогнозують, що у становленні соціально успішної особистості головна увага має приділятися формуванню наступних навичок:

- асертивність – здатність проявляти внутрішню силу, зберігаючи толерантність у взаєминах з оточуючими;
- оптимізм – бадьорість, позитивний настрій, тверда віра у краще майбутнє;
- самоповага – почуття власної гідності, засноване на об'єктивних чеснотах і успіхах особистості;
- комунікабельність – здатність до встановлення ділових і дружніх зв'язків між людьми; розбудова здорових взаємин тощо;
- кооперація – уміння співпрацювати з іншими заради спільної мети;
- щедрість – готовність і здатність до безкорисливої допомоги широкому колу людей [5].

Ми вважаємо, що наріжним принципом впровадження методики формування соціально успішної особистості старшокласника в закладі загальної середньої освіти є моделювання ситуацій успіху, тобто сприяння зустрічам можливостей освітнього середовища з копівкою працею учня над розвитком необхідних чеснот і якостей успішної особистості, набуттям досвіду успішної самореалізації та допомога у розвитку готовності старшокласника до відповідальної життєдіяльності.

Наше бачення спирається на наукові погляди академіка І. Беха, який стверджує: «Виховання успіхом є однією з важливих умов розвитку особистості. Неможливо формувати позитивну особистість у діяльності, що приносить їй постійні невдачі. Лише успіх молодого людини формує у неї достатню віру в себе і на цій основі – прагнення стати кращою. Виховання успіхом, надання допомоги в прагненні вихованця задовольнити потребу в гідному місці в колективі однолітків – шлях створення довірливих взаємин творчої співдружності дорослих і дітей. Тільки за таких умов у підростаючої особистості виробляється готовність до сприйняття виховних впливів і правильного реагування на них» [3, с. 36].

Розбудова освітнього середовища на цих засадах примножує результативність формування соціально успішної особистості, бо, «проживаючи ситуацію успіху, учень зміцнює почуття власної гідності, усвідомлює свою компетентність і отримує бажання продовжувати подібний вид діяльності. В рамках даного принципу вибудовуються успішні самодостатні поведінкові практики учня, які у подальшому можуть стати орієнтирами соціалізації. Створення ситуації успіху має бути обов'язковою умовою роботи педагога і діяльності учня, оскільки завдяки таким ситуаціям найбільш повно розкриваються і розвиваються здатності школяра, формується його впевненість у власних силах, створюється позитивне світобачення, що у кінцевому рахунку сприяє знаходженню свого місця у житті» [15, с. 56].

Розвиток необхідних для соціальної успішності учня аналітичного і критичного мислення, комунікативної компетентності, емоційного і соціального інтелекту, асертивності відбувається у полі соціальної активності та успішної самореалізації, коли для учнів відкриваються різноманітні можливості «спілкуватися, взаємодіяти, співпрацювати, діяти, долати, створювати, розважатися, рефлексувати (спостерігати, розглядати, споглядати) й досліджувати себе» [4, с. 18]. Формування соціально успішної особистості також здійснюється за допомогою різноманітного інструментарію, зокрема, наративних методів, технологій плейбек-театру і портфоліо, кейс-технології, креолізованих текстів тощо.

Цільовими орієнтирами їх упровадження в освітній процес є наукові погляди академіка І. Беха: «Основним предметом виховних зусиль педагога як організатора соціально актуальної діяльності має стати переведення виховної мети в перспективу життя вихованців. Коли вихованець приймає мету, вона робиться особистісно значущою, перспективною, входить у систему його власних цілей» [3, с. 35].

Необхідність застосування *наративних методів* зумовлена потребою особистості у самопізнанні: «зростаюча особистість має бути здатною до розуміння як внутрішнього світу іншої людини, так і світу власного, до простеження своїх душевних порухів» [2, с. 46]. Вони дозволяють підвищити ефективність формування соціально успішної особистості учня, оскільки створюють можливості «для пошуку й розуміння смислів у різних формах і проявах життя» [9, с. 358–359], за їх допомогою старшокласники можуть задіяти «свої розумово-почуттєві можливості» [1, с. 3], здобути навички рефлексії, вивчити й узагальнити власний життєвий досвід, а також «осмислити ширші, складніші й більш диференційовані його контексти» [9, с. 358–359].

Формуючи соціально успішну особистість, сучасний педагог може послуговуватись такими *нарративними методами*, як:

- *усна історія* – запис свідчень очевидця певної події або людини, що має спогади про минуле щодо заявленої теми, власного успіху чи неуспіху зокрема;
- *історія з життя* – окремий період, який можна простежити через певний епізод чи ситуацію, пов'язану із успіхом;
- *нарративне інтерв'ю* – розповідь, побудована на відкритих запитаннях з проблеми;
- *есе* – створення невеликого твору-роздуму щодо проблеми життєвого чи соціального успіху, який містить власний досвід, емоції і враження автора;
- *сторітелінг* – виховання через повчальні розповіді, про видатних успішних особистостей зокрема, позитивний ефект якого полягає у рефлексії паралелей між сюжетними лініями та реальними випадками з життя учнів, а також у створенні для учнів «позитивної перспективи».

Зазначені методи сприяють формуванню стійкого зацікавлення соціальною успішністю, активності пізнавальної діяльності та усвідомленому самовихованню. Основна увага педагога має бути зосереджена на розвиткові критичного мислення учня під час рефлексивного обговорення побаченого чи почутого, адекватної оцінки обговорюваної проблеми з позиції загальнолюдських цінностей.

Відтак, завдяки нарративним методам можна не лише розкрити досвід окремої людини, але й більш глибоко і яскраво побачити сам процес становлення особистості, допомогти їй у розвиткові необхідних для соціальної успішності якостей та створенні власної покрокової стратегії успіху.

Засвідчила свою ефективність у роботі з учнями старшої школи *технологія плейбек-театру*, або театру текстової, музичної чи пластичної імпровізації. Його вистава – це спонтанний спосіб взаємодії між учнями-акторами й учнями-

глядачами, яка водночас є арт-діалогом з учнівською аудиторією щодо важливих для учнів проблем.

У практиках формування соціально успішної особистості такі вистави-перформанси доцільно присвячувати учнівським історіям, пов'язаним із переживанням успіхів, досягнень, перемог або невдач і розчарувань. При цьому учень-глядач матиме змогу отримати набагато більше уваги, ніж в будь-яких інших театральних постановках, а учень-актор розвиватиме вміння уважного слухання іншого учня, свого глядача, сприймання й розуміння його емоцій і відтворення важливої саме для нього реальної історії під час сценічного дійства.

Впровадження технології плейбек-театру у формуванні соціально успішної особистості старшокласника:

- створює умови для розвитку емоційного інтелекту, асертивності, уваги, уяви і логічного мислення учнів;
- покращує вміння командної роботи і толерантної взаємодії в учнівському колективі;
- посилює прагнення старшокласників до конструктивного розв'язання різних складних для них життєвих ситуацій;
- активізує процеси рефлексії, саморефлексії і самовдосконалення учнів, усвідомленого обрання ними власної моделі соціальної успішності.

Кейс-технологія базується на описі певного реального чи вигаданого випадку, який містить одну або кілька проблем та передбачає багато варіантів їх подальшого вирішення.

Застосовуючи кейс-технологію, «варто враховувати такі дидактичні положення: індивідуальний підхід до кожного учасника, урахування його потреб та стилю навчання, що передбачає збір максимуму інформації ще до початку занять; максимальне надання свободи (можливість вибору типу завдань та способів їх виконання); забезпечення достатньою кількістю наочних матеріалів;

відсутність завантаження великим обсягом теоретичного матеріалу, концентрація уваги лише на основних положеннях; можливість активної співпраці учнів» [8, с. 126].

Включені спостереження виховної практики засвідчують ефективність наступного *алгоритму роботи старшокласників над кейсом*:

Етап 1. Обрання у своїй мікрогрупі «секретаря», що фіксуватиме результати групової роботи, «модератора», що організовуватиме діяльність учнів, та «спікера», який презентуватиме продукт кейса.

Етап 2. Формулювання конкретної проблеми. Виявлення основних причин її виникнення.

Етап 3. Переведення проблеми у мету, а причин у задачі.

Етап 4. Зібрання інформації щодо кейс-задач.

Етап 5. Обговорення альтернатив вирішення проблеми, здійснення порівняльного аналізу.

Етап 6. Створення продукту кейса.

Етап 7. Презентування свого варіанту вирішення ситуації та продукту кейса.

В експериментальних закладах освіти мали попит серед старшокласників: навчальні ілюстративні кейси «З позитивом до успіху», «Без віри немає успіху!»; проблемний кейс «Перешкоди на шляху до успіху»; кейс без формування проблеми «Ким стати?»; неструктурований кейс «Соціальна успішність і креативність»; структурований кейс «Міжособистісні стосунки у середовищі старшокласників»; прогностичний кейс «Моє майбутнє»; кейс «першовідкривачів» «Успішність в улюбленому виді діяльності»; веб-кейс «Мій успіх» та ін.

Під час упровадження кейсів забезпечується розвиток якостей соціально успішної особистості та необхідних для соціальної успішності компетентностей, зокрема, соціальної і комунікативної. Пошук рішення кейса являє собою приклад

ефективної командної діяльності учнів, при цьому внесок кожного учасника є процесом набуття ним нових знань і досвіду.

Натомість зафіксувати результати цієї діяльності допомагає *портфоліо* як форма контролю отриманих знань і навичок та оцінки індивідуальних досягнень учня. Саме тому одними із завдань впровадження портфоліо дослідниця Galcheva відзначає ілюстрування зусиль особи у певній галузі та спеціально організований набір доказів, що використовуються для моніторингу знань, навичок і стосунків учнів тощо [13, р. 652]. Отже, *технології «case-study» і портфоліо взаємодоповнюють одна одну*, забезпечуючи ефективність виховних впливів.

Цільові орієнтири впровадження портфоліо у формування соціально успішної особистості наступні:

- максимальне розкриття індивідуальних здібностей кожної дитини, створення умов для її самореалізації та самоактуалізації в різноманітній діяльності;
- створення ситуації успіху для кожного учня, підвищення самооцінки та впевненості у власних можливостях;
- формування установки на творчу діяльність, розвиток мотивації подальшого творчого зростання;
- набуття навичок саморефлексії, формування вміння аналізувати власні інтереси, схильності і потреби та співвідносити їх з наявними можливостями, адекватно оцінювати результати власної діяльності.

Роботу учня з портфоліо доцільно організовувати трьома етапами:

I етап – ознайомлення учнів із сутністю портфоліо та його потенціалом для усвідомлення й розвитку власних можливостей; ухвалення рішення про його впровадження; визначення мети і завдань діяльності; обговорення структури, змісту, критеріїв оцінювання;

II етап – збирання, накопичення, комплектування й оформлення матеріалів;

III етап – осмислення упорядкованої інформації (рефлексивні методи і вправи на різних етапах навчального року й обов’язкова підсумкова рефлексія усього масиву портфоліо за рік).

Сполучене впровадження технологій «case-study» і портфоліо є релевантним для формування соціально успішної особистості, оскільки їх застосування допомагає моделювати ситуації успіху для кожного учня, підвищити самооцінку та впевненість у власних можливостях, формувати позитивні морально-вольові якості, що сприяють самовдосконаленню, саморозвитку і самореалізації і, водночас, виявити та позбутися комплексу якостей, пов’язаних із невірою у свої сили, що перешкоджає успішній соціалізації.

Усі виховні впливи на особистість, що здійснюються її найближчим соціальним оточенням, можуть або синхронізовуватись, а отже, підсилювати один одного, або взаємно заперечуватись, зводячи нанівець ефективність педагогічної взаємодії. Враховуючи це, методика формування соціально успішної особистості старшокласника впроваджується на засадах діалогової взаємодії завдяки механізмам розгалуженого соціального партнерства закладу освіти з родинами учнів, громадськими організаціями та державними закладами і установами, дотичними до проблем учнівської молоді.

Результати нашого дослідження дозволяють визнати ефективними у формуванні соціально успішної особистості наступні методи і прийоми:

для старшокласників: *учнівська конференція «Проектна діяльність як засіб розвитку соціальної успішності старшокласника»; круглі столи «Цінності та життєва стратегія соціально успішної особистості», «Як стати соціально успішною, компетентною особистістю у суспільстві змін та ризиків»; вебіари «Портфоліо успішної особистості», «Хочу і буду успішним», «Компетенції для успішної життєдіяльності або правило «4-х «К»; навчальне волонтерство «Комп’ютерна грамотність як запорука успіху» та екскурсійне волонтерство*

«Успіхи видатних киян»; *сторітелінг* «Історії, що надихають»; *виховна година* «Успіх і позитивність!»; *етичні бесіди* «Соціальна успішність – нелегкі стежки», «Успіх і самотність»; *прес-конференція* «Рецепти успішності» для старшокласників»; *рольова гра* «Успіх у родинних стосунках»; *web-кейс* «Мій успіх»; *соціальна практика*: розроблення соціальних проєктів для участі у конкурсах місцевого самоврядування «Громадський бюджет», «Підтримка здоров'я – шлях до життєвого успіху», «Поділися посмішкою і добротою», «Компас у світі сучасних професій»; *дискусії* «Сам собі вчитель: як стати успішним», «Де заховані ключі від успішного майбутнього?»; *класні години* «Загальнолюдські цінності: осмислення вічних істин», «Професійний вибір = можу + хочу + треба»; *веб-квест* «Професії майбутнього»; *конкурс есе* «Ідеї, які змінюють світ», «Успіх розпочинається з мрії»; *конкурс інстаграм-сторіті* «Мої кроки до успіху», «Як створити успішну проєктну команду»; *конкурс портфоліо* «Мої досягнення», *конкурс соціальних ініціатив* «Підтримай наш вибір», *конкурс соціальних відеороликів* «Не будь байдужим!»;

для педагогів: *науково-практична конференція* «Виховання соціально успішної особистості: науковий пошук, рефлексія практики, окреслення перспективних технологій»; *педрада-воркшоп* за участі представників *батьківських комітетів* «Простір можливостей і ресурсів закладу освіти у формуванні соціально успішної особистості»; *круглий стіл* «Формування соціально успішної особистості в закладах освіти: стратегія, суб'єкти, зміст»; *вебінари* «Методика створення і реалізації успішного проєкту», «Формування соціально успішної особистості в реаліях кризового суспільства», «Методичні аспекти і особливості впровадження е-портфоліо старшокласника», «Розвиток «soft-skills» як основа формування соціальної успішності старшокласників»; *web-квест* «Соціально успішний учень»; *дискусія* «Ситуації успіху у закладі освіти»; *семінар* «Готовність закладу освіти до соціального партнерства із громадськими

організаціями»; *семінари-тренінги* «Соціальна успішність особистості: структура та механізми формування», «Використання інтерактивних форм і методів роботи у формуванні соціальної успішності старшокласників», «Психолого-педагогічний супровід життєвого самовизначення старшокласників», «Впровадження портфоліо в сучасному закладі освіти», «Успішне партнерство для успішного розвитку»; *постійно діюче методичне об'єднання класних керівників* «Організація освітнього середовища, сприятливого для успішного розвитку старшокласників»;

для батьків: створення групи у Viber «Рада школи» і забезпечення її оперативного модерування; *онлайн-засідання піклувальної (опікунської) ради ЗЗСО* «Виховний потенціал сучасної сім'ї у вихованні соціально успішної особистості старшокласника»; *загальношкільна конференція* «Виховання соціально успішної особистості: інвестиції закладу освіти і батьків у дитину»; введення практики проведення *батьківських зборів* у форматі відеоконференцій; *вебінар* «Родина як основа виховання соціально успішної особистості»; *онлайн-дискусії* «Педагоги та батьки: як стати союзниками у вихованні соціально успішної особистості?», «Як виховати успішну особистість із відчуттям оптимістичних життєвих перспектив?»; *хакатон для батьківських комітетів старших класів ЗЗСО* «Підтримка і супровід професійних пошуків старшокласників».

Реалізація методики має здійснюватись у відповідності до плану узгоджених виховних впливів на особистість і супроводжуватись перманентним моніторингом процесу її реалізації та необхідними корекційними змінами, які уможливають досягнення очікуваних результатів.

Впровадження методики формування соціально успішної особистості старшокласника активізує ключові компетентності учнів, зокрема, соціальну, громадянську, інформаційно-комунікаційну й ін., сприяє розвитку аналітичного, критичного і креативного мислення, прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення, навичок партнерської взаємодії, соціальної активності й

соціальної мобільності – тих потужних складових, що спроможні забезпечити продуктивне життєтворення та життєздійснення зростаючої особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Духовно-моральна безпечність-напруженість у психологічній безпеці особистості: наукова доповідь на методологічному семінарі НАПН України «Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в умовах сучасних викликів». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021. № 3 (1). С. 1–4.
2. Бех І. Д. Життя особистості у смислоціннісному поступі. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2020. № 3 (96). С. 44–57.
3. Бех І. Д. Сучасна освіта на шляху досконалості. *Рідна школа*. 2021. № 1-2 (1072). С. 32–37.
4. Кириченко В. І., Нечерда В. Б., Гарбузюк І. В., Тарасова Т. В. *Зміст, форми і методи формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій в закладах загальної середньої освіти : методичні рекомендації*. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 96 с.
5. Лаврентьєва І. В., Хомич О. Л. Методика дослідження формування навичок соціально успішної особистості старшокласника у процесі групової діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2020. С. 261–276.
6. Митник О., Стрижак А. Система завдань, спрямованих на формування комунікативних умінь як складової соціальної успішності молодого школяра. *Початкова школа*. 2019. № 9. С. 23–26.
7. Романовський О. Г. Педагогіка успіху: її сутність та основні напрями вивчення. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2011. № 2. С. 3–8.
8. Терентьєва Н. О., Недашківська Д. В. Сутність та структура кейс-методу : окремі аспекти. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 1. С. 123–129.
9. Тимчук Л. І. Наративне навчання у медіапросторі. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3 (37). С. 355–368.
10. Шахрай В. М. *Формування соціальної компетентності учнів основної і старшої школи засобами театрального мистецтва: монографія*. Біла Церква : Видавець Пшонківський О. В., 2016. 404 с.
11. Ярема А. І. Феномен успіху в соціологічному вимірі. *Вісник Львівського університету : Серія соціологія*. 2010. № 4. С. 92–99.
12. Dries N., Pepermans R., Carlier O. Career success: Constructing a multidimensional model. *Journal of Vocational Behavior*. 2008. № 73 (2). P. 254–267.
13. Galcheva P. The student education portfolio in the didactics of chemistry. *Knowledge International Journal*. 2018. № 26 (2). P. 649–653.
14. Hildebrandt-Wypych D. The social construction of life success among German youth. *Contemporary Learning Society. A quarterly of social and educational ideas*. 2011. P. 129–142.
15. Kyrychenko V., Necherda V. Stymulowanie zachowań prospołecznych uczniów jako strategia kształtowania osoby odnoszącej sukcesy społecznie. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 3 (39). Vol. 1. P. 53–57.

РОЗДІЛ II

2.1. Матеріали тренінгу для педагогів «Впровадження портфоліо у сучасному закладі освіти»

I. Формат семінару-тренінгу

Мета: сприяння розвитку у педагогів системного бачення ролі портфоліо у освітньому процесі, забезпечення підготовки педагогів до використання технології портфоліо у своїй діяльності.

Завдання:

- ознайомлення педагогів з теоретико-методичними розробками науковців і практиків з даної проблеми;
- обґрунтування ролі портфоліо в підвищенні ефективності виховної діяльності закладу освіти;
- формування в учасників аналітичних, практичних, рефлексивних умінь і навичок;
- організація обміну досвідом серед учасників з питань розробки і впровадження технології портфоліо;
- поширення успішного досвіду творчої групи у масовій педагогічній практиці;
- формування в учасників навичок щодо створення портфоліо, плану дій по його впровадженню у закладі освіти.

Категорія учасників: класні керівники, методисти, керівники творчих об'єднань.

Кількість учасників: 20 осіб.

Тренінгове приміщення: простора кімната зі стільцями, що утворюють коло, з необхідним обладнанням.

Очікувані результати:

- сформованість в учасників наукових уявлень про портфоліо учня і педагога, системного осмислення потенціалу портфоліо в освітньому процесі;
- достатній рівень теоретичної і методичної готовності педагогів до використання технології портфоліо в своїй діяльності;
- емоційно-психологічна задоволеність учасників тренінговими заняттями.

Формат семінару-тренінгу передбачає проведення тренінгів, презентацій досвіду, групових дискусій, проведення майстер-класу, презентацій науково-методичної літератури з проблеми.

II. Структура семінару-тренінгу

Орієнтована тривалість сесії, год.	Зміст діяльності	Орієнтована тривалість вправ, хв.
1	2	3
2	<i>День перший</i>	
	<i>Сесія 1</i>	
	1.1. Відкриття семінару-тренінгу, привітання учасників, презентація мети, завдань тренінгу	10
	1.2. Знайомство учасників. Вправа «Візитівка»	30
	1.3. Прийняття правил роботи групи. Вправа «Правила конструктивної співпраці»	15
	1.4. Визначення очікувань учасників. Вправа «Наші сподівання»	20
	1.5. Вправа на активізацію «Перехід через гірський хребет»	5
2	1.6. Вправа «Портфоліо учня – це ...»	30
	1.7. Міні-лекція «Портфоліо учня»	10
	<i>Сесія 2</i>	
	1.8. Вправа на активізацію «Дзеркальна гімнастика»	5
	1.9. Вправа «Мозаїка»	40
2	1.10. Вправа «Структура портфоліо учня»	20
	1.11. Вправа на активізацію «Український буревій»	5

1	2	3
	1.12. Вправа «Критерії оцінювання портфоліо»	20
	1.13. Вправа «Дерево ідей»	20
	1.14. Підбиття підсумків дня	10
	День другий Сесія 3	
	2.1. Вправа на активізацію «Добрий день»	5
	2.2. Рефлексія попереднього дня. Вправа «Сесія»	10
	2.3. Вправа на знайомство «Спаринг»	20
	2.4. Повторення правил роботи групи	10
	2.5. Презентація мети, завдань 2-го дня тренінгу	10
2	2.6. Визначення очікувань учасників. Вправа «Дерево очікувань».	15
	2.7. Вправа на активізацію «Музична розминка»	10
	2.8. Вправа «Абетка»	40
	Сесія 4	
	2.9. Вправа на активізацію «Танець із аркушем паперу»	5
	2.10. Міні-лекція «Портфоліо педагога»	10
	2.11. Вправа «Структура та зміст портфоліо педагога»	25
2	2.12. Вправа на активізацію «Фермер, будинок, землетрус»	30
	2.13. Вправа «Розробляємо положення про портфоліо»	25
	2.14. Вправа «Знаю – можу – дію!»	20
	2.15. Підбиття підсумків дня. Вправа «Плоди»	15
	2.16. Вправа «Подарунки на прощання»	10

III. Сценарний план семінару-тренінгу

День перший.

1.1. Відкриття. Привітання (10 хв.)

Мета: презентувати тренінгову програму, ознайомити учасників з цілями та завданнями, регламентом тренінгу, налаштувати їх на активну творчу роботу.

Обладнання: слайдова заставка «Програма семінару».

Хід проведення: тренери вітають учасників, представляють себе, презентують мету, завдання, програму тренінгу, коментують мотиви звернення до цієї теми.

1.2. Знайомство учасників. Вправа «Візитівка» (30 хв.)

Мета: сприяти поглибленому знайомству учасників, створенню доброзичливої атмосфери в групі.

Обладнання: папір, фломастери, ножиці.

Хід проведення: тренер пропонує кожному учаснику поговорити зі своїм сусідом ліворуч, графічно узагальнити отриману інформацію у вигляді візитівки і представити його всій групі.

Запитання для обговорення:

- Якої мети ми досягли, виконуючи цю вправу?

1.3. Прийняття правил роботи групи. Вправа «Правила конструктивної співпраці» (15 хв.)

Мета: визначити правила, що забезпечать результативну роботу, підкреслити необхідність їх виконання для досягнення мети та завдань тренінгу.

Обладнання: плакат «Правила конструктивної співпраці», папір А-4, фломастери, маркери.

Хід проведення: тренер пропонує кожному учаснику на окремому аркуші записати три правила, за якими він може працювати ефективно та комфортно. На це відводиться 1 хвилина.

Далі учасники об'єднуються у пари і за одну хвилину визначаються з двома правилами, що влаштовують обох.

Пари об'єднуються у четвірки і виконують теж саме завдання, що й у парах. П'ять груп представляють свій варіант правил у великому колі.

Учасники обговорюють кожне правило. Після того як уся група погоджується з доцільністю запропонованого правила, тренер записує його на

плакаті «Правила конструктивної співпраці» і вивішує його на видному місці. Плакат не знімають до завершення тренінгу, щоб тренер чи учасники групи могли звертатися до встановлених правил у разі їх порушення.

Запитання для обговорення:

- Для чого ми приймали правила?

1.4. Визначення очікувань учасників. Вправа «Наші сподівання» (20 хв.)

Мета: визначити очікування учасників щодо тренінгу.

Обладнання: плакат (додаток 1), два блоки стікерів різних кольорів.

Хід проведення: тренер роздає всім учасникам по два стікери різного кольору та коментує плакат, прикріплений на фліпчарті. Він пояснює учасникам, що їм потрібно на стікерах одного кольору записати відповідь на запитання «Що ви знаєте про технологію портфоліо?» (час – 3 хвилини), а потім на стікерах іншого кольору коротко відповісти на запитання «Яку б я хотів/ла отримати інформацію з проблеми під час тренінгу?» (час – 3 хвилини). Після цього тренер запрошує учасників стисло прокоментувати свої відповіді. Коли усі учасники висловляться, тренер пропонує їм прикріпити стікери у відповідній колонці плакату. Над другим запитанням тренер пише червоним маркером «сподівання» й проводить обговорення вправи.

Запитання для обговорення:

- Про що свідчать наші сподівання?
- Чому так важливо на початку роботи їх визначати?

1.5. Вправа на активізацію «Перехід через гірський хребет» (5 хв.)

Мета: сприяти створенню позитивної атмосфери в групі.

Обладнання: кусок мотузки, покладеної на підлогу (умовний гірський хребет).

Хід проведення: тренер пояснює, що раптом всі учасники опинилися в горах і стоять на вузькому хребті, тому терміново мають вишикуватись в одну

шеренгу в довільному порядку. Потім тренер просить їх вишикуватися в одну лінію за іменами від А до Я, потім вишикуватися за датами свого народження від 1 січня до 31 грудня тощо. Пересуватися треба так, щоб «утриматися» на гребні хребта, не «звалитися у прірву». Розмовляти не варто – все одно нічого не буде чути крізь вітер на такій висоті.

1.6. Вправа «Портфоліо учня – це...» (30 хв.)

Мета: визначити розуміння учасниками поняття «портфоліо учня».

Хід проведення: на першому етапі учасники індивідуально дають визначення поняття «портфоліо учня» (5 хв.). На другому етапі тренер об'єднує учасників у 4 групи за ключовими словами теми «успіх», «портфоліо», «учень», «перемога». Кожній підгрупі пропонується дати своє визначення поняття «портфоліо учня», проілюструвавши його на аркуші малюнком або схемою (15 хв.). Третій етап: презентація результатів роботи груп, їх обговорення (10 хв.). Завершується вправа наданням інформації та коментарем тренера щодо варіантів тлумачення поняття, запропонованих науковцями.

Запитання для обговорення:

- Які висновки можна зробити стосовно вправи, яку ми виконали?
- Які ключові характеристики вдалося з'ясувати у процесі роботи над визначенням понять?

1.7. Міні-лекція «Портфоліо учня» (10 хв.) (додаток 2)

Мета: поглибити знання учасників про портфоліо учня, значення його в навчанні, вихованні, розвитку учня.

Хід проведення: тренер презентує ключову інформацію з додатку 2 щодо структурних і організаційних особливостей впровадження портфоліо учня в закладі освіти. Особлива увага приділяється рекомендаціям педагогам по науково-методичному супроводу роботи учнів зі створення портфоліо.

Сесія 2

1.8. Вправа на активізацію «Дзеркальна гімнастика» (5 хв.)

Мета: налаштувати учасників на активну роботу, сприяти створенню позитивної атмосфери взаємодіяльності.

Хід проведення: тренер пропонує учасникам утворити коло. Він (або хтось із учасників) показує різні гімнастичні вправи, а решта дзеркально повторює його рухи й міміку.

1.9. Вправа «Мозайка» (40 хв.)

Мета: поглибити обізнаність учасників про цілі, завдання, функції портфоліо учня.

Обладнання: ватман поділений на 3 частини, кожна з яких поділена на більш мілкі деталі-пазли, забарвлені трьома кольорами; такі ж пазли, але у розрізаному вигляді.

Хід проведення: учасникам довільно роздається по одному шматочку мозаїки (пазлу), обведеної фломастером певного кольору. Учасники об'єднуються в три групи відповідно до кольорів мозаїки. Перша група визначає цілі (призначення) портфоліо, друга група – завдання портфоліо, третя – функції. Спочатку відбувається обговорення в малих групах. Потім – презентація результатів роботи груп у великому колі й складання великої мозаїки. Вона вивішується на видному місці, щоб кожний учасник міг за бажанням підійти до неї і ще раз перечитати інформацію.

Запитання для обговорення:

- Чим ця вправа допомагає збагнути виховний потенціал технології портфоліо?
- У чому ви бачите практичну значущість вправи для класного керівника, який впроваджує портфоліо в роботі з учнями?

1.10. Вправа «Структура портфоліо учня» (20 хв.)

Мета: розробити структуру портфоліо учня.

Обладнання: аркуші А-3, фломастери.

Хід проведення: тренер звертає увагу учасників на те, що структура портфоліо передбачає наявність в ньому чотирьох розділів:

1. Портрет, де представлені особистісні характеристики автора, характеризуючи його як учня, друга, лідера учнівського самоврядування, члена місцевої громади.

2. Колектор, де накопичуються матеріали, що засвідчують усі здобутки учня, дотичні до тематики портфоліо.

3. Робочі матеріали, де представлені матеріали, автором яких є розробник портфоліо.

4. Досягнення, де представлені кращі роботи автора, якими він може пишатися. Кожний розділ включає в себе різні рубрики, які допомагають систематизувати потік інформації. Тренер об'єднує учасників в чотири групи (за сторонами світу) і пропонує групам розробити тематику рубрик для кожного розділу. Після завершення роботи відбувається презентація роботи груп у великому колі.

Запитання для обговорення:

- Що дало нам виконання цієї вправи?

1.11. Вправа на активізацію «Український буревій» (5 хв.)

Мета: активізувати учасників до подальшої роботи.

Хід проведення: учасники утворюють коло. Тренер говорить: «Чи знаєте ви, що таке український буревій? Ні? Тоді давайте разом розберемося яким він буває. Зараз я починаю проговорювати інформацію, супроводжуючи її певними рухами, а ви маєте спостерігати і повторювати мої рухи. Будьте уважні!»

- В Україні піднявся вітер (ведучий потирає долоні).

- Починає крапати дощ (клацання пальцями).

- Дощ посилюється (плескання по стегнах).
- Починається справжня злива (тупотіння ногами).
- Аж ось дощ ущухає (плескання по стегнах).
- Рідкі краплі падають на землю (клацання пальцями).
- Тихий шелест вітру (потирання долонь).
- Сонечко прогнало буревій! (помахування руками, піднятими догори).

1.12. Вправа «Критерії оцінювання портфоліо» (20 хв.)

Мета: визначити критерії оцінювання портфоліо учня.

Обладнання: аркуші паперу А-3, фломастери.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників в три групи (за пропозиціями назв квітів). Кожній групі пропонується розробити конкретні вимірювані параметри (критерії) оцінювання портфоліо. Результати роботи груп презентуються у великому колі.

Запитання для обговорення:

- Чи складно було виконати завдання?
- Що дало нам виконання цієї вправи?

1.13. Вправа «Дерево ідей» (20 хв.)

Мета: залучити учасників до розробки пропозицій про можливі варіанти впровадження портфоліо в своїй діяльності, створити базис ідей щодо участі педагогів в реалізації проєкту «Портфоліо в сучасному закладі освіти».

Обладнання: плакат з намальованим деревом, стікери у вигляді листочків.

Хід проведення: тренер пропонує учасникам створити «Дерево ідей». На стікерах учасники записують ідеї щодо можливих варіантів впровадження портфоліо у роботі з учнями. Потім розміщують їх на плакаті з намальованим деревом, озвучуючи свої пропозиції.

1.14. Підбиття підсумків дня (10 хв.)

Мета: окреслити підсумки дня, відрефлексувати враження учасників від першого дня роботи.

Обладнання: слайдова заставка, на якій перелічені незакінчені речення, стікери.

Хід проведення: тренер роздає учасникам стікери, привертаючи увагу до плакату, на якому записані незакінчені речення, і пропонує учасникам осмислити їх:

- Сьогодні я навчилась/вся...
- Я дізналась/вся про...
- Я знайшла/ов підтвердження тому, що...
- Найбільш корисним для мене було...
- Цей день тренінгу подарував мені ...

Після цього учасники по черзі записують свої відповіді на будь-які три з них та проговорюють їх перед іншими учасниками тренінгу.

День другий

Сесія 3

2.1. Вправа на активізацію «Добрий день» (5 хв.)

Мета: активізувати учасників до роботи, сприяти створенню доброзичливої атмосфери.

Обладнання: слайдова заставка (плакат) зі словами вірша.

Хід проведення: учасники стають у коло, промовляють слідом за тренером «добрий день» і виконують певні рухи, про які йдеться у вірші:

«Треба разом привітатись:

«Добрий день, добрий день!»

Дружно й весело сказати:

«Добрий день, добрий день»

Туди-сюди повернутись,

Один одному всміхнутись:

«Добрий день, добрий день»

Можна трішки пострибати

І в долоні поплескати,

«Добрий день, добрий день!»

Нумо, в коло всі сідаймо

І заняття починаймо:

«Добрий день, добрий день!»

2.2. Рефлексія попереднього дня. Вправа «Сесія» (10 хв.)

Мета: активізувати знання, отримані за минулий день, активізувати діяльність групи.

Обладнання: папір А-4, фломастери.

Хід проведення: тренер пропонує учасникам випробувати себе у ролі студентів напередодні сесії. Учасники, рухаючись у хаотичному порядку в аудиторії, мають зібрати якомога більше інформації про те, що відбувалося вчора. Після 5 хвилин, тренер просить усіх повернутися в коло. Тренер просить підняти догори руки тих, хто зібрав список з 5 пунктів, хто з 7, хто з 9 й так далі по зростаючій. Коли кількість учасників, які підняли руки, не перевищує 3 осіб, тренер просить їх оголосити нотатки. Після цього тренер пропонує групі доповнити цей перелік.

Запитання для обговорення:

- Чому ми розпочали роботу з рефлексії?

2.3. Вправа «Спаринг» (30 хв.)

Мета: сприяти поглибленню знайомства учасників, формуванню позитивної самооцінки, усвідомленню унікальності кожного педагога, відпрацювати навички інтерв'ювання та презентації іншої особи.

Обладнання: плакат із запитаннями для інтерв'ю, папір А-4.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників у пари за прислів'ями із додатку 7. Кожний учасник отримує аркуш паперу і має здобути цікаву інформацію про свого спаринг-партнера. Тренер вивішує плакат із запитаннями, які повинен з'ясувати у свого партнера кожен учасник:

- Чому його/її так назвали на ім'я;
- Найбільший ... успіх;
- Життєве кредо;
- Професійна мрія.

Для проведення одного інтерв'ю учасникам дається 5 хв., після чого вони міняються ролями. По закінченні цієї роботи кожен учасник презентує свого спаринг-партнера.

Запитання для обговорення:

- Як би ви прокоментували підсумки знайомства?
- Чому саме такі запитання вам були запропоновані?

2.4. Повторення правил роботи групи (10 хв.)

Мета: пригадати правила роботи, проаналізувати виконання цих правил протягом попереднього дня, налаштувати учасників на подальшу роботу.

Обладнання: плакат «Правила роботи».

Хід проведення: тренер пропонує групі обговорити наступні запитання:

- Яких правил ми легко дотримувались?
- Які правила під час роботи на тренінгу було складно виконувати?
- Що може сприяти кращому дотриманню визначених нами правил?

2.5. Презентація мети, завдань тренінгу (10 хв.)

Мета: ознайомити учасників із цілями та завданнями, регламентом роботи тренінгу, налаштувати їх на активну роботу.

Обладнання: матеріали, напрацьовані учасниками за попередній день.

Хід проведення: тренер проводить невеликий огляд експозиції, що складається з матеріалів, напрацьованих учасниками за попередній день. Він говорить про те, що сьогодні на тренінгу розмова піде про портфоліо педагога та перші кроки, які необхідно зробити щодо впровадження технології портфоліо в практику закладу освіти.

2.6. Визначення очікувань учасників. Вправа «Дерево очікувань» (15 хв.)

Мета: уточнити очікування учасників від тренінгу.

Обладнання: плакат за намальованим деревом, стікери у вигляді листочків.

Хід проведення: тренер роздає учасникам стікери у вигляді листочків і просить учасників написати свої очікування від тренінгу. Кожен учасник записує свою відповідь і прикріплює свій листочок на малюнок дерева. Таким чином «Дерево очікувань» покривається листям.

Запитання для обговорення:

- Чому важливо ставити конкретні цілі на кожен день тренінгу?
- Чим відрізняються сьогоднішні ваші очікування від попередніх?

2.7. Вправа на активізацію «Музична розминка» (10 хв.)

Мета: активізувати учасників до подальшої роботи.

Обладнання: добірка треків танцювальної музики.

Хід проведення: тренер запрошує всіх учасників стати в коло і випробувати себе в ролі вчителя танців. Він включає записи танцювальної музики. Учасникам пропонується по черзі виходити в центр кола, робити якийсь танцювальний рух, що відповідає цій музиці. Усі інші учасники також починають повторювати

запропонований рух, а «вчитель танців» повертається на своє місце. Вправа закінчується за командою тренера.

Запитання для обговорення:

- Як ви себе почували під час танцю?
- Чого ми досягли виконуючи цю вправу?

2.8. Вправа «Абетка» (40 хв.)

Мета: сприяти розкриттю учасниками зміст поняття «портфоліо педагога».

Обладнання: плакат з абеткою, маркери.

Хід проведення: тренер пропонує учасникам розкрити зміст поняття «портфоліо педагога», заповнивши плакат (вписати маркером в кожний рядок відповідної букви абетки слова, які починаються з цієї букви та розкривають зміст поняття). Кожний може записати від одного до декількох слів, озвучуючи їх, щоб усі чули. Заповнення плакату завершується, коли біля нього побували всі учасники, коли на кожну букву абетки на плакаті записано хоча б одне слово. Тренер звертається з запитанням до учасників: «Чи можемо ми на основі отриманих асоціацій дати визначення поняттю «портфоліо педагога»? Після обговорення кожен учасник протягом 2 хв. упорядковує власне визначення. Потім тренер об'єднує учасників в 4 групи (за назвами овочів) і пропонує групам дати колективне визначення поняттю «портфоліо педагога». Результати роботи груп презентуються у великому колі. Учасники можуть порівняти визначення, які були зроблені ними індивідуально, із тими, що створили групи.

Запитання для обговорення:

- Чи складно було виконати вправу?
- Чи допомогла абетка у роботі над визначенням?
- Для чого може знадобитися навичка складання абетки? Де в практиці роботи її можна застосувати?

Сесія 4

2.9. Вправа на активізацію «Танець із аркушем паперу» (5 хв.)

Мета: активізувати учасників, сприяти створенню позитивної атмосфери в групі, подальшій продуктивній роботі.

Обладнання: аркуші паперу А-4.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників в пари (день – ніч). Роздає кожній парі аркуш паперу А-4. Учасники в парі притискаються чолами один до одного так, щоб між ними утримувався аркуш паперу. За командою тренера пари повинні переміщатися кімнатою (танцювати вальс, гопак чи танго, присідати, навіть бігати), але так, щоб папір не впав на підлогу.

2.10. Міні-лекція «Сутнісна характеристика портфоліо педагога» (10 хв.)

Мета: поглибити знання учасників про портфоліо педагога, його значення в професійній діяльності.

Обладнання: інформаційні матеріали додатку 3; РР-презентація.

Хід проведення: тренер повідомляє учасникам інформацію про портфоліо, за потреби проводиться коротке обговорення із наголосом на основних меседжах.

2.11. Вправа «Структура та зміст портфоліо педагога» (25 хв.)

Мета: розробити структуру та зміст портфоліо педагога.

Обладнання: аркуші А-3, маркери.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників в 4 групи (за назвами видів транспорту) і пропонує групам розробити рубрики для розділів портфоліо педагога:

Перша група – розділ 1. Загальні відомості про педагога.

Друга група – розділ 2. Результати педагогічної діяльності.

Третя група – розділ 3. Науково-методична діяльність педагога.

Четверта група – розділ 4. Виховні технології в арсеналі педагога.

Після завершення роботи відбувається презентація напрацювань груп у великому колі.

Запитання для обговорення:

- З якою метою ми виконували цю вправу?

2.12. Вправа «Фермер, будинок, землетрус» (5 хв.)

Мета: дати можливість членам групи розім'яти м'язи, зняти втому, налаштуватися для подальшої роботи.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників у трійки так, щоб пара стала обличчям один до одного і, з'єднуючи руки над головою, утворила «дах» будинку. Третій учасник стає всередині будинку під «дахом», цей учасник – фермер. Учасники уважно слухають і виконують команди тренера; за командою «будинок» двійки, які утворюють «будинок», мають знайти собі інших «фермерів», котрі в цей час нерухомо залишаються на своїх місцях; за командою «фермер» на місці залишаються «будинки», а «фермери» мають знайти собі «будинок»; за командою «землетрус» кожний член трійки повинен знайти собі нових партнерів. Вправа повторюється кілька разів, команди оголошуються у довільному порядку.

2.13. Вправа «Розробляємо положення про портфоліо» (30 хв.)

Мета: узагальнити знання та навички учасників про портфоліо педагога та учня.

Обладнання: аркуші паперу А-3, маркери, додатки 4,5.

Хід проведення: тренер об'єднує учасників в дві групи (ранок, день). Перша група має розробити «Положення про портфоліо учня», друга – «Положення про портфоліо педагога». Після завершення роботи груп відбувається презентація напрацювань груп у великому колі. Учасники груп порівнюють свої напрацювання з наданими під час обговорення роздатковими матеріалами (додатки 4, 5).

Запитання для обговорення:

- Що дало нам виконання цієї вправи?

2.14. Вправа «Знаю – можу – дію!» (20 хв.)

Мета: розробити функціональні обов'язки учасників освітнього процесу щодо впровадження в практику роботи портфоліо.

Обладнання: аркуші паперу А-3, маркери, роздаткові матеріали (додаток 6).

Хід проведення: тренер об'єднує учасників у 4 групи (за суб'єктами): «директор ЗО», «заступник директора з виховної роботи», «класні керівники (керівники Т/О)», «працівники соціально-психологічної служби» (практичний психолог і соціальний педагог). Кожна група має розробити функціональні обов'язки конкретних учасників освітнього процесу щодо впровадження в практику роботи портфоліо. Після завершення роботи відбувається презентація напрацювань груп у великому колі. Учасники порівнюють свої напрацювання з роздатковими матеріалами (додаток 6).

Запитання для обговорення:

- З якою метою ми виконували цю вправу?

2.15. Вправа «Врожай» (15 хв.)

Мета: підвести підсумки, отримати зворотній зв'язок від учасників групи.

Обладнання: плакат «Дерево очікувань», стікери у вигляді яблук.

Хід проведення: учасникам пропонується на стікерах у вигляді яблук відповісти на такі запитання:

- З цього тренінгу я йду з...
- Після цього тренінгу я зможу...
- Під час тренінгу у мене народилася ідея про ...

Виконавши завдання, учасники розміщують свої стікери на плакаті «Дерево очікувань» та презентують їх.

2.16. Вправа «Подяки на прощання» (10 хв.)

Мета: підбити підсумки тренінгу та отримати зворотній зв'язок від групи.

Обладнання: слайдова заставка зі словами «Найбільша чеснота людини – уміння бути вдячним».

Хід проведення: тренер дякує групі за проведений разом час і пропонує учасникам пригадати перебіг тренінгу, власну роботу, співпрацю з іншими учасниками і висловити слова подяки: самому/мій собі; колегам; тренерам. Проходить обговорення, де учасники висловлюють свої бачення, роблять узагальнення отриманої інформації на тренінгу.

Додаток 1

Що я знаю про технологію портфоліо?	Яку я б хотів/ла отримати інформацію з проблеми під час тренінгу?
--	--

Додаток 2

Що таке портфоліо учня?

Ключовою позицією сучасної загальної середньої освіти є не просто сприяння опануванню дитиною переліком знань, умінь та навичок, а в першу чергу сприяння її становленню як соціально успішної особистості, розвитку її життєвої компетентності.

Важливою частиною освітнього процесу, в основу якого покладено компетентнісний підхід, є портфоліо.

Портфоліо (з фр.) – «папка з документами», досє, зібрання досягнень.

Портфоліо – робоча файлова папка, яка містить різноманітну інформацію про набутий досвід та досягнення учня.

Портфоліо (в широкому розумінні цього слова) – це:

- форма представлення індивідуальної спрямованості досягнень учня, яка відповідає завданням загальної середньої освіти, а в подальшому – профільного навчання;
- спосіб фіксації, накопичення та оцінювання індивідуальних досягнень

учнів у навчальній, творчій, науково-дослідницькій, соціально значущій діяльності;

- засіб розвитку якостей соціально успішної особистості, рефлексії, навичок аналізу та узагальнення, здатності до логічного викладення власних думок;
- метод розвитку ключових компетенцій;
- засіб розвитку партнерських відносин між учнем і педагогом;
- форма моніторингу розвитку учня.

Мета портфоліо – надати звіт про результати досягнень учнів в різних сферах діяльності, забезпечити відстеження індивідуального прогресу учня, продемонструвати його здібності практично використовувати набуті знання та вміння.

Тому портфоліо є формою автентичного оцінювання освітньо-розвивальних результатів за продуктом, який створено учнем у процесі навчальної, творчої, соціально значущої та інших видів діяльності.

Портфоліо є не тільки сучасною ефективною формою оцінювання, але й допомагає вирішувати наступні важливі педагогічні завдання:

- сприяти розвитку соціально успішної особистості учня, розкриттю, розвитку та реалізації його творчого потенціалу;
- стимулювати творчість учнів (творчий інтелект і здібності, уміння розв'язувати нестандартні задачі, ставити проблеми, створювати оригінальні ідеї, проводити дослідження); пізнавальну активність учнів і їх самостійність, спроможність до самоконтролю;
- підтримувати високу навчальну мотивацію учнів;
- заохочувати їх активність та самостійність;
- розширювати можливості навчання і самонавчання, виховання і самовиховання;
- розвивати навички рефлексії, стимулювати учнів до самооцінювання;

- формувати вміння вчитися – ставити цілі, планувати й організовувати власну навчальну діяльність; визначати, відшукувати, здобувати та застосовувати ресурси, необхідні для реалізації цілей;
- формувати уміння й навички свідомого, самостійного здійснення діяльності;
- закладати додаткові передумови та можливості для успішної соціалізації.

Призначення. Педагогічна філософія портфоліо передбачає інтеграцію кількісної та якісної оцінок, зміну акцентів на досягнення, успіх, самооцінку.

Портфоліо призначено для того, щоб підключити внутрішні ресурси суб'єкта, мотивувати його на їх створення, культивування та використання з метою розвитку своєї професійної унікальності і конкурентоздатності.

Додаток 3

Що таке портфоліо педагога

Перспективи розвитку закладу освіти все більшою мірою залежать від професійної компетентності педагога. Сьогодні кожний педагог повинен самостійно оцінювати свої професійні досягнення, діагностувати свої проблеми та ускладнення в роботі. Самоаналіз діяльності сприятиме пошуку шляхів вдосконалення професійних умінь. Якщо педагог вміє спроектувати власну діяльність, оцінити свої професійні досягнення, відстежити своє професійне зростання, то із учнем він зможе працювати на його розвиток. З цією метою в закладі освіти застосовується портфоліо педагога.

Портфоліо може бути використано для:

- визначення динаміки професійного зростання педагогів;
- рефлексії педагогами власної професійної діяльності;
- проєктування програм власного професійного зростання;
- обговорення результатів роботи педагогів на педагогічних радах, засіданнях методичних об'єднань;

- обміну педагогічним досвідом;
- підготовки до атестації як самого педагога, так і закладу освіти;
- підготовки педагога до роботи в інноваційному режимі;
- планування роботи методичних об'єднань, творчих груп.

Портфоліо зазвичай у вигляді робочої файлової папки містить різноманітні матеріали з інформацією про результативність діяльності педагога, перелік яких обумовлюється нормативно-правовими актами закладу освіти (наказом, Положенням тощо).

Додаток 4

ПОЛОЖЕННЯ

про портфоліо учня закладу освіти

1. Загальні положення

Одним з перспективних напрямів реалізації компетентісно спрямованого підходу в системі загальної середньої освіти є впровадження технології портфоліо.

1.1. Портфоліо (портфель досягнень) дає змогу враховувати результати, здобуті учнем в різних видах діяльності – навчальній, творчій, соціально значущій, комунікативній. Портфоліо дозволяє кожному учневі показати все, на що він здатний, створити для нього «стимул зростання», сформувати особистісно орієнтовану розвивальну траєкторію освіти, продемонструвати власну здатність практично застосовувати набуті знання та вміння.

1.2. Портфоліо є формою автентичного оцінювання поступу особистісного розвитку і освітніх результатів за продуктом, який створено учнем у процесі навчання, творчої, соціальної та інших видів діяльності.

1.3. Портфоліо є перспективною формою представлення досягнень кожного учня, що відповідає завданням формування соціально успішної особистості учня і в подальшому – профільного навчання учнів старшої школи в закладі загальної середньої освіти.

1.4. Портфоліо допомагає вирішувати наступні педагогічні завдання:

- підвищувати та стимулювати навчальну мотивацію учнів;
- підтримувати їх активність та самостійність, розширювати перелік ефективних освітніх засобів і можливостей навчання та самонавчання, виховання та самовиховання;
- розвивати навички рефлексивної та оцінної діяльності учнів;
- формувати важливі компетентності – цілепокладання, планування, комунікації, кооперації, організації продуктивної діяльності.

2. Зміст та структура портфоліо

2.1. Структура портфоліо учня передбачає наявність в ньому титульного листа і 4-х розділів.

Титульний лист (назва закладу освіти, клас, тематична назва, ПІБ автора, рік створення).

Розділ І. Мій портрет (розділ об'єднує матеріали, які розповідають про автора портфоліо: автобіографія, резюме, есе з цілепокладанням діяльності, результати самоаналізу, результати діагностики тощо).

Розділ 2. Портфоліо документів (розділ містить добірку дипломів, грамот, подяк чи інших відзнак за участь в конкурсах різного рівня, виставках творчих робіт, турнірах, роботі МАН, сертифікати про проходження різних курсів, програм тощо).

Розділ 3. Портфоліо робіт (розділ складається з комплекту різних творчих, дослідницьких, проєктних робіт учня; аналітично-узагальнювальної інформації про участь в наукових конференціях, виставках, олімпіадах, семінарах, круглих столах, форумах; звіт про проходження соціальної практики тощо).

Розділ 4. Портфоліо відгуків (розділ включає висновки про якість виконаних робіт, рецензії, відгуки, резюме з оцінкою власних навчальних, творчих досягнень, рекомендаційні листи від батьків, педагогів, соціальних

партнерів).

Розділ 5. Скарбничка (пам'ятки, інструкції, корисна інформація на кшталт poradnika щодо правильного складання резюме; рекомендації для написання автобіографії; алгоритм розробки соціального проєкту; рекомендації щодо написання науково-дослідницької роботи, реферату; рекомендації щодо розробки плану соціальної практики, написання звіту про її проходження; матеріали діагностичного інструментарію, інформація про освітні мережеві ресурси для учнів тощо).

2.2. Кількість розділів і рубрик в них, а також їхня тематика визначаються в кожному конкретному закладі освіти. Кожний елемент портфоліо має бути датований, щоб відстежити динаміку прогресу учня.

2.3. Принципи формування портфоліо:

- відкритість (інформація доступна для всіх учасників освітнього процесу);
- багатоаспектність (оцінювання не тільки знань учнів але й умінь застосувати їх на практиці, їх соціального досвіду; відстеження динаміки формування соціально успішної особистості учня);
- особистісно-орієнтовна спрямованість (урахування індивідуальних здібностей та можливостей кожного учня);
- варіативність (урахування індивідуальних цілей, потреб та інтересів учнів).

2.4. Зміст портфоліо визначається самим учнем згідно мети, яка обумовлюється з іншими учасниками освітнього процесу (батьками, педагогами, органами учнівського самоврядування тощо).

3. Оформлення портфоліо

Портфоліо формується самим учнем відповідно затвердженій структури в закладі освіти. Вихованець має право включати в портфоліо додаткові розділи, матеріали, елементи оформлення, які відображають різноманітні грані його

індивідуальності. Всі записи ведуться акуратно; папка й зібрані в ній матеріали повинні мати естетичний вигляд. Допомогу учням в процесі формування портфоліо надає класний керівник. Він проводить інформаційно-навчальну роботу по формуванню портфоліо з батьками учнів, здійснює посередницьку функцію між учнем, вчителями школи, представниками партнерських організацій з метою наповнення портфоліо.

4. Презентація портфоліо

Учень презентує зміст свого портфоліо на батьківській або учнівській конференції, раді учнівського самоврядування, батьківських зборах, фестивалях учнівської творчості чи під час інших обумовлених івентів.

На презентації він виступає з коротким усним коментарем з використанням мультимедійних технологій. Критерії оцінки презентації портфоліо: самостійність; здатність конструювати свою діяльність від постановки проблеми до одержання бажаного результату; наявність власної позиції учня стосовно представлених робіт; логіка роздумів і культура мови.

Додаток 5

ПОЛОЖЕННЯ про портфоліо педагога

1. Загальні положення.

Портфоліо педагога закладу освіти вводиться з метою підтримки творчої педагогічної діяльності педагогів, популяризації індивідуальних професійних досягнень і результативності їх роботи, підвищення професійної компетентності педагогів та їх ролі у виконанні основних завдань Програми розвитку закладу освіти, планів роботи над науково-методичною проблемою.

Завданнями портфоліо є:

- підготовка педагогів до роботи в інноваційному режимі;
- визначення напрямів та орієнтирів особистісного і професійного розвитку

педагогів;

- формування мотиваційного поля успішної діяльності педагогів, розвиток ключових компетенцій;
- підвищення акмеологічної культури педагогів, стимулювання їх на вищі професійні досягнення, орієнтацію на педагогічний успіх;
- розвиток рефлексії педагогів, вмінь діагностувати результати своєї діяльності.

1.3. Моніторинг професійної діяльності педагогів за допомогою портфоліо дозволить:

- адміністрації здійснювати безперервну діагностику рівня педагогічної компетентності та результатів діяльності педагогів;
- сприяти розвитку професійної кар'єри педагога;
- розвивати навички і вміння проєктування програм особистісного і професійного росту педагогів;
- підготувати педагога до атестації.

Педагогові:

- реально оцінити і представити результати своєї діяльності;
- побачити свої резерви, визначити ресурси для розвитку професійної компетентності;
- мати стимул до самовдосконалення;
- освоїти технологію роботи з портфоліо з позиції учня, для якісного ведення портфоліо учнями.

2. Структура портфоліо.

Портфоліо – це набір матеріалів за певний проміжок часу, який дає можливість зробити висновок про професійну діяльність педагога.

Портфоліо педагога може мати наступну структуру:

1. Загальні відомості (анкетні відомості; звання та нагороди; відомості про підвищення кваліфікації; результати атестації).

2. Результати педагогічної діяльності (даний розділ включає матеріали, які показують динаміку педагогічної діяльності):

- навчальні програми;
- анотація власного досвіду роботи, у якій зазначено провідну ідею, мету, новизну, практичну значущість;
- розробки уроків, занять гуртка, клубу, секції;
- результати участі учнів у конкурсах, фестивалях, змаганнях, виставках;
- проєктні, творчі, дослідницькі роботи учнів;
- інформація про організацію виховної діяльності з учнями, науково-методичний супровід діяльності учнівського самоврядування;
- результати моніторингу про якість освітнього процесу в класі чи творчому об'єднанні;
- матеріали роботи з батьками вихованців;
- відгуки органів управління освітою, наукових установ, громадських організацій тощо, які висвітлюють творчі здобутки педагога.

3. **Науково-методична діяльність** (в цьому розділі розміщуються методичні матеріали, що засвідчують роботу педагога щодо розвитку професійної компетентності):

- власні методичні розробки: методичні рекомендації, науково-методичні посібники тощо;
- публікації в фахових виданнях;
- творчі роботи, виконані на курсах підвищення кваліфікації;
- матеріали виступів на педагогічних радах, семінарах;
- інформація про участь у роботі конференцій, круглих столів, семінарів, майстер-класів, творчих груп, методичних об'єднань закладу, району, міста,

регіону;

- результати участі в професійних і творчих конкурсах;
- інформація про участь в експертній роботі;
- матеріали про організацію самоосвітньої роботи педагога;
- матеріали дослідницької роботи.

3.2. В портфоліо також можуть бути представлені фото, відео- матеріали, що висвітлюють творчі здобутки педагога та його вихованців.

4. Оформлення портфоліо.

Портфоліо педагога представляє собою папку-накопичувач з файлами згідно визначеної в закладі структури. Педагог має право включати в папку додаткові розділи, рубрики, матеріали, елементи оформлення, які підкреслюють його індивідуальність, педагогічний почерк.

Всі записи ведуться акуратно, розбірливо. Папка і зібрані в ній матеріали повинні мати естетичний вигляд.

Заступники директора, методисти надають допомогу педагогам в організації роботи щодо створення портфоліо.

5. Презентація портфоліо.

Презентація портфоліо проводиться публічно на засіданні творчої групи, методичного об'єднання, педагогічної ради. Презентація може проходити в формі виставки навчально-методичних матеріалів, пристендової доповіді з використанням мультимедійних технологій. Основна мета презентації – за короткий час представити результати виконаної роботи за певний період часу.

**Функціональні обов'язки учасників
освітнього процесу щодо впровадження в практику
портфоліо як методу оцінювання**

Директор закладу освіти

1. Організує розробку та затвердження локальних нормативних актів стосовно формування соціально успішної особистості учнів і впровадження портфоліо в практику роботи закладу освіти.
2. Розподіляє обов'язки учасників освітнього процесу з даних напрямів діяльності.
3. Створює умови для мотивації педагогів щодо впровадження портфоліо в практику роботи закладу.
4. Здійснює контроль за діяльністю педагогічного колективу з даних напрямів діяльності.

Заступник директора з виховної (навчально-виховної) роботи

1. Є відповідальним за впровадження в практику роботи закладу інноваційних методів і технологій формування соціально успішної особистості учня, зокрема, портфоліо як засобу формувального оцінювання досягнень учнів.
2. Бере участь у розробці локальних нормативних актів стосовно формування соціально успішної особистості учнів і впровадження портфоліо в практику роботи закладу освіти.
3. Інформує педагогічний колектив про заходи, участь в яких гарантує наповнення змісту портфоліо учня.
4. Спільно з директором закладу освіти проводить інформаційно-методичні наради, засідання педагогічної ради з метою підвищення професійної компетентності педагогів з даних проблем.

5. Організує і координує роботу команди педагогів (класних керівників, практичного психолога, соціального педагога), що впроваджують технологію портфоліо.

6. Планує, розробляє та проводить навчальні семінари, тренінги з метою підвищення компетентності педагогічних працівників з проблеми.

7. Вивчає, узагальнює та поширює кращий педагогічний досвід з формування соціально успішної особистості учнів, впровадження портфоліо.

Класний керівник, керівник творчого об'єднання, клубу, гуртка

1. Проводить інформаційно-просвітницьку роботу щодо особливостей впровадження портфоліо з учнями та їх батьками.

2. Надає допомогу учням в процесі формування портфоліо.

3. Залучає до формування портфоліо батьків учнів, вчителів-предметників закладів освіти, соціальних партнерів.

4. Бере участь в роботі творчої групи педагогів з даної проблеми.

Соціальний педагог

1. Бере участь в розробці локальних нормативних актів стосовно формування соціально успішної особистості учнів, впровадження портфоліо в практику роботи закладу освіти.

2. Надає допомогу у визначенні організацій, які можуть стати базою для проходження соціальної практики учнями, узгоджує з учнем план проходження практики, обговорює результати соціальної практики.

3. Проводить інформаційно-просвітницьку роботу з проблеми з учнями та батьками.

Практичний психолог

1. Бере участь в розробці локальних нормативних актів стосовно формування соціально успішної особистості учнів, впровадження портфоліо в практику роботи закладу освіти.

2. Проводить індивідуальну психодіагностику за запитами учнів.
3. Проводить індивідуальну діагностику розвитку і професійної спрямованості особистості.
4. Розробляє, впроваджує програму «Мій вибір» в рамках формування соціально успішної особистості і допрофільної підготовки учнів.

Додаток 7

Думки мудрих

- Оцінка – найбільше досягнення людини у спонуканні до дії.

Е. Фромм

- Якщо хочете поліпшити школу, навчіть учителів оцінювати учнів. Як хочете використати новий потенціал учнів, навчіть їх, як оцінювати себе.

Р. Стіггенз

- Досвід засвідчує, що з поширенням творчих форм оцінювання спостерігається значний поступ у навчанні.

Б. Вілем

- Ключем до успішного оцінювання є формування самовпевненості учня. Треба допомогти йому повірити в те, що він може досягти успішного результату.

Р. Стіггенз

- Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися.

В. Сухомлинський

- Якщо дитина не бачить успіхів у своїй праці, вогник прагнення до знань згасає, дитина втрачає віру в свої сили, насторожується, наїжається, відповідає зухвалістю на поради і зауваження вчителя. Або ще гірше:

почуття власної гідності в неї притупляється, вона звикається з думкою, що ні до чого не здатна.

В. Сухомлинський

- Оцінка – це правильний кровообіг, без неї можливі застій і хворобливі явища.

М. Островський

Додаток 8

**Опитувальник учасників перед початком
тренінгу «Впровадження технології портфоліо у закладі освіти»**

Шановні колеги!

Щоб процес навчання відповідав вашим сподіванням, просимо відповісти на запитання, які допоможуть краще та ефективніше організувати освітній процес у рамках семінару-тренінгу «Технологія портфоліо у сучасному закладі освіти».

1. Коротко зазначте ваші знання і досвід з проблеми: _____

2. Що ви сподіваєтесь й очікуєте отримати від семінару-тренінгу: _____

3. На чому, на Вашу думку, потрібно зробити акцент під час семінару-тренінгу: _____

4. Який Ви можете зробити внесок у семінар? Що можете запропонувати цікавого і корисного для колег? _____

Анкета учасника семінару-тренінгу

Шановні колеги!

Заповніть, будь-ласка, цю анкету. Усі ваші оцінки будуть прийняті до уваги модераторами семінару.

(Відповідаючи враховуйте, що 1 – це найнижчий бал, яким Ви оцінюєте, а 5 – це найвищий).

1. Наскільки семінар відповідав оголошеним цілям?

Відповідь:

Не знаю 1 2 3 4 5

2. Чи надав семінар нові ідеї, які Ви можете застосувати в роботі?

Відповідь:

Не знаю 1 2 3 4 5

3. Чи були на семінарі висвітлені питання, про які Ви дійсно бажали дізнатись?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

4. Чи достатнім для Вас був обсяг інформації, що Ви отримали на семінарі?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

5. Наскільки корисною для Вас була інформація про технологію портфоліо?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

6. Чи були прийнятними для Вас структура та методи семінару?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

7. Чи справдились Ваші очікування від семінару?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

8. Чи допоможе інформація, отримана Вами на семінарі, у Вашій роботі?

Відповідь

Не знаю 1 2 3 4 5

9. Яких нових знань та вмінь Ви набули?

10. Ваші враження від проведення семінару?

11. Зауваження та пропозиції щодо організації семінару?

2.2. Використання креолізованих текстів для формування соціально успішної особистості

Для добору актуальних методів, форм і засобів навчання потрібно враховувати не лише вікові потреби підлітків, сформульовані класиками психолого-педагогічної науки, а й нароби сучасних дослідників, які доповнюють характеристики підліткового віку специфічними рисами покоління Z. Ключовою його особливістю є те, що вони не уявляють реального світу без віртуального, адже не знали іншого життя. Багато хто оволодіває навичками використання гаджетів раніше, ніж навчиться твердо стояти на ногах.

Ми вважаємо, що потужним засобом впливу на сучасних учнів можуть стати креолізовані тексти. Ефективність використання креолізованих текстів в освіті обґрунтовують і досліджують О. Ісаєва [6], Т. Бондарєва [3], В. Щербатюк [15], О. Лілік [7], Ю. Ревенко [11] та інші. Дослідниці М. Ворошилова, Е. Анісімова та О. Ісаєва визначають їх як «складне текстове утворення, у якому поєднуються вербальні (тобто словесні) та невербальні (що належать до інших знакових систем) елементи» [1; 5; 6].

Це комбіноване текстове утворення, яке через особливість сприйняття інформації є набагато ефективнішими, ніж лише аудіальні чи візуальні тощо. Також перевагою є можливість залучення старшокласників до створення креолізованих текстів, адже як зазначають дослідники, представники покоління Z віддають перевагу практиці й мають розвинене креативне мислення.

До креолізованих текстів належать:

- буктрейлери – відеоролики рекламного характеру про книгу, метою якого є популяризація певного твору;
- мотиватори – зображення позитивного змісту;
- плакати – художньо оформлені плакати, що рекламують об'єкт чи явище;
- буклети або брошури – містять текстову та графічну інформацію про

об'єкт чи явище;

- фотоколажі – поєднання світлин, вирізок в одну композицію зі спільною тематикою;
- логотипи – оригінальне графічне зображення, що пов'язується з конкретною темою або явищем;
- «дудл» (заставка для Google) – анімовані листівки з нагоди знаменних подій, які з'являються на головній сторінці Google;
- скрапбукінг (від англ. scraps – дрібні папірчики, записочки, білетики та book – книжка) – оформлення фотографій, різноманітних вирізок у сторінки та альбоми;
- кардмейкінг (від англ. card – листівка та making – робити) – створення листівок ручної роботи [6];
- пантбук – складана саморобна книжка;
- шрифтова композиція – гармонійно пов'язаний між собою набір букв, блоків тексту та інших його деталей, із яких складається композиція [8];
- хмара слів (хмара тегів, або зважений список) – візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні.

Перевагами використання креолізованих текстів є:

- розвиток творчого мислення підлітків;
- покращення сприйняття інформації підлітками;
- розширення можливостей для аналізу та інтерпретації запропонованих текстів;
- універсальність використання;
- популярність такого типу контенту серед підлітків.

Загальновідомо, що провідним видом діяльності старшокласників є комунікація з однолітками. Також особливістю підліткового віку є низький рівень емпатії, вони не можуть себе поставити на місце молодшого або старшого

покоління. Тому й виникають класичні ситуації, які супроводжуються фразами на кшталт: «Мене ніхто не розуміє...». Однак парадоксальним є те, що старшокласники із легкістю можуть себе поставити на місце персонажа-однолітka кінофільму чи книжки. Саме тому індустрія так званих підліткових серій книг і фільмів є надзвичайно багатою, але на жаль не різноманітною. Переважну кількість цих продуктів об'єднує дуже схожий сюжет: головним персонажем є зазвичай невпевнена в собі особистість, яка має проблеми із однолітками, сім'єю. Має друга, який сприймає цього персонажа таким, як він є, що й цінує в ньому. Раптом з'являється новий харизматичний і сильний персонаж, який докорінно змінює життя нашого головного героя, який виявляється ще й чимось особливий (має певні навички чи навіть магічні здібності).

Такі сюжети надзвичайно демотивують молоде покоління, тому що вони чекають людину, яка вирішить всі їхні проблеми. І замість того, щоб займатися саморозвитком, ставити цілі, розвивати стосунки із оточуючими, поглинають цей деструктивний стиль і надзвичайно розчаровуються й дивуються: де ж та людина, яка змінить життя на краще.

На щастя, існує якісний контент, який пропагує здорові дружні стосунки, загальнолюдські цінності та зображує реальність, коли успіх і становлення особистості залежить лише від неї та її вміння взаємодіяти з іншими.

Зацікавити підлітків читати можна за допомогою *мотиваторів* – зображень позитивно забарвленого змісту, які стимулюють до виконання якоїсь дії (рис. 1).

Рис. 1. Мотиватори на літературну тему

Важливо також поширити серед підлітків онлайн ресурси та застосунки для пошуку електронних книг. Серед українських онлайн ресурсів із художньою літературою найбільш повними і безкоштовними є такі бібліотеки, як:

Відкрита книга – безкоштовна онлайн-бібліотека класичної української та світової літератури. Також тут можна знайти посилання на твори шкільної програми з української та світової літератури, а також позакласного читання. Сайт не містить реклами і розміщує лише ті літературні твори, які перейшли у суспільне надбання. Матеріали можна завантажити у форматах pdf, fb2, doc, epub.

<https://sites.google.com/site/openbookclassic/>

Бібліотека оригіналів та перекладів творів світової літератури – онлайн-бібліотека художніх творів, белетристики, робіт з філології та філософії. На сайті також розміщені офіційні програми предмету «Зарубіжна література» для українських шкіл із назвами творів і посиланнями на електронні тексти, короткий опис тем, додаткова література для позакласного читання тощо. Тексти доступні для читання у онлайн режимі.

<https://ae-lib.org.ua/index.htm>

Поетика – електронна бібліотека української поезії починаючи із XVII ст. до сьогодення. Також на вебсайті доступні тексти українських пісень та переклади українською мовою зарубіжних поетів. Вірші доступні для читання онлайн.

<http://poetyka.uazone.net/>

Портал Національної бібліотеки України імені Вернадського – це найбільша в Україні база даних наукової літератури, де також розміщена велика колекція художньої літератури. Переглянути і прочитати книжки можна у онлайн режимі.

<https://www.nbuv.gov.ua/>

E-bookua – це портал із великою колекцією книг, розподілених за розділами: біографії, історичний роман, пригоди, фантастика, фентезі, детективи, наука та освіта, любовні романи, дитячі тощо. Книжки можна завантажити у форматі fb2, також є у доступі аудіокниги.

<https://e-bookua.org.ua/>

JavaLibre – це обширна онлайн бібліотека, де зібрано сотні книжок українською мовою. Завантажити книги можна безкоштовно у jar, jad, txt, fb2, epub, doc. Дані формати стануть у нагоді користувачам різноманітних електронних пристроїв: мобільних телефонів, персональних комп'ютерів, планшетів, MP3-плеєрів, букрідерів. Також можна переглядати тексти онлайн.

<https://javalibre.com.ua/>

Чтиво – це безкоштовна онлайн-бібліотека літератури різноманітних жанрів українською мовою. Тексти книжок доступні у форматах fb2, epub, txt, htm, rtf, doc, pdf та djvu. Електронні тексти також доступні для читання онлайн.

chtyvo.org.ua/

УкрЛіб – це сайт, де зібрана українська та світова література, книги для навчання, твори для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Є можливість читати твори у повній та скороченій версіях онлайн.

<https://www.ukrlib.com.ua/>

Українська Електронна Бібліотека Лібрук (Libruk) – на цьому вебсайті зібрано твори різних за жанром і часом українських письменників-класиків і сучасних авторів. Електронні тексти можна завантажити у форматах txt, fb2, epub, mobi або читати онлайн. Також на сторінках сайту розміщені біографії письменників із описом їх життєвого та творчого шляхів. Родзинкою сайту є те, що можна опублікувати власну книгу безкоштовно.

<https://libruk.com.ua/>

Для реклами особистісного бренду старшокласника ми рекомендуємо такий вид креолізованих текстів, як *постери* або *плакати* – художньо оформлені плакати, що презентують певний твір чи письменника (рис. 2).

Рис. 2. Іван Котляревський – засновник української класичної літератури

Ми пропонуємо учням презентувати певні досягнення за допомогою плакатів. Для цього доцільно використати ключовий слоган на плакаті, який має зацікавити підлітків і зображення. Це можна зробити за допомогою стандартних програм операційної системи Windows (Microsoft Word, Microsoft Power Point, Paint, Paint 3D), намалювати плакат на папері або використати онлайн-конструктор. Інтерфейс українською мовою мають такі ресурси:

- Venngage;
- VistaCreate;
- Canva тощо.

Ми зупинилися на сайті Canva (<https://www.canva.com/>). Для створення плаката потрібно:

1. Відкрити Canva на персональному комп'ютері (онлайн або завантажену програму) чи запустити мобільний застосунок. Зареєструватися або авторизуватися за допомогою облікового запису Google чи Facebook. Відтак скористатися полем пошуку і ввести «плакати» в поле пошуку, щоб перейти до конструктора (рис. 3).

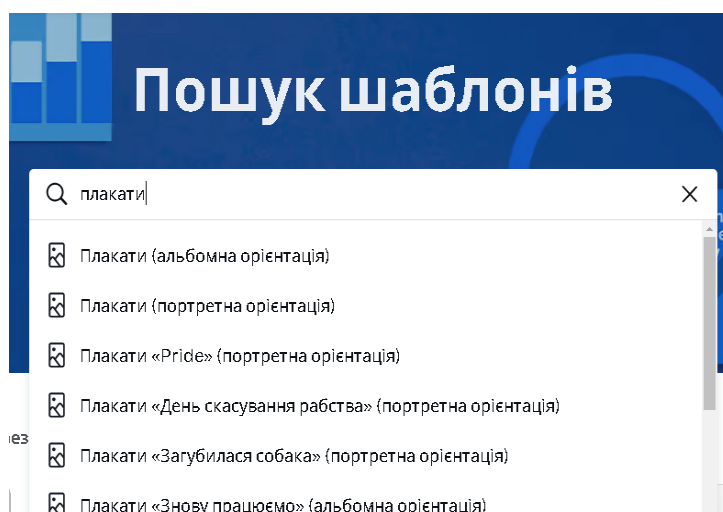

Рис. 3. Пошук на сайті Canva

2. У конструкторі плакатів можна обрати готовий шаблон на різноманітні тематики: до дня відкритих дверей, збору коштів для майбутньої благодійної події, семінару чи конференції, мистецького аукціону, урочистого відкриття, анонсу програми тощо (рис. 4).

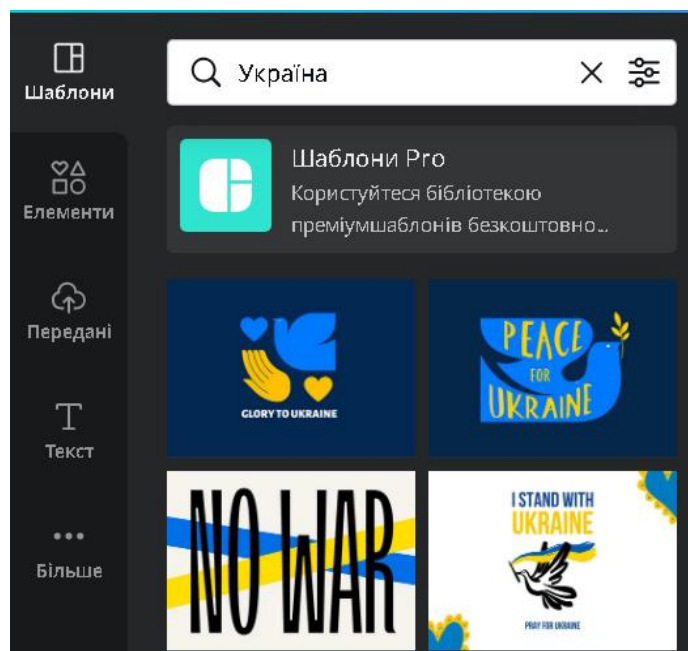

Рис. 4. Меню «Шаблиони»

3. Шаблон можна редагувати на власний смак: налаштувати параметри макета, переставляти елементи на сторінці, обрати іншу палітру кольорів або фон, поекспериментувати з різними шрифтами та комбінаціями кольорів (рис. 5).

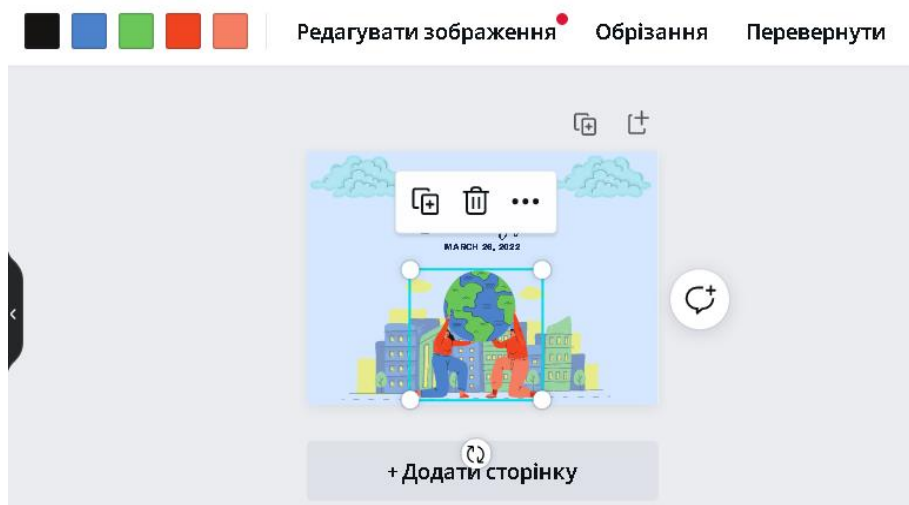

Рис. 5. Редагування зображення на плакаті

4. На плакат можна додати дизайнерські елементи: фотографії, ілюстрації, значки і наклейки, діаграми, таблиці, рамки, сітки, аудіо- та відеофайли (рис. 6).

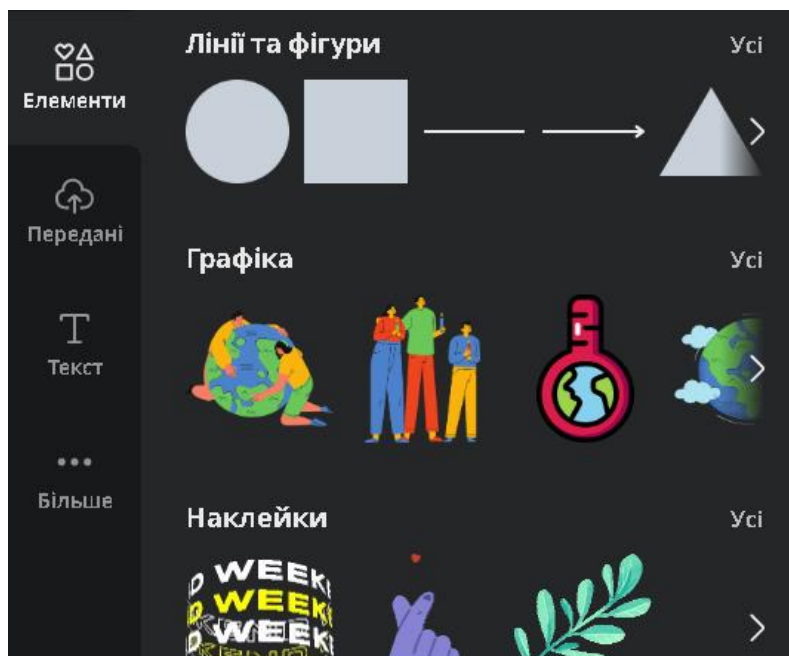

Рис. 6. Меню «Елементи»

5. Коли плакат готовий (рис. 7), копіюємо посилання, додаємо людей або використовуємо функцію презентації плаката за допомогою проєктора (рис. 8).

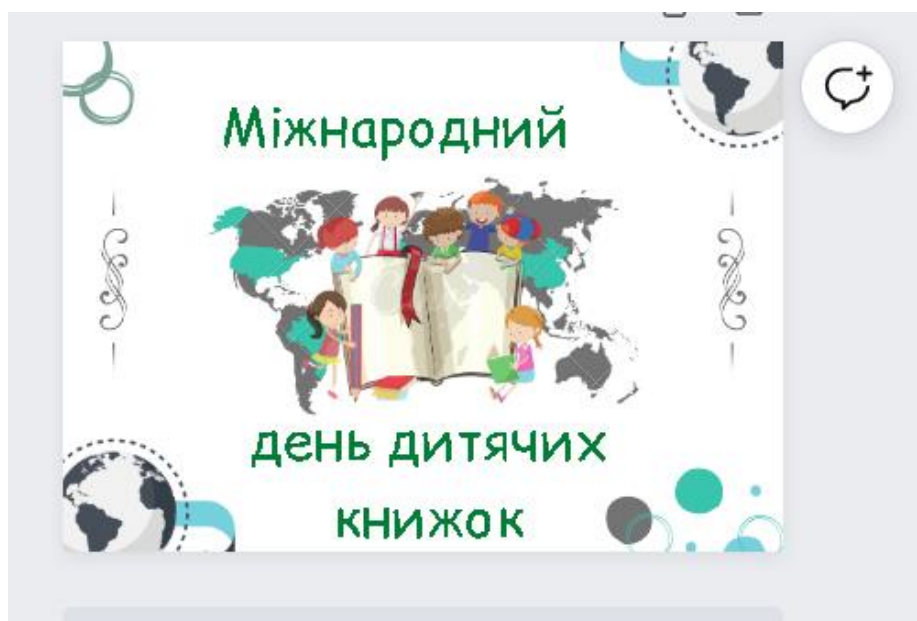

Рис. 7. Плакат на Canva

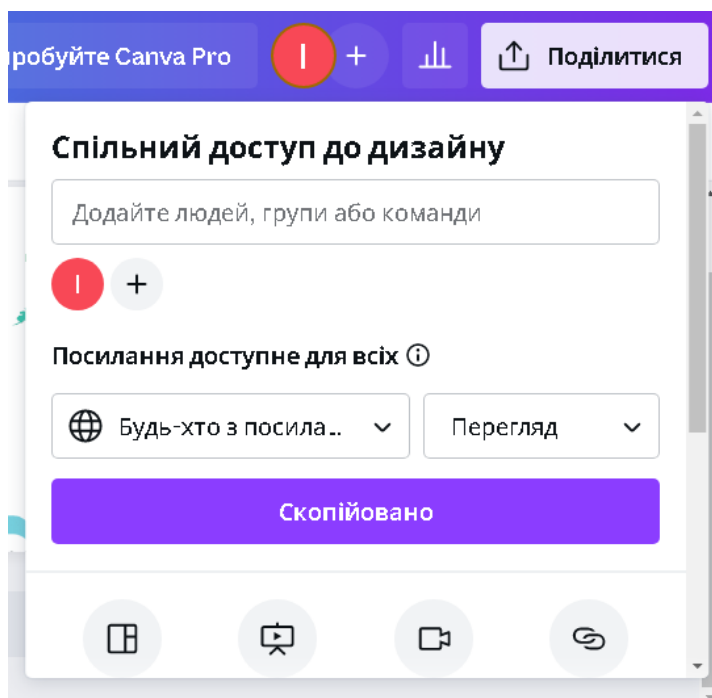

Рис. 8. Варіанти поширення плакатів на Canva

Після презентації мотиваційного плаката, можна запропонувати учням прочитати книжку на вибір та створити до неї мотиваційний плакат для заохочення однолітків. Вони можуть це зробити за допомогою запропонованого ресурсу або просто намалювати, сфотографувати і поширити. Зокрема, ми пропонуємо орієнтовний перелік художніх книг, які будуть цікаві підліткам. Вони містять позитивні рольові моделі для наслідування, проблемні життєві ситуації, характерні для підліткового віку та здорові варіанти вирішення таких ситуацій.

Серія книг «Часодії», Наталія Щерба (рис. 9).

Рис. 9. Серія книг «Часодії»

Серія книг про пригоди дівчинки Василини, яка жила звичайним життям, сумлінно навчалася і займалася спортом. Вона не знала ні мами, ні тата. Її виховувала бабуся, яка не проявляла особливої теплоти. Одного разу батько з'являється в її житті й забирає до нового казкового світу, але возз'єднання не сталося. Тато погано з нею поводить, зведені брати і сестри морально та фізично знущаються. А новий світ незнайомий та ворожий. Та вона знаходить вірних друзів й завдяки своїй наполегливості та силі духу долає всі виклики. Після кожної пригоди Василина робить висновки набирається мудрості та терплячості.

«Талант: інструкція з використання. Як перетворити свою творчу іскру на професію», Дарина Жолдак (рис. 10).

Рис. 10. Обкладинка книжки «Талант: інструкція з використання. Як перетворити свою творчу іскру на професію»

У цій книзі розповідається підліткам та їхнім батькам про різноманітні творчі професії та про те, як відчувати, розвивати та реалізувати свій талант. Книга містить опис тринадцяти креативних індустрій: архітектура, відеоігри, дизайн, ІТ, кіно, книговидавництво, крафт, театр, мода, медіа, мистецтво, музика, реклама та маркетинг.

Усе передано через призму реальних історій визнаних українських професіоналів. Також тут є цікаві факти про професії та практичні завдання. Таке поєднання допоможе підліткам по-новому оцінити творчу сферу та відчувати суперсилу власного таланту.

Трилогія «Тореадори з Васюківки», Всеволод Нестайко (рис. 11).

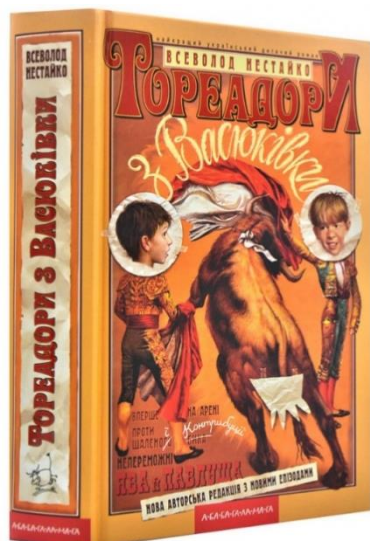

Рис. 11. Трилогія «Тореадори з Васюківки»

Не новий, але відредагований під сучасніші реалії твір про трьох друзів. Книги містять безліч жартівливих цитат пронизаних дитячою наївною мудрістю. Та попри кумедні пригоди, головним посиленням книг є справжня дружба, самопожертва, готовність прийти на допомогу нужденній людині.

«Коли Марні була поруч», Джоан Робінсон (рис. 12).

Рис. 12. Обкладинка книжки «Коли Марні була поруч»

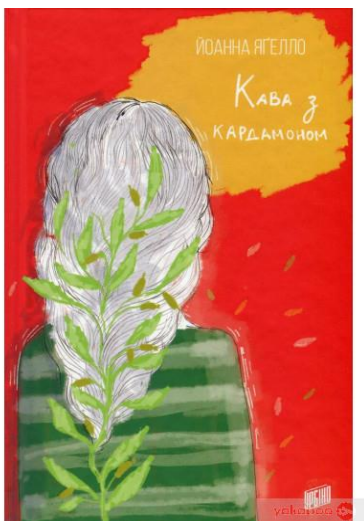
Головна героїня уникає налагодження стосунків із однолітками, тому що боїться що спілкування не переросте у дружбу. Але усе змінюється, коли вона приїжджає у невеличке містечко з незвичайною природою і достатньо ненав'язливими людьми і зустрічає Марні. І вперше дівчинка відчуває: її можуть щиро любити, з нею можуть залюбки проводити час, вона – цінна, важлива і цікава. Навіть коли Марні зникає, зігріте її дружбою серденько Анни не зачинається, і незабаром вона знаходить ціле сімейство чудових і щирих друзів.

«Міст у Терабітію», Кетрін Патерсон (рис. 13).

Рис. 13. Обкладинка книжки «Міст у Терабітію»

Головний герой – Джесс Еронс заповзято тренувався, щоб стати найкращим бігуном у своєму класі. Однак, з'явилася новенька – Леслі Берк, яка його випередила. Не зважаючи на це між ними виникає справжня дружба, вони днями гуляють у лісі, де вигадують чарівне королівство – Терабітію. В реальному світі на них чекають труднощі в школі, випробування на міцність, дрібні страхи і розуміння того, що треба завжди рухатися вперед. Коли Леслі трагічно помирає, Джесс нетямиться від горя. Однак, хлопець знаходить у собі сили і ділиться чарівним світом-сховком із своєю молодшою сестрою.

«Кава з кардамоном», Йоанна Ягелло (рис. 14).

Рис. 14. Обкладинка книжки «Кава з кардамоном»

У романі розповідається про п'ятнадцятирічну дівчинку Лінку, про її стосунки з батьками, школу, дружбу, перше кохання та розчарування. Головна героїня – звичайна дівчина-підліток, якій не приділяють достатньо уваги, до того ж їй доводиться турбуватися про молодшого брата. У книжці описуються найголовніші проблеми підлітків. Автор книги дає багато порад по-дружньому, голосами своїх персонажів, а не моралізаторським тоном, який зазвичай відштовхує дітей підліткового віку. Ця історія показує, як важливо бути цілеспрямованою та працюютою на шляху до досягнення своєї мети. На тематику підліткових проблем і питань у авторки також є книги «Тирамісу з полуницями», «Шоколад із чилі», «Зелені мартенси», «Молоко з медом».

Серія книг «Клуб червоних кедів. Подруги forever!», Ана Пунсет (рис. 15).

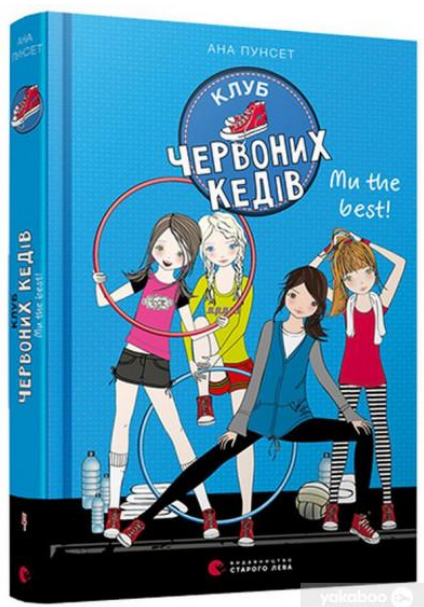

Рис. 15. Серія книг «Клуб червоних кедів Подруги forever!»

У серії книг розповідається про близьких подруг-підлітків Лусію, Марту, Фріду та Беа, які об'єдналися в клуб червоних кедів. Дівчата нерозлучні, постійно допомагають одна одній вирішувати різноманітні питання. Наприклад, організовують ярмарку мрій, відкривають онлайн-магазин солодошів, винаймаються вигулювати собак, щоб зібрати кошти на путівку до літнього табору для подруги. Це серія книг про справжню дружбу, здорові стосунки, про те, як можна протистояти тиску довкола і завжди стояти один за одним горою.

Перелік книг можна продовжувати ще і ще. Учні й самі можуть запропонувати улюблені історії чи книжки, а також варіанти їх презентацій. На нашу думку, така робота імponує підліткам, а при правильній організації допоможе їм виробити навички соціально успішної особистості, такі як ефективна комунікація, кооперація, емпатія, асертивність тощо.

Наступний вид креолізованих текстів, які ми пропонуємо для використання у формуванні соціально успішної особистості – *створення логотипу*. Це оригінальне графічне зображення на певну тематику. Учні, особливо у наш час, надзвичайно схильні до персоналізації, підлаштування навколишнього простору під себе, прагнуть бути унікальними та оригінальними. Вони реалізують цю потребу за рахунок одягу, аксесуарів, гаджетів, оформлення своїх кімнат, оригінального хобі чи музичних уподобань. Саме тому створення унікального логотипу, який презентує учня, може допомогти йому краще пізнати самого себе, свої прагнення і бажання. Також логотип може стати нагадуванням про певну мету.

Таким чином, ми пропонуємо зініціювати учнів створити декілька логотипів:

- логотип, який презентує їх, як особистість сьогодення;
- логотип, який відображає їхню мрію;
- логотип, який ілюструє їх майбутніх.

У процесі роботи вони зможуть поміркувати над своїм життям і тим, чого вони хочуть досягнути у майбутньому. Сам логотип стане нагадуванням, що потрібно здійснювати певні кроки у досягненні поставлених проміжних і конкретних цілей.

Логотип можна намалювати на аркуші паперу, однак ми пропонуємо цифровий варіант його створення. У такому разі він може стати шпалерами робочого столу комп'ютера чи мобільного телефону, відтак бути постійно перед очима. Учні із навичками роботи з програмами-ілюстраторами, можуть використати їх. А для користувачів-початківців чудово підійде онлайн-конструктор Canva (алгоритм створення такий самий, як і для плаката) або ресурс VistaCreate (<https://create.vista.com/uk/create/logo-maker/>).

Для початку роботи із сайтом VistaCreate потрібно зареєструватися або авторизуватися. Після цього користувач відразу має можливість подивитися відео-інструкцію кроків для створення дизайну (рис. 16).

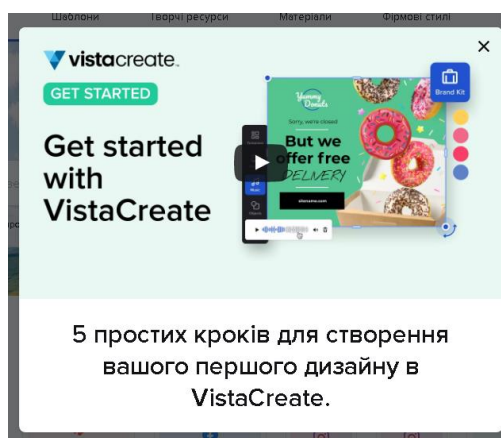

Рис. 16. Скріншот відео-інструкції

У доступі є готові шаблони із можливістю редагування, можна створити навіть анімований логотип, додати відео чи музику (рис. 17).

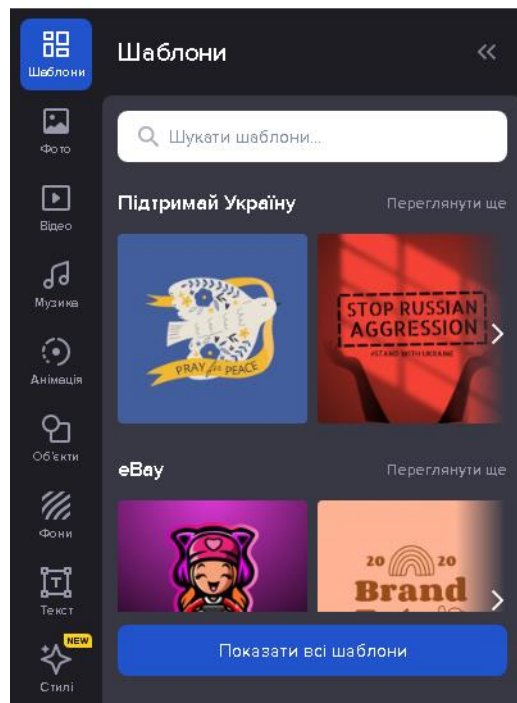

Рис. 17. Меню VistaCreate для створення логотипу

Важливою перевагою даного ресурсу, що користувач має змогу завантажувати власні фото чи відео у безкоштовній версії (рис. 18).

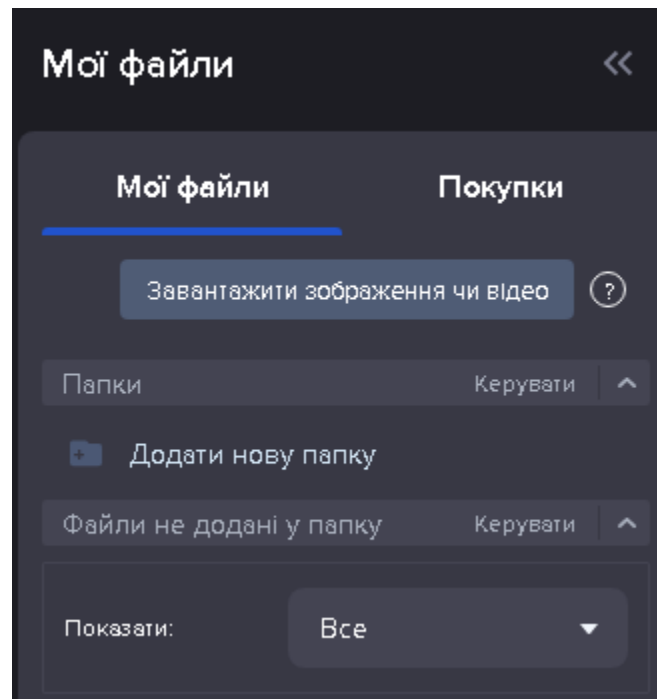

Рис. 18. Завантаження медіа-контенту

Коли логотип готовий (рис. 19), його можна завантажити у форматах jpg, png, pdf, mp4, gif (рис. 20).

Рис. 19. Зразок логотипу

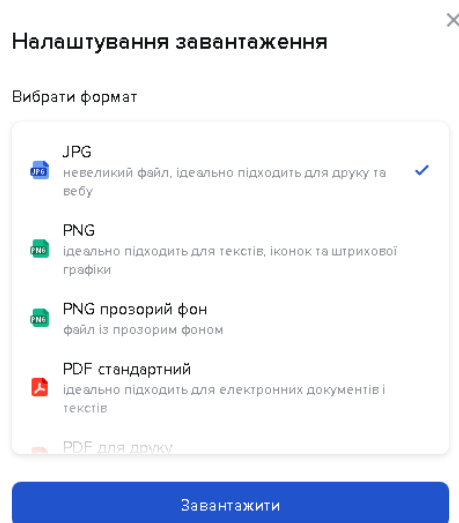

Рис. 20. Варіанти завантаження та збереження файлу

Одним із новаторських видів креолізованих текстів є *пантбук*. Ще не розроблено його теоретично обґрунтованого визначення, а сама назва з'явилася в результаті обговорення у соціальній мережі Facebook. Його зазвичай застосовують для полегшення запам'ятовування інформації та її візуалізації на різних заняттях.

Пантбук користується великим попитом на тренінгах з розвитку особистості для візуалізації й подальшого осмислення результатів спільної роботи (рис. 21).

Рис. 21. Зразки робіт у техніці пантбук

Зазвичай виготовлення пантбуку має наступний алгоритм.

1. Потрібно взяти аркуш формату А4 та зігнути його, щоб отримати розгортку. На цільній частині дітям пропонується вписати свій клас, дату виконання роботи, прізвище та ім'я, тему роботи, назву твору, що аналізується, автора твору та проілюструвати твір (намалювати чи вклеїти тематичне зображення) (рис. 22).

Рис. 22. Титул роботи у техніці пантбук

2. На звороті потрібно зробити «віконця» у такій кількості, скільки передбачається питань. У даному зразку їх шість (рис. 23):

- тема;
- головна мета;
- проблема, що презентується;
- думки автора щодо заявленої проблеми;
- основні варіанти вирішення проблеми;
- підсумок у вигляді гасла (слогана).

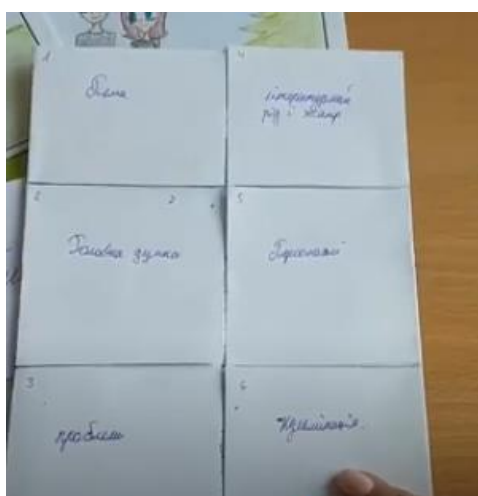
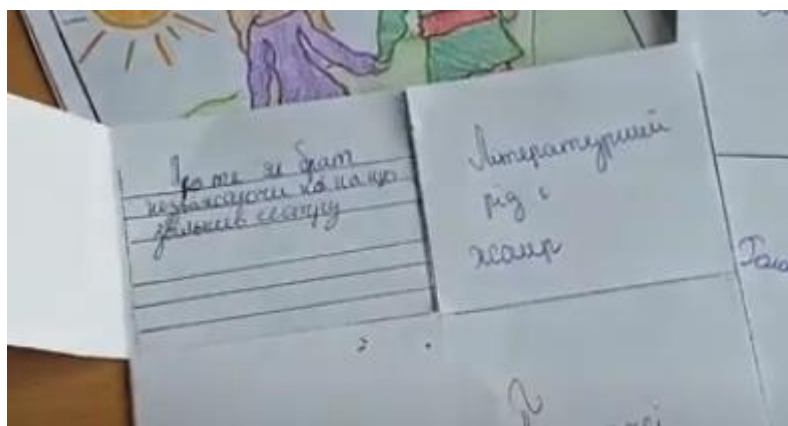

Рис. 23. Зворотний бік роботи у техніці пантбук

Також можна запропонувати учням проаналізувати поведінку чи мотивацію діяльності певних відомих осіб, основний сюжет розділів твору чи сформулювати питання на власний розсуд.

3. Далі учням пропонується розгортати «віконця» і писати відповіді на питання (рис. 24).

Рис. 24. Відповіді на питання

Питання можуть бути довільні, в залежності від характеру чи мети виховного впливу. Також учні можуть самостійно після прочитання, робити завдання у техніці пантбук для своїх однокласників. Таким чином, ми рекомендуємо такий вид роботи для аналізу мотивуючої літератури, що заряджатиме учнів на досягнення успіху та пропагуватиме конструктивні стилі соціальної взаємодії.

Незважаючи на те, що техніка пантбук є новою та використовується нині переважно в освітніх цілях, ми вбачаємо її потенціал саме у виховному процесі. Не в опосередкованому, як у попередньому виді взаємодії, а й у цілеспрямованому. Дану техніку можна адаптувати для аналізу поточного стану учня, його мрій, цілей та мотивацій.

У цьому випадку титул роботи має бути самопрезентацією учня: його прізвище та ім'я, хобі та уподобання, найважливіші люди у його житті, зображення, яким він себе бачить сьогодні або фотокартка.

Для зворотного боку пантбуку можна використати наступні питання:

- Ким я хочу стати у майбутньому?
- Які мої заповітні мрії?
- Які мрії я можу здійснити?
- Якою буде моя родина?
- Які люди мене будуть оточувати?
- Ким я себе бачу через 10 років?
- Що мені допомагає налагоджувати стосунки з людьми?
- Що мені заважає порозумітися з іншими?
- Як я можу вдосконалити свої навички спілкування?
- Які кроки потрібно здійснити задля досягнення мети?

У процесі роботи над пантбуком учень зможе проаналізувати теперішній стан своїх прагнень та відкоригувати їх, а також характер стосунків з оточуючими та скласти проєкт для самовдосконалення.

Ще одним цікавим і сучасним видом креолізованих текстів є *хмара слів* або *хмара тегів*. Зазвичай таку форму роботи використовують для полегшення запам'ятовування термінів з певного предмету, іноземних слів, ключових слів дотичних до певної тематики. Використання яскравої графіки у вигляді хмар слів дозволяє зробити акценти на ключових моментах із теми вивчення. Це, у свою чергу, сприяє переосмисленню та систематизації освітнього матеріалу. До того ж, використання різних кольорів, шрифтів та форм хмар дозволяє дітям швидше опановувати новий матеріал завдяки активному залученню зорової пам'яті. Ми ж вбачаємо, зокрема, й виховний потенціал цього методу у вихованні соціально успішної особистості підлітка.

Хмара слів може виступати мотиватором, містити спонукальні гасла або ж слогани (рис. 25).

Рис. 25. Хмара слів

Підліток може самостійно створити хмару слів і розмістити на ній власні життєві кредо, принципи та цінності. Хмара слів виступатиме візуалізацією його внутрішнього «Я» та зовнішніх прагнень. Хмару слів можна роздрукувати і вивісити в якості плакату, використати в якості аватару чи публікації у соціальних

мережах, обрати шпалерами робочого столу комп'ютера чи смартфона для постійного нагадування.

Створити хмару слів можна на різноманітних онлайн-ресурсах:

- Word It Out;
- Word Cloud Generation;
- Word Art (Tagul);
- Wordcloud.pro тощо.

Усі вони іншомовні, але зручні у використанні. Ми розглянули безкоштовні ресурси, до прикладу Word Art, який дає змогу створювати хмари слів різної форми. Ми рекомендуємо варіант створення власного портрету із особистими характеристиками (рис. 26). Для початку роботи потрібно натиснути зелену кнопку.

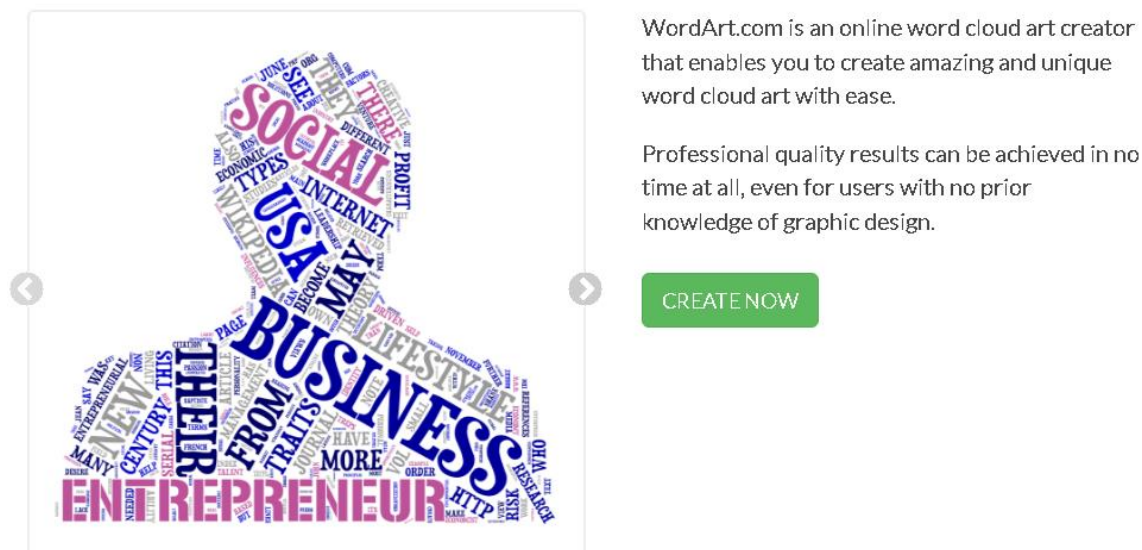

Рис. 26. Головна сторінка Word Art

У конструкторі хмари слів можемо вводити будь-яку кількість слів та обирати для кожного слова розмір, колір, шрифт (рис. 27).

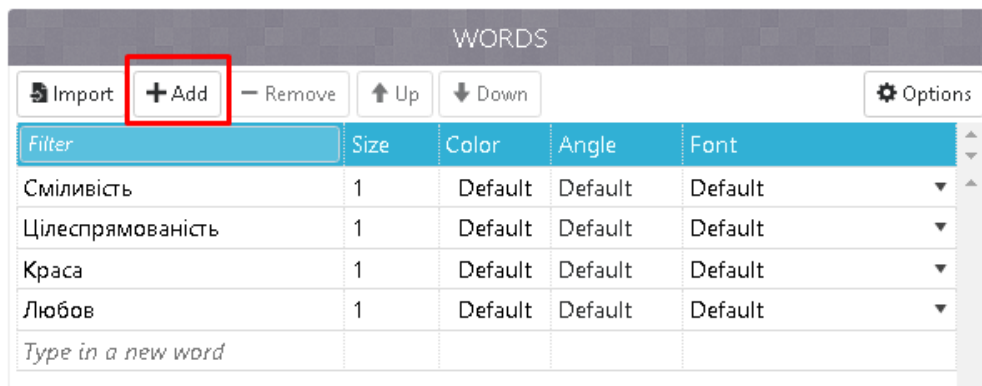

Рис. 27. Редагування слів для хмари

Нижче ми можемо обрати форму для хмари слів серед таких категорій, як:

- тварини;
- діти;
- день народження;
- Різдво;
- хмари;
- емоджі;
- геометричні фігури;
- музика;
- люди та ін (рис. 28).

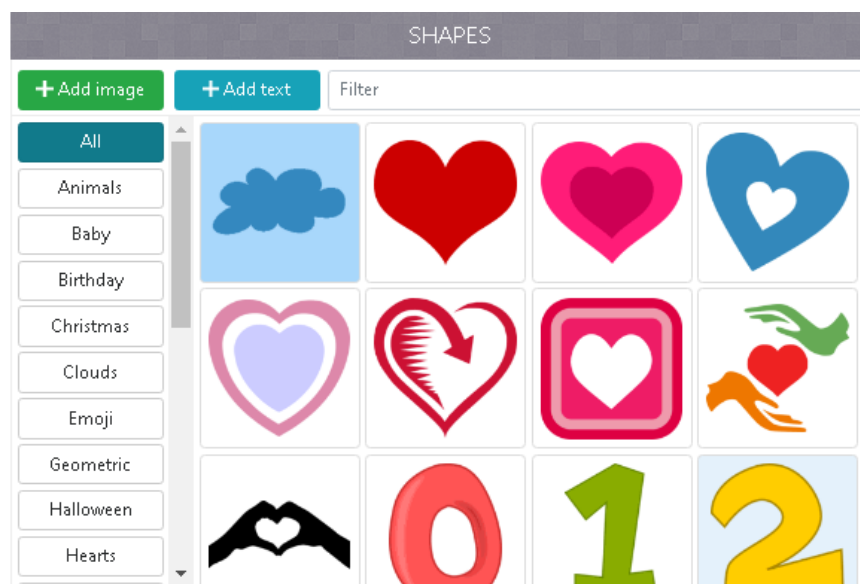

Рис. 28. Категорії форм хмари слів

Далі можна обрати шрифт і характер його накреслення відразу для усіх слів за замовчуванням (рис. 29).

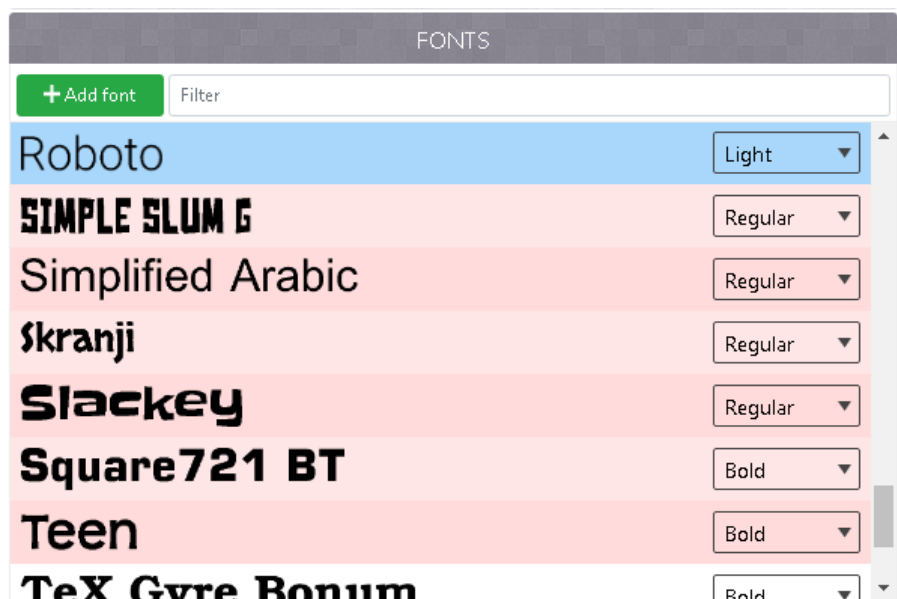

Рис. 29. Вибір шрифту

Потім можна обрати положення слів, зокрема обрати автоматичне положення (рис. 30).

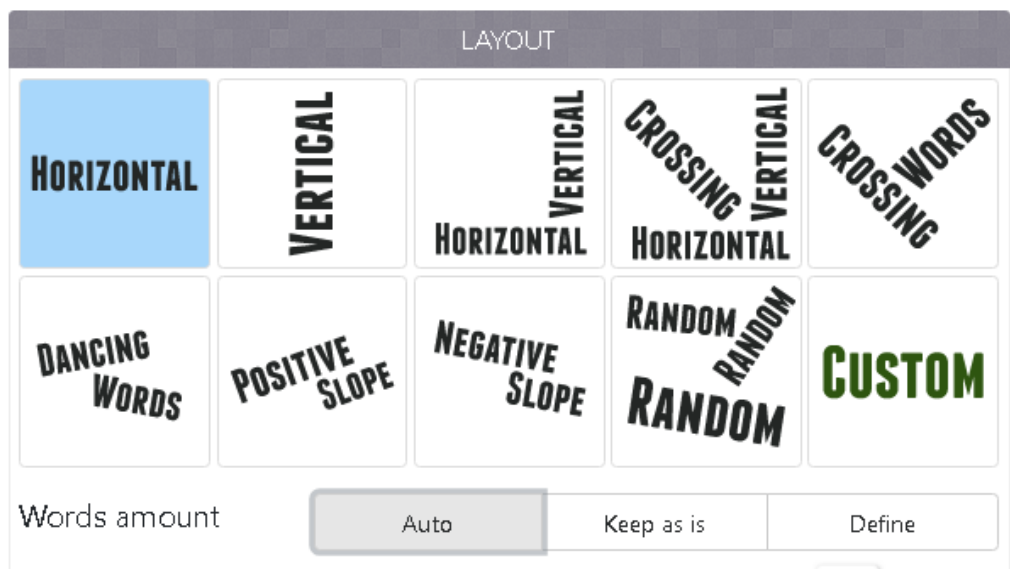
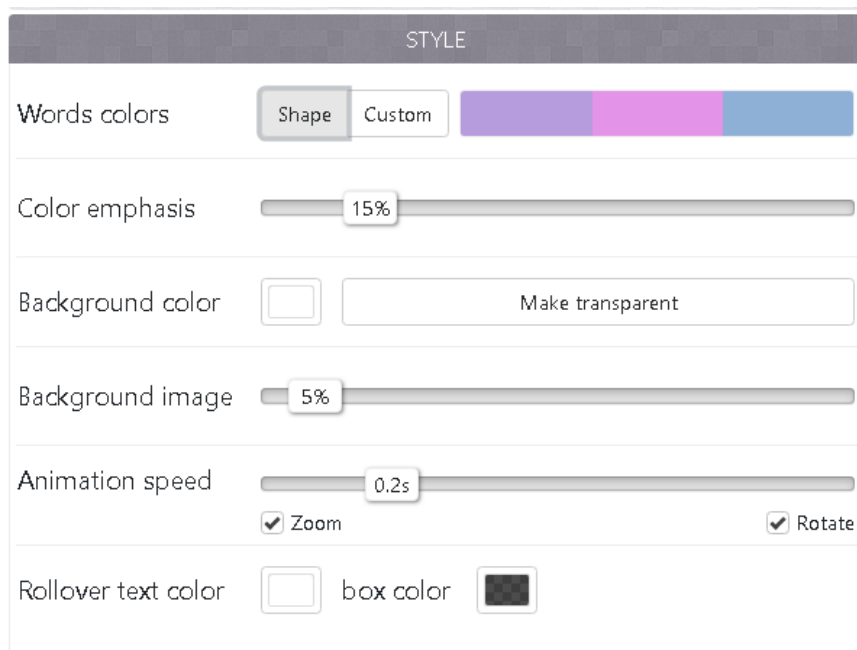

Рис. 30. Положення слів у хмарі

Насамкінець можна обрати стиль своєї хмари: палітру кольорів слів, насиченість кольорів, колір фону, насиченість фону, додати анімацію та її швидкість (рис. 31).

Рис. 31. Вибір стилю хмари слів

Після кожного етапу редагування або на завершення можемо натиснути червону кнопку «Візуалізувати», щоб зміни відобразилися (рис. 32).

Рис. 32. Зразок хмари слів

Свою хмару слів можна відразу роздрукувати або ж зберегти у різних форматах (рис. 33).

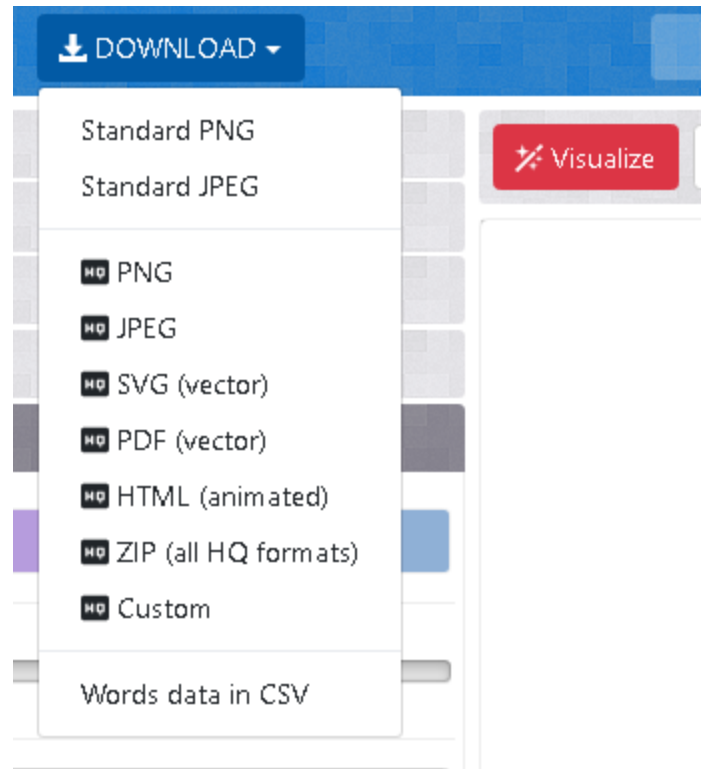

Рис. 33. Збереження хмари слів

Ми вважаємо, що подібні форми роботи розвивають творче мислення, креативність, навички роботи у цифровому просторі, дозволяють пізнати себе. Крім того вони імпонують дітям покоління Z, допомагають осмислювати та презентувати особистісний потенціал у цікавий та звичний для цифрового суспільства спосіб, отримувати задоволення від конструктивної самореалізації й домагатися заслуженого визнання своїх успіхів.

Список використаних джерел

1. Анисимова Е. Е. Лингвистика текста и межкультурная коммуникация (на материале креолизованных текстов) / учеб. пособие для студ. фак. иностр. яз. вузов. Москва: Academia, 2003. 128 с.
2. Бібліотека оригіналів та перекладів творів світової літератури : сайт. 2003–2018. URL: <https://ae-lib.org.ua/index.htm>
3. Бондарева Т. П. Використання креолізованих текстів на заняттях з української літератури. *Актуальні питання сучасної наук* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції : Зб. наук. праць. 2017. № 2. С. 10–15.

4. Відкрита книга : сайт. 2011–2022. URL: <https://sites.google.com/site/openbookclassic/>
5. Ворошилова М. Б. Креолизованный текст: аспекты изучения. *Политическая лингвистика*. 2006. № 20. С. 180–189.
6. Ісаєва О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читацької діяльності. 2014. URL: <https://www.slideshare.net/ippo-kubg/ss-38599286>.
7. Лілік О. Особливості використання креолізованих текстів у професійній підготовці майбутніх учителів української літератури. *Мистецька освіта : зміст, технології, менеджмент. Педагогічні науки*. 2018. №13. С. 71–83.
8. Микитюк О. В. Художній шрифт. Створити шрифтову композицію «буквиця». *Всеосвіта*. 2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/hudoznij-srift-stvoriti-sriftovu-kompoziciu-bukvica-389376.html>
9. Поетика. Бібліотека української поезії. URL: <http://poetyka.uazone.net/>
10. Портал Національної бібліотеки України імені Вернадського : сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
11. Ревенко Ю. Креолізований текст на уроках української літератури як засіб розвитку творчості учнів. *Інформаційний науково-методичний журнал «Освіта Сумщини»*. 2018. № 4 (40). С. 27–31.
12. Українська Електронна Бібліотека Лібрук (Libruk) : сайт. URL: <https://libruk.com.ua/>
13. УкрЛіб : сайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/>.
14. Читиво : сайт. URL: <https://chtyvo.org.ua/>.
15. Щербатюк В. С. Методика продукування та використання креолізованих текстів на уроках зарубіжної літератури. *Перспективні напрямки сучасної науки та освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету, учителів та учнів загальноосвітніх закладів (м. Слов'янськ, 17–19 травня 2017 р.)*. 2017. Вип. 9. Ч. 2. С. 290–294.
16. Canva : сайт. URL: <https://www.canva.com/>.
17. E-bookua : сайт. URL: <https://e-bookua.org.ua/>.
18. JavaLibre : сайт. URL: <https://javalibre.com.ua/>.
19. Venngage : сайт. URL: <https://ua.venngage.com/features/poster-maker>.
20. VistaCreate : сайт. URL: <https://create.vista.com/uk/home/>.
21. WordArt : сайт. URL: <https://wordart.com/create>.
22. Word Cloud Generation : сайт. URL: <https://www.jasondavies.com/wordcloud/>
23. Wordcloud.pro : сайт. URL: <https://wordcloud.pro/en>.
24. Word It Out : сайт. URL: <https://worditout.com/>.

2.3. Освітній буктрейлер як технологія розвитку особистості

Буктрейлер (з англійської book – це книга, trailer – тягач, причіп, призначений для перевезення вантажів). Дослівний переклад: тягнути книгу на причепі. А простіше кажучи, буктрейлер – це короткий тематичний відеоролик (за мотивами книги, кліп за проблемою) [3].

У сучасних реаліях освітній буктрейлер є особливою формою взаємодії учня й педагога, у якій педагог постає лише координатором самостійної роботи учня, за

результатами якої ми отримаємо кінцевий продукт у вигляді відеоролику. Суттєвим вважаємо те, що технологія буктрейлера не лише дає можливість учням розвинути фантазію, навички роботи з текстом, а й сприяє розвитку їхньої творчої майстерності, допомагає осмислити та привласнити соціально значущі норми і цінності, надає можливість успішно оволодіти різними графічними комп'ютерними програмами від найпростіших до більш складних.

Окреслимо різновиди освітніх буктрейлерів:

1) за способом візуального втілення тексту:

- ігрові – тематичний міні фільм

(<https://youtu.be/rkM5D30dDWk>)

- неігрові – набір слайдів з цитатами, ілюстраціями, книжковими розворотами, тематичними малюнками, фотографіями і т. п.

(<https://youtu.be/zImMV2RgBkU>)

- анімаційні – мультфільм за книгою

(<https://youtu.be/PsAscjWu4og>)

2) за змістом:

- *розповідні* (презентують основу сюжету твору). Їх завдання подібно до анотації, через музику та ілюстрації, ознайомити читача з основами сюжету, щоб після перегляду ролика потенційний читач захотів дізнатися, з чого історія починається й чим завершується. Зазвичай саме за «сюжетним» і розповідним принципом побудовано більшість буктрейлерів;

- *атмосферні* (передають основні настрої книги і очікувані читацькі емоції). Ілюстративний ряд або відеоряд покликані передати читачам настроїв та емоцій героїв;

- *концептуальні або ідейні* (трансляють ключові ідеї і загальну смислову спрямованість тексту). В їх основу покладена реклама незвичайної ідеї твору, на світогляд автора та цікавих думках, які він хоче донести до читача, на змістовому навантаженні книги [4].

У роботі з учнями підтвердили свою ефективність різні види освітніх буктрейлерів. Для розроблення неігрового буктрейлера необхідно підготувати:

- Фото- і відеоматеріали (або свої, або завантажені з інтернету).
- Ілюстрації і музика, озвучення.
- Цитати з опрацьованого твору.
- Розворот обкладинки з анотацією.
- План роботи [1].

План роботи повинен бути орієнтований на чотири важливі моменти:

1. Завдання буктрейлера: на що б ви хотіли звернути увагу учня, який дивиться ваш ролик, які емоції викликати, як підштовхнути до прочитання книги;
2. Визначити, які саме картинки або уривки відео співвідносяться з ідеєю твору і поставленим завданням;
3. Перевірити, чи підійде відео або ілюстративний ряд обраної музики (музика обов'язково повинна поєднуватися з інформацією і картинками, позитивно впливати на уяву глядача);
4. Вирішити, як в ролику буде представлений текст – появою на слайдах, субтитрами або ж аудіозаписом – замість музики [2].

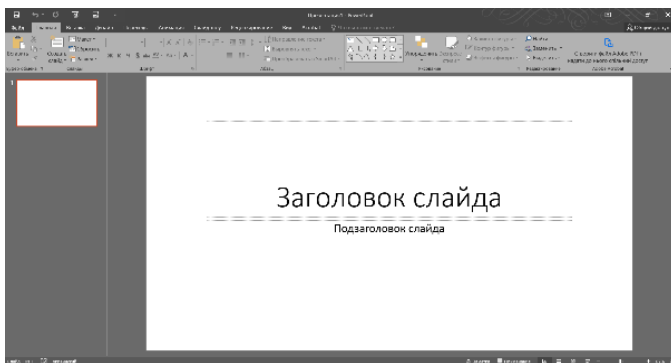
Для створення освітніх буктрейлерів педагогами чи учням існують наступні програми для монтажу:

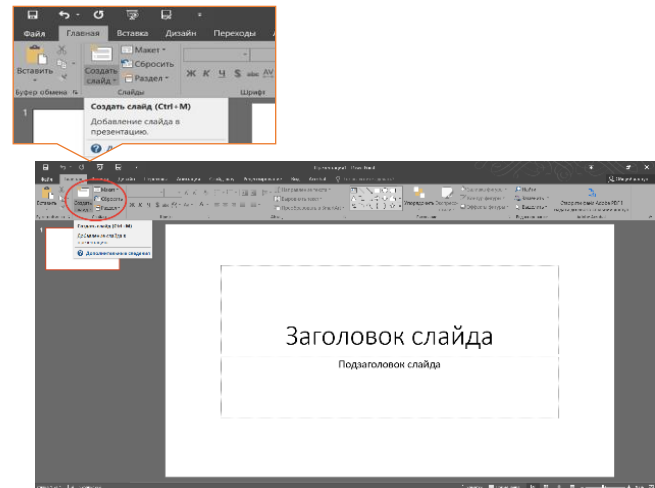
Microsoft PowerPoint – це програма для розроблення і підготовки презентацій. Вона входить у склад програм Office і є обов’язковою його складовою.

Інструкція створення освітнього буктрейлера у програмі Microsoft PowerPoint

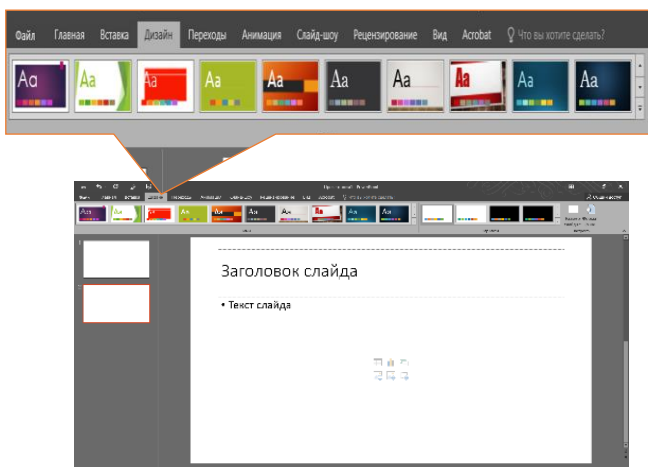
Відкриваємо програму Power Point

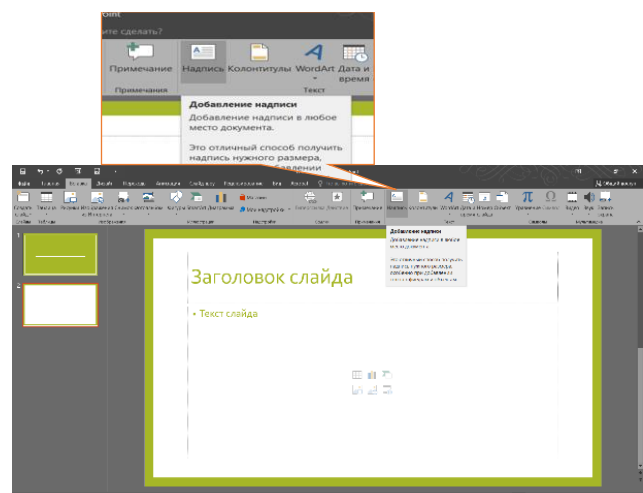
Створюємо новий слайд

Обираємо дизайн

Створюємо напис

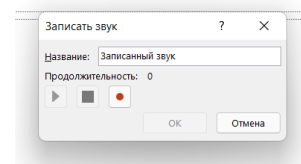
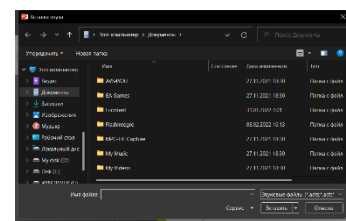
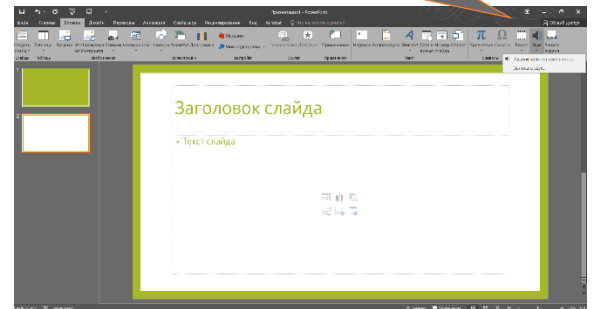
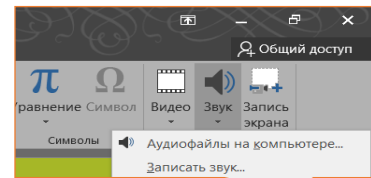

Робота зі звуком Microsoft PowerPoint

На стрічці Microsoft Power Point знайдіть та відкрийте вкладку «Вставка».

У блоці «Мультимедіа» («Мультимедиа») ви побачите кнопку «звук» – клацніть на неї. Вам запропонують два варіанти:

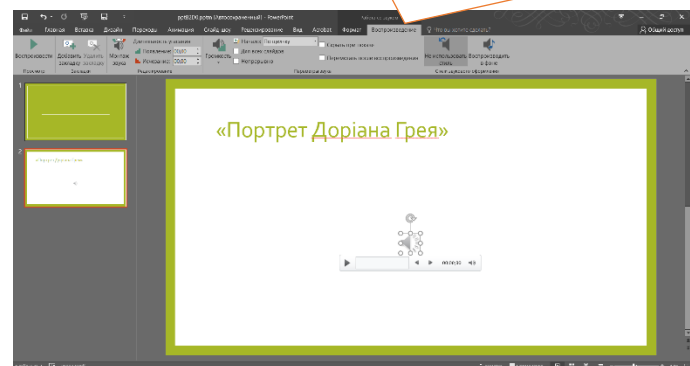
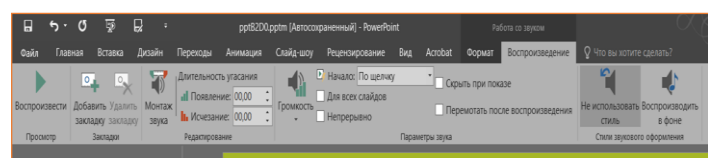
- 1) «аудіофайли на комп'ютері» – вибравши його, вам потрібно буде вказати місцезнаходження музичного файлу;
- 2) «записати звук» – відкриється міні-програма, за допомогою якої ви зможете записати необхідний звук

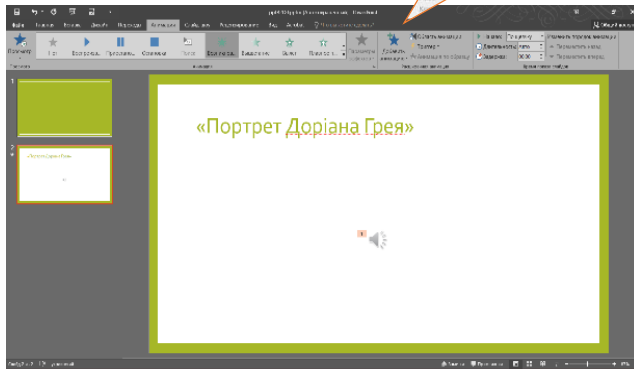
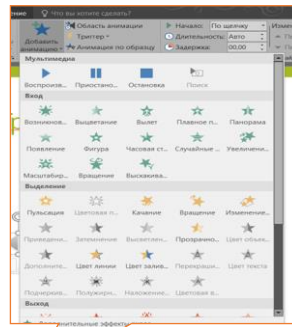
Встановлюємо параметри роботи зі звуком Microsoft PowerPoint

Після того, як ви вставили звук у презентацію, виділіть піктограму звукового файлу на слайді.

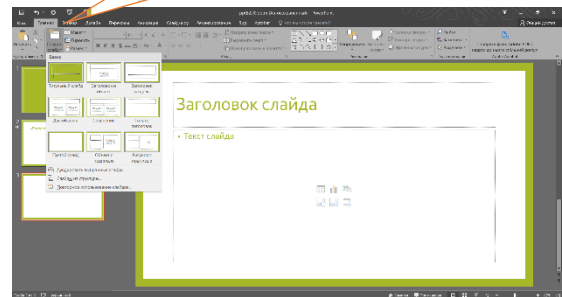
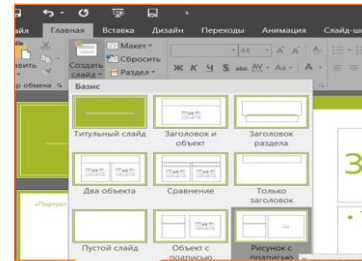
У стрічці Microsoft PowerPoint з'явиться додаткова вкладка «Відтворення» («Воспроизведение»). Відкривши її, ви зможете зробити додаткові опції звукового файлу в презентації.

**Налаштовуємо
анімацію для звукового
файлу та для напису**

Створюємо новий слайд

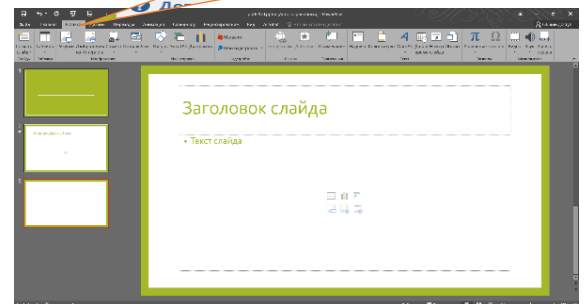
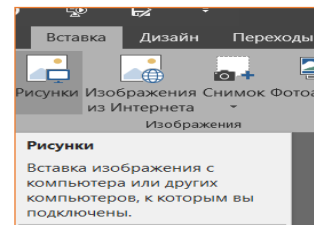

Вставляємо малюнок

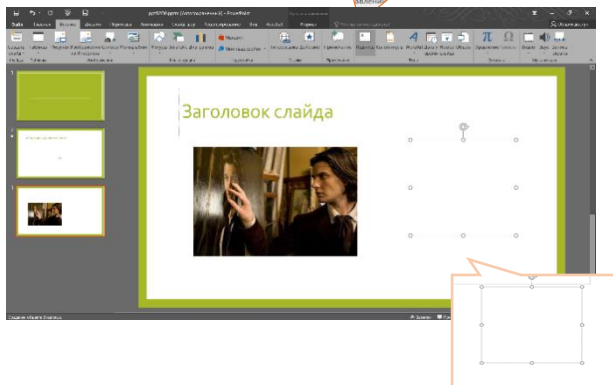
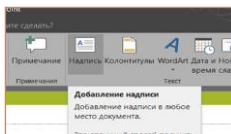
Натисніть на верхній панелі інструментів:

Вставка – малюнок («Рисунок») – з файлу

У вікні знайдіть папку і малюнок, що зберігається в ній. Натисніть кнопку «Вставити» – малюнок з'явиться на слайді

Вставляємо напис Microsoft PowerPoint

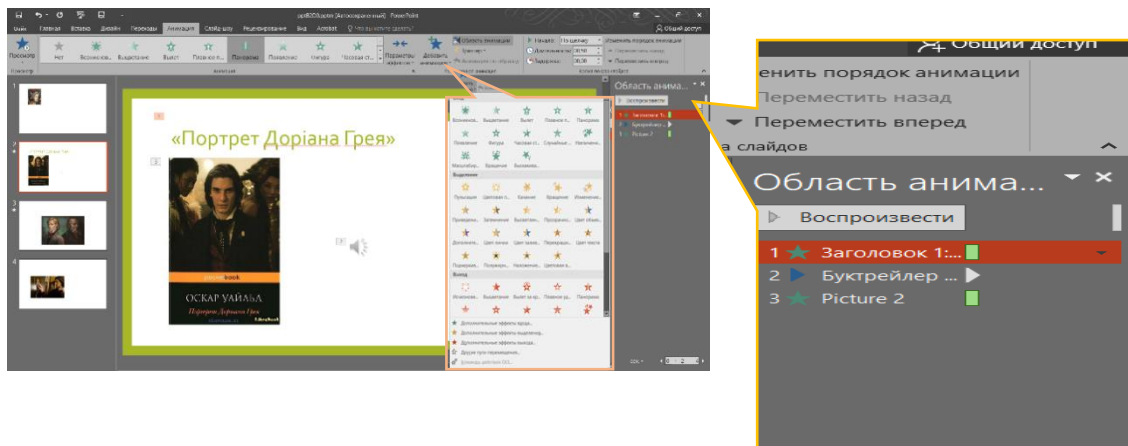

Натисніть на верхній панелі інструментів:

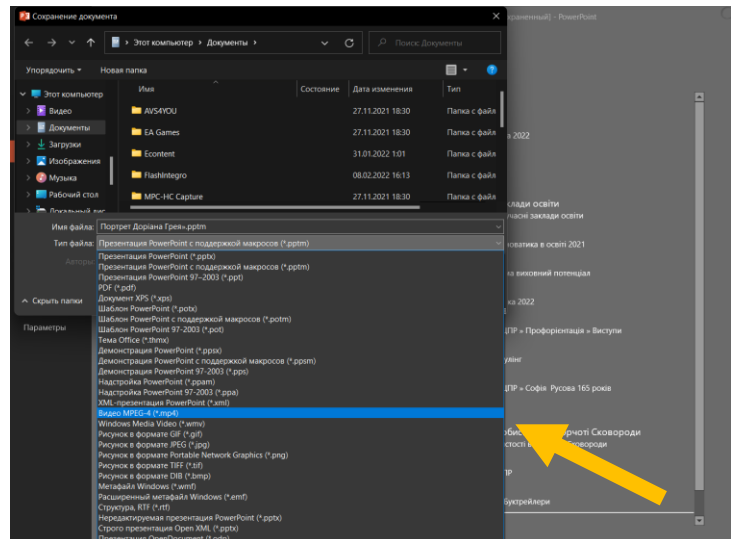
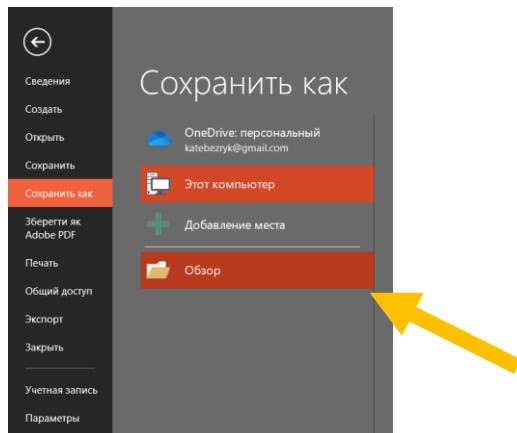
Вставлення – напис.

На тлі слайда малюємо пунктирне вікно з курсором, що миготить у ньому. Тут можна розмістити будь-який напис.

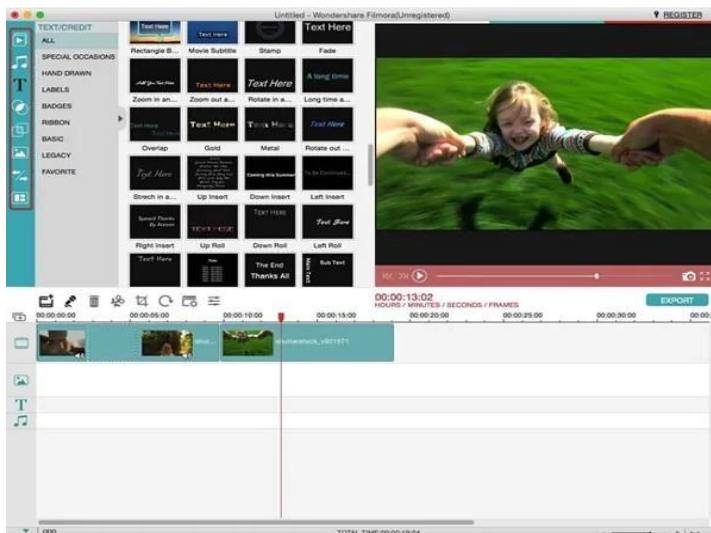
Налаштовуємо анімацію

Збереження готового відео в Microsoft PowerPoint

Filmora video editor

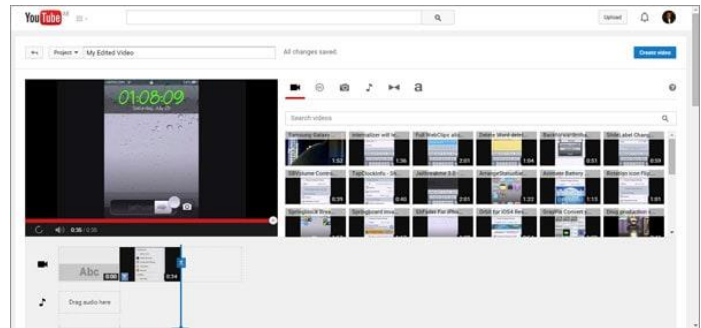
Filmora video editor доступний і для MAC, і для Windows PC і дозволить вам редагувати відео будь-якими доступними способами. Ви зможете не лише обрізати, кадрувати або різати

відеоролики, але також додавати текст, картинки, дубляж та відмінні анімації у ваші відео.

Інтерфейс користувача Filmora video editor спроектований таким дивним чином, що зручний у використанні і початківцями, і професійними відео блогерами. І, нарешті, найкраще, що є в цій програмі – можливість завантажувати відео безпосередньо на Youtube, Facebook або Vimeo.

YouTube Editor

YouTube Editor – один з найпростіших і найфункціональніших безкоштовних редакторів, які ви можете використовувати для ваших відео.

Він доступний для кожного користувача YouTube, просто натисніть тут, увійдіть до свого облікового запису і ви отримаєте можливість редагувати відео. Найкраще, що є в цьому безкоштовному онлайн-редакторі – можливість додавати різні переходи у ваші відеоролики. Окрім цього, ви можете також вибрати аудіо доріжку та додати її до вашого відеоролика.

Movavi Video Suite

Movavi Video Suite – комплексне рішення для роботи з відео та іншими медіафайлами. Надає доступ до величезної бази корисних інструментів на всі випадки життя.

Особливості Movavi Video Suite

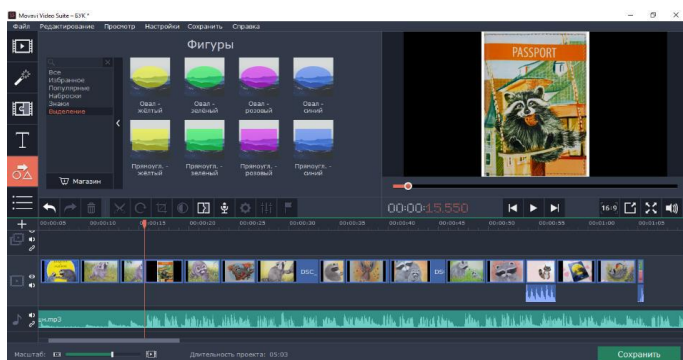
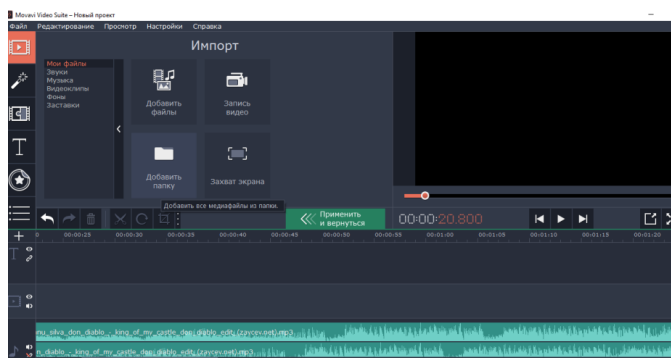
1. Створення фільмів на основі готових аудіо та відеозаписів з комп'ютера, мобільного пристрою чи камери.
2. Поліпшення якості відео.
3. Кадрування та склейка.

4. У колекції Movavi Video Suite більш ніж 60 візуальних ефектів, Slow Motion.
5. Додавання фонової музики та звукових ефектів у будь-яких форматах.
6. Використання готових мелодій, включених до програми.
7. Озвучування фільмів самотужки.
8. Додавання титрів.
9. Створення красивих фонів для тексту та багато іншого.

Інструкція створення освітнього буктрейлера в програмі

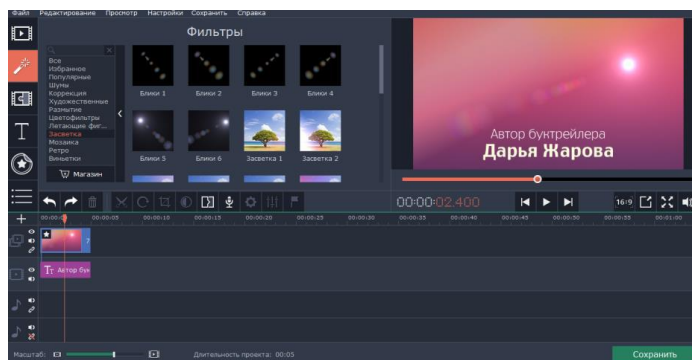
Movavi Video Suite

1. Додаємо музичну доріжку, на неї накладаємо другу доріжку з голосом, регулюємо гучність у кожного, потім з'єднуємо їх.

2. З'єднуємо заздалегідь зібраний матеріал зображення, відео тощо)

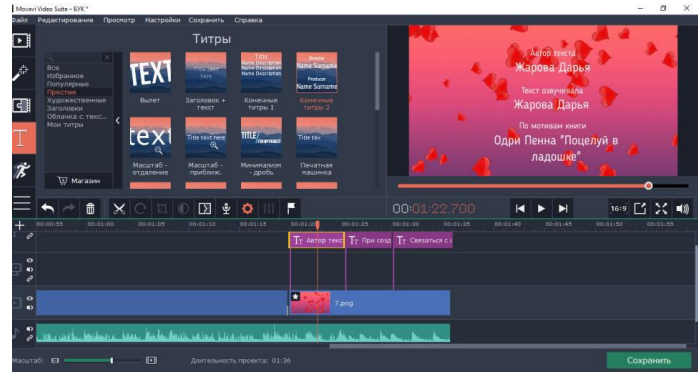
3. На першому слайді вказуємо авторство, на другому робимо опис книги (теми, проблеми)

4. Робимо переходи між слайдами

5. Додаємо титри

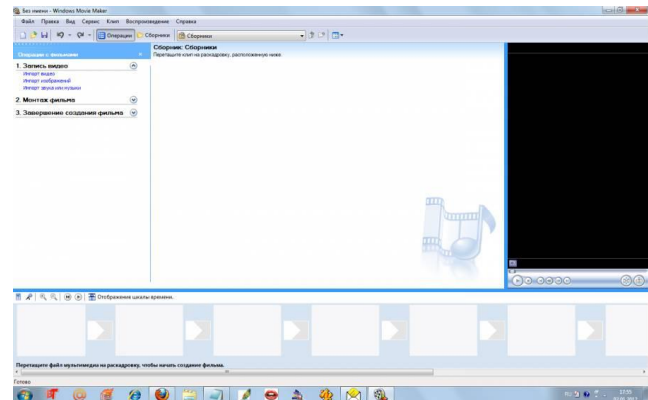

Windows Movie Maker

Програма **Windows Movie Maker**

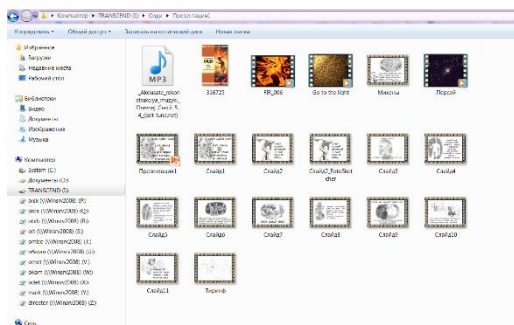
складається з трьох основних елементів:

- області основних компонентів інтерфейсу;
- розкадрування або шкали часу;
- монітора попереднього перегляду.

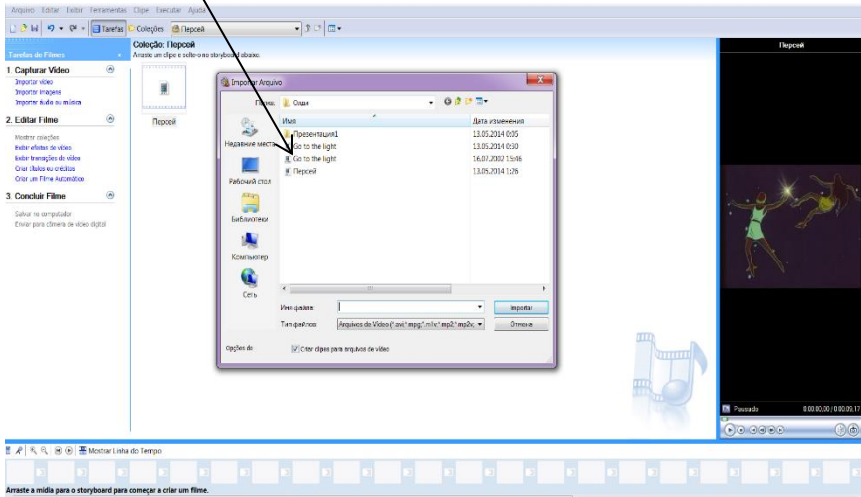

Інструкція створення освітнього буктрейлера Windows Movie Maker

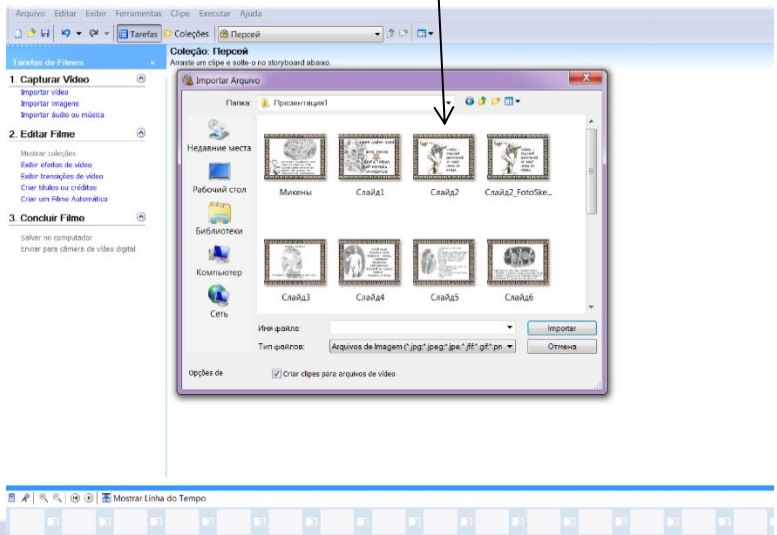
Бажано скомпонувати всі файли для
буктрейлера в одні папки

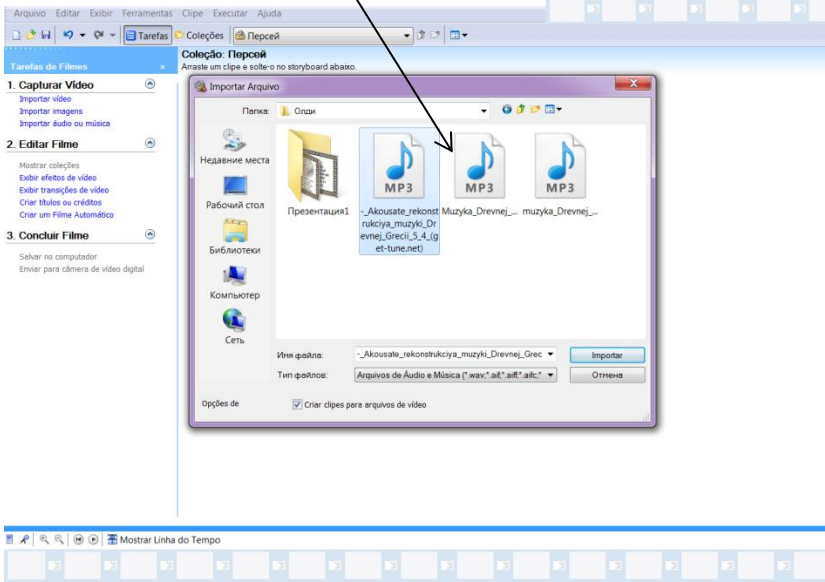
Імпорт відео

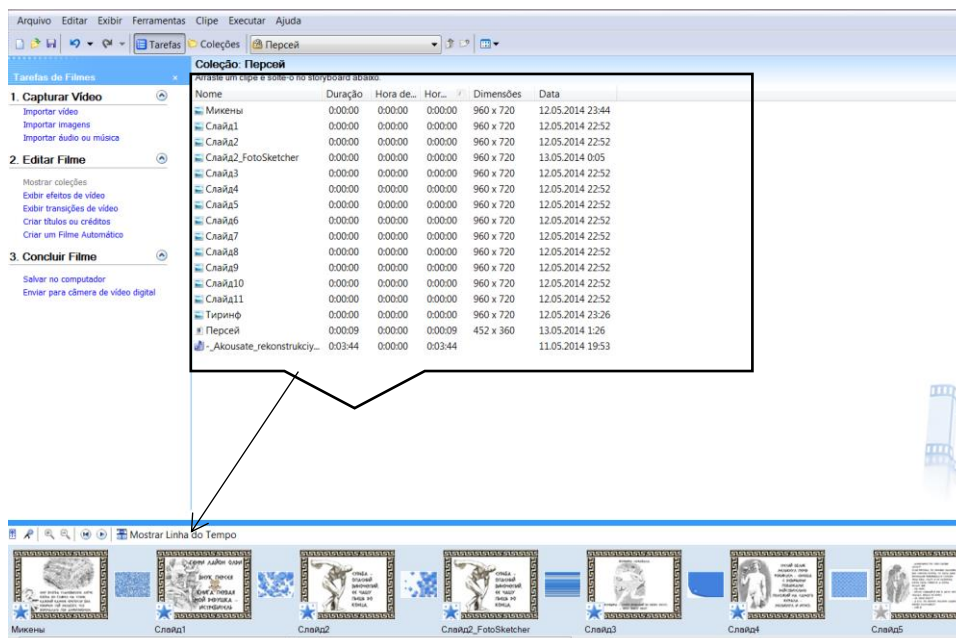
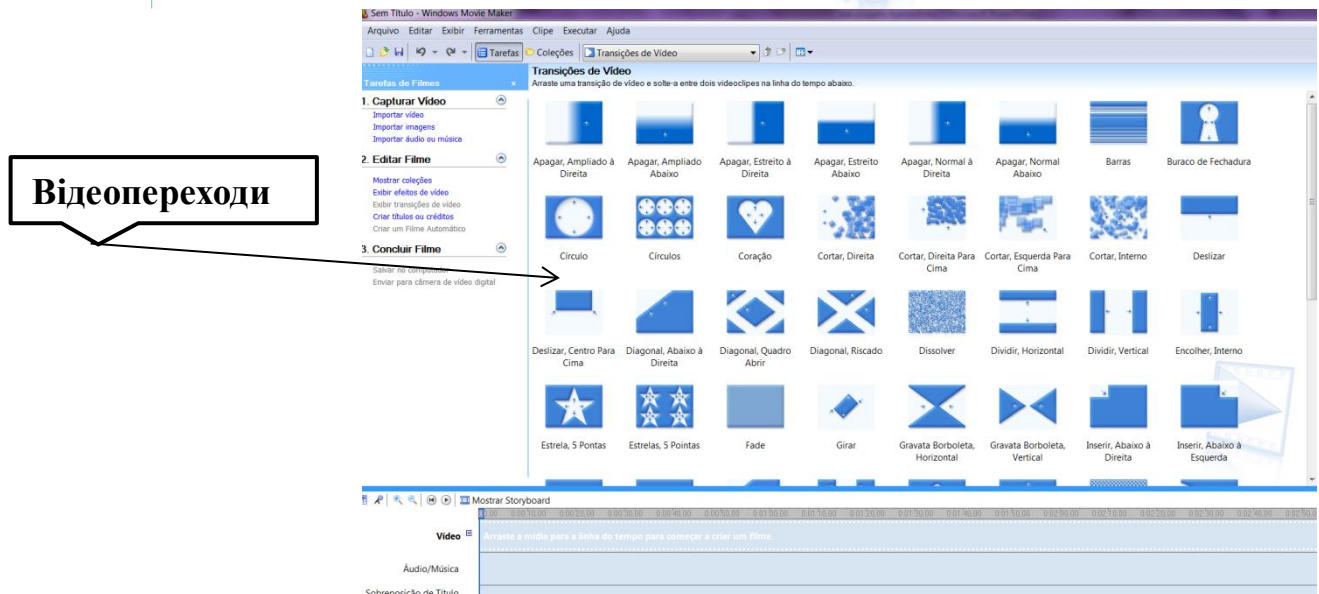
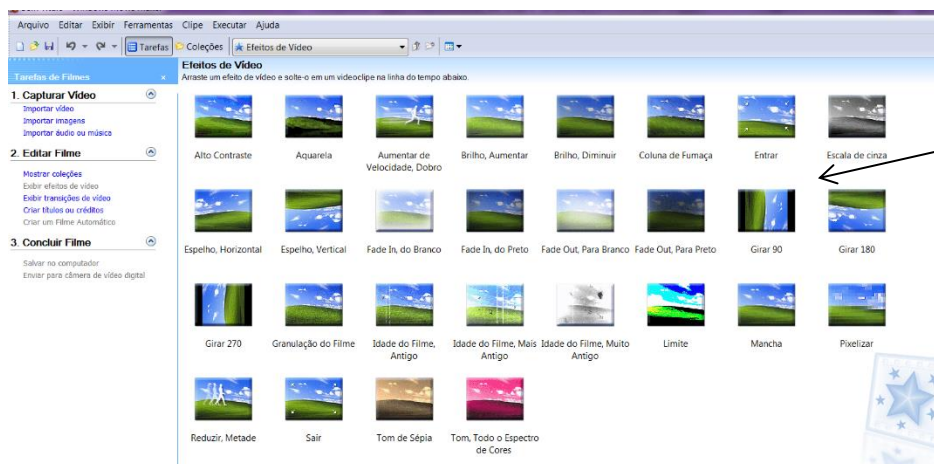

Імпорт малюнків

Імпорт музики

Список використаних джерел

1. Голодюк Л. Моделювання уроку у площині використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. Випуск 108. Кіровоград, 2009. С. 186–192.
2. Максимчук Г., Хом'як І. Інтерактивні методи навчання української мови. *Дивослово*. 2012. № 8. С. 18–21.
3. Маранська І. А. Буктрейлер як сучасний інструмент учителя літератури. XII Хмурівські читання – кафедра TiMCO. Обласна науково-практична Інтернет-конференція. 2016. URL : <http://surl.li/byezm>
4. Шитель А. В. Використання скрайбінгу та буктрейлерів у освітньому процесі. *Сайт вчителя української мови та літератури, зарубіжної літератури*. URL: <https://alina09v.wixsite.com/mysite/buktrejleri>
5. Filmora video editor : сайт. URL: <https://www.iskysoft.com/ru/filmora-video-editor-windows.html>
6. Microsoft PowerPoint : сайт. URL: <https://www.microsoft.com/uk-ua/microsoft-365/powerpoint>
7. Movavi Video Suite : сайт. URL: <https://www.movavi.com/suite/>
8. Windows MovieMaker : сайт. URL: <https://windowsreport.com/movie-maker-in-windows-8/>
9. YouTube Editor : сайт. URL: <https://studio.youtube.com>

ДОДАТКИ

Формування соціальної успішності старшокласників: конструктор для роботи з учнями

Методичний конструктор – це інструмент планування педагогічної діяльності з певної проблеми, що надає змогу з окремих елементів (форм, методів, засобів) конструювати виховну стратегію.

1. Орієнтовна тематика учнівських конференцій

- Від мрії до успіху. Стати соціально успішною особистістю – місія здійснена.
- Соціальна активність учнівської молоді – соціальна успішність завтра.
- Волонтерство як ресурс розвитку соціальної успішності старшокласника у сучасному соціумі.
- Потенціал учнівського самоврядування у формуванні соціально успішної особистості старшокласника.

2. Орієнтовна тематика круглих столів

- Соціально успішна особистість: хто вона і як нею стати.
- Соціальна успішність учнівської молоді – ефективний ресурс розв’язання сучасних соціальних проблем.
- Шлях до успіху. Як стати соціально успішною, компетентною особистістю.
- Самопізнання і формування соціальної успішності особистості.
- Самореалізація учнівської молоді: як стати успішним у житті та професії.
- Життєва стратегія соціально успішної особистості.
- Значення соціального успіху у житті людини.
- Цінності соціально успішної особистості.
- Соціальна активність, соціальна мобільність, соціальна успішність, соціальна відповідальність: шляхи розвитку.

3. Орієнтовна тематика дискусій

- Соціально успішна особистість «міф чи реальність»?

- Що таке соціальна успішність? Як її досягнути?
- Соціальна успішність особистості: життєва необхідність чи данина моді?
- Соціальна успішність – справа моїх рук?
- Життєвий успіх: доля чи вибір особистості?
- Від чого залежить успішність людини в житті?
- Сам собі вчитель: як стати успішним?
- Чому не вчать в школі і що важливо для успішності в житті?
- Як не помилитись у виборі життєвого шляху?
- Чому потрібно бути соціально успішним у сучасному суспільстві?
- Що таке командна робота і як вона впливає на успіх?
- Соціальні навички: чому важливо їх розвивати?
- «Soft skills»: чому важливо їх розвивати?

4. Орієнтовна тематика диспутів

- Успішна людина: яка вона?
- Успішними народжуються чи стають?
- Чи кожна людина може бути успішною?
- Соціальна успішність – потреба особистості чи вимога часу?
- Що ти обираєш: будувати життя чи пристосовуватися до життя?
- Від чого залежить успішність людини: від її власних зусиль чи гри долі?
- Успіх залежить від рівня IQ. Так чи ні?

5. Орієнтовна тематика дебатів

- Для успіху в житті людина повинна розраховувати лише на себе.
- Запорука успішного майбутнього – у твоїх внутрішніх ресурсах.

6. Орієнтовна тематика ділових, організаційно-діяльнісних ігор

- Портрет соціально успішного старшокласника.
- Модель соціально успішної особистості старшокласника.

- Алгоритм досягнення життєвого успіху.
- Створюємо банк соціальних проєктів за напрямом «Молодь прагне бути успішною».

7. Орієнтовна тематика проєктів

- Соціально успішна молодь – творець майбутнього України.
- Соціальна успішність – твоя суперсила.
- Історії успішних людей, які розбудовують сучасну Україну.
- Успішні особистості, якими я пишаюся.
- Людина, з якої я беру приклад.
- Успішні українці про пошук себе та професійну кар'єру.
- Як досягнути успіху: поради успішних людей.
- Успішні тезки.
- Портрет успішної особистості.
- Соціальна успішність – у твоїх руках.
- Успіх у твоїх руках.
- Створюй своє майбутнє зараз.
- Бути соціально успішним – це здорово!
- Через здоровий спосіб життя – до життєвого успіху.
- Мистецтво бути соціально успішною особистістю.
- Світ чекає успішних.
- Я – успішна особистість.
- Школа соціального успіху.
- Кожне завтра розпочинається сьогодні.
- Волонтерство – ресурс розвитку соціальної успішності старшокласника.
- Від успіху у школі – до успіху в житті.

8. Орієнтовна тематика конкурсів

- Конкурс есе «Соціально успішна особистість: яка вона».
- Конкурс есе «Я – соціально успішна особистість».
- Конкурс есе «Моя формула професійного успіху».
- Конкурс есе «Майбутнє створюється сьогодні».
- Конкурс есе «Мої ціннісні орієнтації».
- Конкурс учнівських творів «Мета мого життя».
- Конкурс учнівських творів «Значущі люди в моєму житті».
- Конкурс «Дорожня карта реалізації моєї мети».
- Конкурс «Ідеї, які змінюють світ».
- Конкурс «Успіх розпочинається з мрії».
- Конкурс «Юний дипломат».
- Конкурс «Волонтер року».
- Конкурс «Лідер року».
- Конкурс «Дослідник року».
- Конкурс «Тренер року».
- Конкурс проєктів «Учнівське самоврядування моєї мрії».
- Конкурс соціальних проєктів «Від мрії – до реалізації».
- Конкурс соціальних ініціатив «Твоя ідея варта втілення».
- Конкурс «Соціальний плакат».
- Конкурс «Соціальний буклет».
- Конкурс «Соціальний відеоролик».
- Конкурс відеороликів «Історії успішних людей».
- Конкурс соціальних відеороликів «Не будь байдужим».
- Конкурс соціальної реклами «Мій вибір – соціальна успішність».
- Конкурс мотиваторів серед неповнолітніх «Я обираю соціальну успішність».

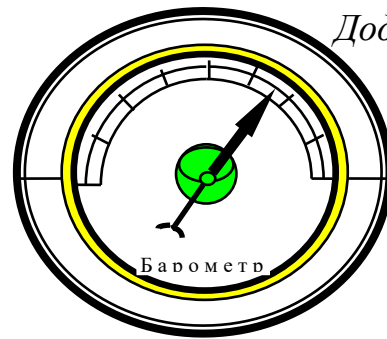
- Конкурс історій «Історія успіху моєї родини».

9. Орієнтовна тематика квестів

- Професії майбутнього.
- Від успіху до успішності.

10. Орієнтовна тематика соціологічних досліджень

- Роздуми учнівської молоді про успіх і щастя.
- Соціально успішна особистість: погляд учнівської молоді.
- Життєвий успіх очима учнівської молоді.
- Успішні персоналії: очима учнівської молоді.
- Професійні орієнтації учнівської молоді: плани на майбутнє.
- Навички, вміння, необхідні для досягнення успіху в житті.

Учнівський барометр

«Соціально успішна особистість: мозаїка думок учнів»

- Соціально успішна особистість – це особистість, яка володіє наступними якостями: ініціативність, відповідальність, комунікабельність, креативність, активність, вмотивованість на досягнення успіху.
- Соціально успішна особистість – це особистість, яка вміє ставити перед собою чіткі цілі, планувати їх досягнення.
- Соціально успішна особистість – це особистість, у діяльності якої визначальним є «треба» і «зможу».
- Соціально успішна особистість – це особистість, яка може керувати собою.
- Соціально успішна особистість – активна, відповідальна особистість, яка постійно вчиться новому.
- Соціально успішна особистість – це особистість, здатна долати бар'єри на шляху до досягнення мети.
- Соціально успішна особистість – це праця на благо інших людей, соціуму і себе.
- Соціально успішна особистість – це особистість, яка вміє продуктивно комунікувати з іншими людьми, взаємодіяти в команді.
- Соціально успішна особистість – це життєтворча, життєстійка особистість.
- Соціально успішна особистість – це особистість, яка вміє слухати інших, аргументувати свою точку зору, обирати продуктивні стратегії самореалізації.
- Соціально успішна особистість – це особистість, яка здатна відгукуватися на зміни, відкрита до чужих нових ідей, генерування своїх, здатна втілювати їх у життя.

•Соціально успішна особистість, на мій погляд, є людиною, яка досягає успіхів у професійній діяльності, отримує задоволення від неї. Для досягнення такого успіху необхідно визначитися з вибором майбутньої професії.

•Соціально успішною особистістю може бути тільки та людина, яка вміє налагоджувати відносини з іншими, взаємодіяти з ними. Значущими в даному контексті є комунікативні навички, навички співпраці.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка має активну позицію у визначенні власних життєвих цілей.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка володіє навичками самопізнання своїх можливостей у досягненні успішності.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка знає власні особистісні резерви, які забезпечують соціальну успішність.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка володіє навичками самоуправління і подолання труднощів.

•Соціально успішна особистість має володіти навичками рефлексії своєї діяльності з метою аналізу, осмислення її ефективності.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка вміє оцінювати результати власної діяльності, конструктивно взаємодіяти з іншими людьми.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка здатна брати відповідальність за зміни у своєму житті та розвитку суспільства.

•Соціально успішна особистість – це особистість, вмотивована на саморозвиток.

•Соціально успішна особистість – це особистість, яка володіє особистісними якостями, знаннями й уміннями успішної людини, здатної організувати себе і світ навколо себе.

**Портфоліо висловів з проблеми
«Виховання соціально успішної особистості»**

- Головний секрет успіху життя полягає в тому, щоб знайти своє призначення, а потім реалізувати його.

Генрі Форд

- Кожен хоче жити на вершині гори, але все щастя, весь розвиток відбувається в той час, коли ти туди піднімаєшся.

Пауло Коельо

- Знайти себе неможливо. Себе можна лише створити.

Джонні Депп

- Якщо хочеш, щоб світ змінився, сам стань цією зміною.

Магатма Ганді

- У сучасному світі виграє той, хто вчиться все життя, хто готовий до змін.

Айзек Азімов

- Зараз – якраз той самий час, коли сьогодні прямо на наших очах перетворюється в майбутнє.

Айзек Азімов

- На світі мало недосяжних ролей. У світі мало недосяжних речей: якби в нас було більше наполегливості, ми могли б знайти шлях майже до будь-якої мети.

Франсуа де Ларошфуко

- Успіх приходить, коли можливість зустрічається з готовністю.

Зіг Зиглар

- Успіх – це реалізація своїх цілей і потенційних можливостей; суспільне визнання чого-небудь або кого-небудь, яке супроводжується почуттям потреби й отриманням позитивних емоцій.

Дайте людині ціль, заради якої варто жити і вона зможе вижити у будь-якій ситуації.

Йоганн Вольфганг фон Гете,

- Важливим є наступність мотивації на досягнення, після переживання почуттів успіху. Саме це почуття визначає гуманістичну орієнтованість особистості.

Іван Бех

- Успіх – це досягнення особистістю очікуваного нею і суспільством результату, що супроводжується емоціями радості, задоволення, підвищенням ступеня мотивації, самоповаги та самооцінки.

Галина Кожакіна

Бібліографічний покажчик літератури з проблеми

«Формування соціально успішної особистості у закладах освіти»

- Kyrychenko V., Necherda V. Stymulowanie zachowań prospołecznych uczniów jako strategia kształtowania osoby odnoszącej sukcesy społecznie. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 3 (39). Vol. 1. P. 53–57.
- Kyrychenko V. I., Necherda V. B. Formation of pupil successfulness in conditions of post-war reality: to the problem of research. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: Матеріали XX-ої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Бухарест, Румунія, 07 травня 2022 р.) / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ; Бухарест : ГО «ВАДНД», 2022. С. 146–150.
- Necherda V. Case-study technology in the formation of a socially successful pupil's personality. International Scientific Conference «*Modern Scientific Research: Achievements, Innovations and Development Prospects*» : Conference Proceedings, October 1-2, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. P. 159–162.
- Бевзенко Л. Ресурси досягнення соціального успіху – вітчизняні реалії з погляду випускників шкіл та вчителів. *Соціальні виміри суспільства*. 2012. Вип. 4. С. 129–142.
- Безрук К. О. Ділова гра як засіб навчання соціально успішної особистості у системі учнівського самоврядування. *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р., м. Київ / уклад.: О. Ю. Дикий, Г. А. Коломоєць, А. А. Ребрина. Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2020. С. 334–337.
- Безрук К. О. Потенціал учнівського самоврядування у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту

проблем виховання НАПН України за 2019 рік / [за ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ: НАІР, 2019. Вип. 8. С. 22–25.

- Безрук К. О. Розвиток освітнього середовища в закладах освіти для виховання соціально успішної особистості. *Інноваційні виховні технології у теорії і практиці сучасної освіти* : зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2020) / за заг. редакцією В. І. Кириченко, Ю. В. Ївженка : Київ, 2021. С. 4–9. Збірник жовт 2021 2 ред Є(2).pdf

- Безрук К. О. Формування соціальної успішності підлітків у системі учнівського самоврядування: понятійне поле. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 1. 2020. С. 17–30.

- Ільїна Ю. М. Науковий огляд проблематики успіху та успішності. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 8, вип. 6. К., 2009. С. 98–112.

- Кириченко В. І. Аналіз партнерської взаємодії закладу освіти і родин старшокласників у формуванні соціально успішної особистості. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2021 рік. Вип. 10. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. С. 74–78.

- Кириченко В. І., Нечерда В. Б. До проблеми формування успішності учнів старших класів закладів загальної середньої освіти. *Сучасні тенденції розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції* : тези доповідей та статей учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 29–30 квітня 2022 р.). Вінниця : Вінницький кооперативний інститут, 2022. С. 155–158.

- Кириченко В. І., Нечерда В. Б. Партнерська взаємодія як засіб примноження ресурсів формування соціально успішної особистості

старшокласника. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік. Вип. 8. Івано-Франківськ : НАІР, 2020. С. 104–108.

- Кириченко В. Технологія портфоліо у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2020 рік / [за ред. І. Д. Беґа, Р. В. Малиношевського]. Вип. 9. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. С. 69-74.

- Ковганич Г., Козицина К. Соціальна активність сьогодні – соціальна успішність завтра. *Методист*, №11. 2015. С. 54–63

- Лаврентьєва І. В. Діагностика формуванні соціально успішної особистості старшокласника. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік / [за ред. І. Д. Беґа, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. Вип. 8. С. 148–152.

- Лаврентьєва І. В., Хомич О. Л. Методика дослідження формування навичок соціально успішної особистості старшокласника у процесі групової діяльності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2020. С. 261–276.

- Митник О. Я. Психолого-педагогічний супровід формування соціально успішної особистості учня початкової школи. *Початкова школа*. 2018. № 11. С. 1–5

- Митник О. Я., Стрижак А. Є. Психолого-педагогічні умови формування соціальної успішності молодших школярів/ок у процесі навчання. URL: <https://cutt.ly/7H85Tb9>

- Нечерда В. Б. Впровадження технології плейбек-театру у практику формування соціально успішної особистості учня. *Формування та впровадження інноваційних педагогічних технологій* : матеріали науково-практичної конференції (м. Чернігів, 3–4 вересня 2021 р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2021. С. 62–65.

- Нечерда В. Б., Кириченко В. І. Досвід упровадження технологій «case-study» і портфоліо у практику формування соціально успішної особистості учня. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Вип. 47. Т. 3. С. 252–259.

- Нечерда В. Б. Метод «рівний – рівному» у формуванні соціально успішної особистості старшокласника сучасними громадськими організаціями. *Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29–30 червня 2021 року). Львів : Львівський науковий форум, 2021. С. 29–31.

- Нечерда В. Б. Наративний підхід у формуванні соціально успішної особистості учня. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 9–10 липня 2021 року). Київ : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2021. С. 63–66.

- Нечерда В. Б. Результати впровадження кейсів у практику формування соціально успішної особистості учня. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : Матеріали XVII-ої Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ларнака, 07 січня 2022 р.) / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ; Ларнака : ГО «ВАДНД», 2022. С. 232–236.

- Нечерда В. Б. Роль громадських організацій хортингу у формуванні соціально успішної особистості старшокласника. *Теоретико-методичні проблеми*

виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2021. С. 15–29.

- Стрижак А. Є. Взаємозв'язок категорій розвитку особистості: успіх, успішність, соціальний успіх, соціальна успішність. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т.9, вип. 13. К. С. 326–339.

- Стрижак А. Є. Особливості процесу формування соціальної успішності у дітей молодшого шкільного віку у контексті освітньої траєкторії розвитку. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії* : зб. матер. III Всеукр. відкр. наук.-практ. онлайн-форуму, Київ, 15–16 черв. 2021 / за заг. ред. І. М. Савченко, В. В. Ємець. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021 С. 370–372.

- Стрижак А. Є. Психолого-педагогічний супровід формування соціальної успішності молодших школярів. URL : <https://e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/article/download/458/379/1418>

- Тарасова Т. В. Поняття «Успішна особистість старшокласника» в контексті реалізації гендерної політики України. *Соціальна робота та соціальна освіта* : зб. наук. праць. Умань: УДПУ імені Павла Тичини, 2021. Вип. 6. С. 59–77.

- Федорченко Т. Є., Нечерда В. Б. Формування соціально успішної особистості старшокласника у педагогічній теорії і практиці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2020. С. 228–244.

- Федорченко Т. Є., Оржеховська В. М. Успішна особистість старшокласника у сучасному освітньому просторі. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік / [за ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. Вип. 8. С. 265–273.

- Федорченко Т. Стан формування соціально успішної особистості старшокласника : аналіз результатів дослідження. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2021. С. 199–212.

- Федорченко Т. Є. Сучасні виклики до виховання успішної особистості учнівської молоді. *Інноваційні виховні технології у теорії і практиці сучасної освіти*: зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 жовтня 2020) / за заг. редакцією В. І. Кириченко, Ю. В. Ївженка : Київ, 2021. С. 66–70.

- Хомич О. Формування соціально успішної особистості старшокласників у процесі оволодіння життєвими навичками. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2020 рік / [за ред. І. Д. Беха, Р. В. Малиношевського]. Вип. 9. Івано-Франківськ : НАІР, 2021. С. 203–208.

- Ярема А. І. Соціологічний аспект сутності феномену успіху. *Шевченківська весна* : матеріали Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. К. : Логос, 2010. Вип. VIII. 444 с.

Наукове видання

Кириченко Валентина Іванівна
Нечерда Валерія Бборисівна
Безрук Катерина Олександрівна
Лаврентьєва Ірина Вікторівна

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНО УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТАРШОКЛАСНИКА
В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Методичні рекомендації

Науковий редактор – В. І. Кириченко
Комп'ютерна верстка – К. О. Безрук
Обкладинка – К. О. Безрук

Формат 60х84/8. Обл. вид. арк. 4,0.
Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 196 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. В. Панченка, 29
тел./факс (0522) 32-08-32, 32-17-05
E-mail: design@imex.kr.ua